Sayı 23 İKİNCİ KÂNUN 1935 Cilt 4

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

Bu sayımızda başyazı İSMET İNÖNÜ'nün Türk Kadınlarının Siyasa Alanına Girişi

İÇİNDEKİLER

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

"ÜLKÜ„ nün birinci sayısı bunu almıyan abonelerimiz için yeniden basılmıştır. Bugünlerde postaya verilecektir. Ancak bazı abonelerimizin mecmualarını adres değişiklikleri yüzünden almamaları ihtimali vardır. Bu sebeble hangi makam vasıtasiyle hangi tarihte abone olduklarını ve borçlarını ne suretle ödediklerini bildiren okuyucularımıza birinci sayımız derhal gönderilecektir.

YAZICILARIMIZDAN BİR DİLEK

Büyük Önder bizi kutlu bir değişim yoluna koydu; Dil değişimi.

***ÜLKÜ* bu değişimde de elbette ak alınla çıkacak.**

Yazıcılarımızı dil değişimine uygun türkçe yazılar yazmaya çağırırız.

Yazıcılarımızın imzalarında soy adlarını unutmamalarını da dileriz.

ABONE PARALARINI ANKARA'DA ULUS BASIM EVİNDE "ÜLKÜ" HESABINA GÖNDERİNİZ.

"ÜLKÜ" nün sayıfaları inkılâplarımızı yaymıya yarayacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. "ÜLKÜ" ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmıyan yazılar geri yollanmaz.

"ÜLKÜ" ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

"ÜLKÜ" nün bir sayısının fiyatı — ilâveli veya ilâvesiz — yirmibeş kuruştur.

"ÜLKÜ" nün yıllık abone fiyatı 2 5 0 kuruştur. Yalnız ilk mektep muallimleriyle Üniversite ve her derecedeki mektepler talebeleri için abone fiyatı 175 kuruştur.

"ÜLKÜ" nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları mali yıla bağlı resmî daireler bu kayitten müstesnadır.

"ÜLKÜ" nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

İmtiyaz sahibi : Nusret Köymen ;Umumî neşriyatı idare eden: Necip Ali.
Ankara'da Ulus Basım Evinde basılmıştır.

Sayı: yirmi üç
Cilt: dört

İkinci Kânun 1935

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

TÜRK KADINLARININ SIYASA ALANINA GİRİŞLERİ

İSMET İNÖNÜ

TÜRK kadınları saylav seçilmek üzeredirler. Bu erişmeden sevinç duyduklarını anlıyoruz. Yurdun her yanından bize gönderdikleri telyazılarında ulusal Kurultayın son yasası dolayisile coşkun duygularını bildirmektedirler. Kimse kadınlarımıza bu görünüşü çok görmiyecektir. Türk kızının en yüksek erginlik belgesini, Ulusal Kurultay'dan almış olması ulusça, hepimiz için, bayram yapılacak bir varıştır.

Türk kızı son on yılda çok olgunluk gösterdi. Kurtuluş çağında doğrudan doğruya savaşa değen çalışmalarından söz açacak değilim. Sanırım ki, ulusal savaşta kadınların yaptıkları için düşündüklerimizi yeri geldikçe, bir çok gez söyledik ve duyurmağa çalıştık.

Savaştan sonra gelen çağ bize çok çetin yüz ile çatmıştı. Ben işte bu kurunda, kadınlarımızda beliren engin uzluğu öğmek istiyorum.

Kadınlar, yaşama didinmesine pek yürekle atıldılar. Yalnız evde ve tarlada kalmıyarak, kentlerin dolaşık geçim bucaklarına sokuldular. Okula ve fakültelerin göz yıldıran köşelerine girdiler.

Yargıcı, avukat, hekim kadınlar, baytar fakültesinin kılığı salonunda bıçakla çalışan, yüce mühendis okulasında yetişen, kızlarımız görüldü. Üniversitede kimya hocalığında kadınlarımız vardır. Hoca okulasında ve liselerde kadın başkanlarımızın işlerini iyice başardıklarını görmekle öğünüyoruz. Yaşayışın her alanında kadınlar kendi ekmeklerini çıkarmak için arı adlarını koruyarak ve aza katlanarak iş aramaktadırlar. Ben hemen her gün böyle bütün yürekli Türk kızları ile karşılaşırım.

Unutmamalıyız ki, bütün bu görünmeler, son on iki yılın özlükleridir. Kadınlar, Cümurluk kurumuna koyu karanlık bir tutsak çağından geçtiler. Bizim Cumurlukta kadınlarımıza sağladığımız, yalnız karanlık

anlayışların onlara saldırmalarına yol ve yön bırakmamaktır. Bu kadar ilkçil ve en az bir yardım, kadınımızın yüksek varlığını güne çıkarmak için yeter olmuştur.

Yeni Türk topluluğunda, yaşayışın gerek bilek, gerek us ile başarılan bütün işlerinde görgü kazanmış sesi gür kadınları gözünüzün önüne getirir misiniz? Bu kadınların çevirdikleri evbarklardan düzgün ocak, yetiştirdikleri çocuklardan sağlam ve erkli döl bulunur mu? Bu kadınlar ana olarak yuvalarımızın ve saylav olarak büyük yurdun koruyucusu ve bekçisi olacaklardır.

Yeni Türk derneğini bizim özlediğimiz ve göz diktiğimiz kılıkta yetiştirmek her nesneden önce Türk kadınının işi ve onun borcudur. Türk kadınının yurdun her köşesinde bu yüce saygı ile görülmesi için, onun tarlada ve kentte bir az soluk alarak yaşaması için saylav seçilmesi gerek idi. Umarız ve bekleriz ki, kadınlarımız, yeni çıktıkları yüce orundan el uzatarak soysal yaşayışın türlü alanındaki, düşkün yurddaşları daha kolay yükselteceklerdir. Buyruk ıssı kadınların evlere, topluluklara karşı özleri erkeklerinkinden daha değerli ve daha geçerli olacağında duruksamıyoruz.

Bu yazılarım sevgili umutlarımdır. Bunları, son günlerde ülkenin her bucağından bana tel çeken sayın kadınlarımız, kendi sözlerine ve duygularına karşılık tutarlarsa, gönlüm gönenç ile dolacaktır.

14/XII/1934

ANADOLU'DA EN ESK TÜRK MEDENİYETİ: ETİ İMPARATORLUĞU

MEHMET SAFFET ENGİN

ANADOLUDA en eski Türk Atalarımız olan Etiler hakkında yazdığımız bundan önceki yazılarda onların ırkî münasebet ve medenî üstünlüklerile sıyasal tarihlerinin bir kısmından bahsettik. Şimdi son araştırmalarla elde edilen bu sıyasal bilime devam edeceğiz.

Yükseliş çağı. —

Arandas ve Mursil III:

Subbiluliuma, M. E. 1360-1340 seneleri arasında, kat'î olarak bilinmiyen bir tarihte ölmüştür. Onun ölümünün sonraki 150 yıl içinde sülâlesi iktidar mevkiini muhafaza etmiştir. Bu çağ Eti tarihinin en parlak bir çağı oldu. Oğlu Arandas zayıf bir hükümdar olduğundan az zaman sonra kardeşi üçüncü Mursil'e yerini bıraktı. Mursil'in uzun saltanatı sulh ve sükûn içinde geçti. Hayatının sonlarına doğru şark sınırlarında bazı karışıklıklar başgöstermişti. Asuriler gittikçe kuvvetlenmekte idiler. M. E. 1320 tarihlerinde Salamansar I. Fıratın şarkındaki Kargamış'a kadar olan mıntakayı Eti hâkimiyetinden çıkararak kendi hâkimiyeti altına geçirmiş (1) ve hattâ daha yukarı giderek Malatyayı da zaptetmişti. Bu tecavüzlere karşı koymak için gönderilen Eti kuvvetlerinin mağlûbiyete uğradığı anlaşılıyor.

Etilerin bu zayıf hükümdarlarından Mısırlılar da istifade etmişlerdir. Onlar da Suriyenin cenubunda tedricen tecavüzlere başladılar. Şimale doğru Naharina'ya kadar ilerlediler. Tam bu sırada İkinci Ramzes Mısır tahtına çıkmış ve askerini Lübnana kadar ilerletmiştir.

Mutallu (1280 ile 1320 arasında):

Kadeş Muharebesi. — Bu sırada Etiler de kendilerini toplamışlardı. Mursil ölmüş, oğlu Mutallu Eti tahtına çıkmıştı. Yeni hükümdar, buhranlı vaziyeti kavramakta ve tedbir almakta gecikmedi. Asuriler yavaş yavaş geri çekilmeğe başladılarsa da, Mısırlılar Suriye üzerindeki eski hâkimiyetlerini iade için israr ediyorlardı. Mutallu, büyük hükümdar Subbiluliuma'nın kurduğu imparatorluğu müdafaa için büyük teşebbüslere girişmeğe karar verdi; bütün imparatorlukta seferberlik ilân edildi.

Her tarafta harp hazırlıklarının başlaması büyük hükümdarın nüfuzunun bütün memlekete nasıl kuvvetli ve şümullü bir surette yerleştiğini gösteriyor. Anadolunun her yanından gelen ordular büyük taarruz için

(*) *Bundan önceki yazılar "Ülkü" nün 16 ve 20 inci sayılarındadır.*

(1) *Maspero, Struggle of The nations, S. 608*

İmparatorun kumandanlığı altında toplandı. O zamana değin bu kadar büyük bir ordu hiç görülmemişti. Buna mukabil Firavun İkinci Ramzes de Mısır İmparatorluğunun bütün kuvvetini Suriye'de toplamıştı.

Muhaberenin birinci safhası:

İşte iki büyük İmparatorluğun bu suretle hazırlanan muazzam orduları Suriyede Orentes nehri üzerinde Kadeş civarında karşılaşarak tarihin ilk ve en büyük meydan muharebelerinden birisini yaptılar. Harbin ilk safhası Eti ordularının kahramanlığı, ve iyi bir sevkulceyş sayesinde Mısır kuvvetlerinin mağlûbiyetiyle bitti. İkinci Ramzes dağnık bir vaziyette ne yapacağını şaşırmıştı. Fakat sonra kendisini toplıyarak ordusunu yeniden bir nizam altına aldı (1). Mısır şairi Pentaur bize bıraktığı bir destanda Ramzes'in muharebelerdeki esatirî kahramanlıklarını sayar, onu bir fevkalbeşer gibi gösterir. Adetâ Homer'in İlyada'sına benziyen bu destanın tafsilatı içinde Eti İmparatorluğunun ne kadar yüksek bir terakki ve medeniyete erişmiş olduğunu açıkça görmek mümkündür (2).

Muharebenin ikinci safhası:

Eti orduları galibiyetten emin olarak geri dönmekte iken Mısırlılar arkalarından hücum ettiler. Eti ordusunda başkumandan olan İmparator Kadeş'te kalmış, bir çok kumandanlar kaybedilmişti. Ordu da kazandığı zaferin neşesile gaflet içinde idi. Buna rağmen Mısır ordusu katî bir netice elde edememişti; Mutallu'nun hazırladığı mütareke şartlarını derhal kabul ederek geri çekilmişti. (1)

Hasılı bu muharebenin ikinci safhası her iki taraf için galip, mağlûp belli olmaksızın neticelenmekle beraber mütareke ve muahede Etilerin lehinde yapılmıştı. Mütareke şartlarına göre İkinci Ramzes, istilâ ettiği yerleri bırakacak ve ordusunu Suriyenin cenubuna çekecekti. Ramzes ordusu, Etilerle Mısırlıların kardeş olmalarını istiyorlar ve bunun için mabutları büyük Amon'a dua ediyorlardı.

Orduda karışıklık:

Bu uygun şartlara rağmen Eti ordusunda bir karışıklık başlamış ve o derece ilerlemişti ki en son Mutallu'nun kendisi de öldürülmüştü. Oğlu Urkhi - Tessub da bu karışıklık içinde tutunamamıştı. Maamafih, ordudaki bu iğtişaş ve hükümdarın katline rağmen Subbiluliuma sülâlesi tahtı muhafaza etmişti.

Hattusil III (? — 1280)

Maktul Mutallu'nun kardeşi Üçüncü Hattusil (1280), güneş mabudunun bulunduğu Arina şehrinin meşhur prensesi ile evlenerek hanedanın şerefini geri getirmeğe muvaffak olmuş ve tahta çıkmıştı. *Mısır tarihinde Khetasar adile tanınmış olan bu hükümdarın saltanatı, Eti tarihinde uzun ve ehemmiyetli bir de-*

(1) *Breasted, The Battle of Kadesh, Chicago,*

(2) *Sayce, The Hittites, S. 34*

(1) *Mütareke metni:* Winckler, *Bogozakoi Tablets, S. 45.*

vir teşkil eder. Sıyasasının esas umdesini sulh ve müsalemet teşkil etmiş; yakın memleketlerle dostluk misakları aktederek hudutları sağlamlaştırmış ve içelde asayiş ve düzeni yerine getirmişti. On altı senedenberi mütareke vaziyetinde bulunan Mısırla son bir sulh da yapılmıştı.

Mısırla yapılan meşhur muahede (M. E. 1271):

Çok ehemmiyetli telakki edilen bu tedafüî ve tecavüzî muahedenin akti için yapılan müzakereler gayet ciddî ve merasimli bir şekilde aylarca devam etmiştir. Her iki tarafın kıraliçeleri de müzakerelere iştirâk etmişler ve Ramzes'in zevcesi bunun muvaffakıyetle neticelenmesinden çok memnun olacağını Hattusilin zev cesi Putakhiye yazmıştı. Muahedenin müsveddesi Eti diplomatları tarafından kaleme alınmış ve Eti İmparatorunun ismi Firavınle birlikte olduğu zaman daima önde yazılmıştır. Mısır kayıtlarında Etilerin lehine olan bazı ifadelerin zikredilmediğini görüyoruz (1).

Bu muahedeye göre Etiler Mısırlılar tarafından o zamana kadar hiç sayılmaz ve bilinmezken şimdi büyük bir devlet olarak kabul ediliyor. Suriye Etilere terkedilerek şarkta Fırat nehrine, garpta Akdeniz kıyılarına kadar Eti hâkimiyeti kabul ediliyor. Suriyede, Lübnanla ayrılan hudutların tecavüzden masun olduğu ve tarafeynin daima dost, müttefik ve kardeş olacakları söylenerek, tarafeynden biri bir tecavüze uğradığı ve diğerinden yardım istediği zaman bu yardıma koşulacağı mütekabilen taahhüt ediliyor.. İki taraftan birine iltica eden hainler bulunursa istenildiği takdirde geri verileceği yazılıyor. Firavun, Eti İmparatorunun kızile evlenmek suretiyle de bu muahedenin meriyetini tekit ediyor (1). Gümüş tablet üzerinde yazılmış olan bu muahedenin Firavuna takdim edildiği, Mısırda Karnak mabedindeki duvar kitabelerinde zikrediliyor. Eti dilile yazılı vesikalar arasında da en mühim ve dikkate şayan olanı bu muahededir.

Bu muahedeye konan mühürler de alâka celbedecek mahiyettedir. Bunlar, doğrudan doğruya muahede üzerine hâkedilmiştir. Üzerinde büyük hükümdarı kucaklıyan Eti millî ilâhı vardır. Mühürün etrafında "büyük kuvvetli Eti hükümdarı ve Mursil'in oğlu Hattusil'in mühürüdür„ ibaresi yazılıdır. Yanında da aynı şekilde kıraliçenin mühürü vardır. Bunlardan başka güneş ilâhile Ana ilâhenin mühürleri de görülmektedir.

Bu muahede o zaman her tarafta büyük bir alâka uyandırmış ve hattâ Babil Kıralı, İmparatordan bunun mahiyetini sormuştu. Verilen cevap şu idi: "Size malûmat veriyorum kardeşim; Mısır Kıralile ben aramızda ittifak yaptık, biribirimizin kardeşi olduk. Müşterek düşmana karşı müttefikiz ve dostluklarımız da müşterektir. Fenalık fena düşünene aittir.„ (2).

(1) Garstang, The Land of The Hittites, S. 347

(1) Muahedenin metni için müracaat: Sayce, The Hittites, S. 40

(2) Garstang, aynı eser, S. 349

Babil Kıralının bunu sorması beynelmilel siyasî mahiyette bir müdahaleyi tazammun etmiyordu. Çünkü Hattusil Babil sarayına sefirleri vasıtasile daima hâkim bir vaziyette idi ve taht ihtilâflarını kendi müdahalesile hallederdi.

Hattusilin Dış Sıyasası:

Hattusil'in dış sıyasası meselelerine ait muhabereleri de bulunmuştur. Bir tanesinde Babilden gelen bir mektup, büyümekte olan Asur kuvvetinin tehlikesinden bahsediyor ve bunun günün meselesi olduğunu söylüyor. Verilen cevapta bu mesele her iki tarafı alâkadar eden müşterek bir mesele olduğu ve Babilin bu düşmana tecavüz etmesi sırası geldiği bildiriliyor (1).

Kızının Ramzes'le izdivacı:

Hattusil'in siyasal muvaffakıyetinden birisi de Eti Prenseslerinden birini (ağlebi ihtimal büyük kızını) Mısır Firavunu Büyük Ramzes'e tezviç ederek onu bu suretle de Eti sarayına bağlamış olmasıdır. Mısırlıların güzelliğine hayran kaldıkları Prensesin büyük bir merasimle Mısıra gitmesi tarihin siyasal ve soysal mühim bir hâdisesi olmuştur. Zira, Preness Mısıra yalnız güzelliğini değil, bütün millî âdet ve an'anelerini de beraber götürmüş, Mısır Cemiyetinde Eti medeniyet ve kültürünün yüksek ve hâkim bir timsali olmuştur. Onun için İmparatorluğun her tarafında takdir ve taklit edilmiştir (1).

İnhitat Devri:

Dudkhaliya V: — Hattusil'in bu uzun sulhsever saltanatı bittikten sonra yerine geçen Dudkhaliya ve onun oğlu Arnuvandas hakkında pek az bildiğimiz vardır. Yalnız birincisinin, imparatorluğun teşkilâtına ve Vassallarının vaziyetine dair neşrettiği bir ferman bulunmuştur. Dudkhaliya'nın zamanında ikinci hâdise Halep Kıralile yapılan ve Vassallık şeraitini yeniliyen bir muahededir. Eni - Tesub bu sırada Kargamış Kıralı olarak görünmekte ve imparatorluğun ikinci büyük devletini teşkil etmekte idi.

Arnuvandas:

Bunun oğlu ve halefi olan Arnuvandas ise bu sülâlenin şimdilik bilinen son hükümdarıdır. Fermanlarını havi olan iki tabletle arazi kayıtlarını ve tapu mesaha işlerini gösteren vesikalarla tanınmaktadır. Arnuvandas'ın arazi mesahası işlerine büyük bir ehemmiyet vererek düzgün medenî bir tapu sistemi kurduğu anlaşılıyor. Bu teşkilât medeniyette müterakki bir merhalenin farikasıdır (2).

İmparatorluğun çözülmesi:

Bu kıralın ölümünden sonra Dudkhaliya VI iktidar mevkiine geliyor. Fakat 1200 tarihlerinde İmparatorlukta kat'î bir buhran başlıyarak

(1) *Aynı eser, S. 351*

(1) *Aynı eser, S. 351. (Bu izdivacın 1258 tarihinde olması muhtemeldir. Ramzes 36 ve Prenses de takriben 17 yaşında idi.)*

(2) *Vinckler, Bogazkoi Tablets, S. 15/19*

artık vaziyetin nasıl bir maceraya döküldüğünü takip edemiyoruz. İmparatorluğun zevali bir taraftan şarktan gelen yeni dalgalarla, diğer taraftan Brakisefal Asya muhacirleri olan Tor'ların Yunanistan'dan sonra Ege adalarını işgal etmeleri üzerine bu havalideki halkın Anadoluya girmesi neticesi olduğu tahmin edilir. Moskiler Boğazköy'deki Etilerin yerine geçmişlerdi. Cenupta da yeni bir Kilikya İmparatorluğu kurulmuştu. M. E. 1200 den 900 e kadar Etilerin hayatına ait bir karanlık devir vardır. Yalnız onbirinci asırda yaşıyan ilk Asur İmparatorluğunun en meşhur hükümdarı olan Birinci Tiglath - Pileser zamanına ait kitabelerde, Etiler astromonik bilgileriyle maruf bir kavim olarak tanınmıştı. Bu imparator, Malatya ve Kapadokya'ya kadar Asur sınırını genişletmiş, fakat, Finike ve Filistine gitmek için Etiler elindeki Kargamışı zaptedememiştir.

Görüyoruz ki onbirinci asrın sonlarına doğru bir kısım Etiler, İmparatorluğun inhilâlinden sonra bile Asur hükümdarlarının en büyüklerinden birini önleyip onu yolundan alıkoyacak bir kuvvet gösteriyordu.

Karanlık Devir:

Bu hükümdarın ölümünden sonraki devir için Asur kitabeleri de bizi karanlıkta bırakıyor, ve ancak iki asırdan fazla bir zaman sonra tekrar perdenin kalkmakta olduğunu görüyoruz. Dokuzuncu asırda Asur ve Van kitabelerinde hikâye tekrar başlıyor (1).

(1) *Maspero, The Passing of the Empires, S. 60/70*

Asur İstilâsı:

M. E. 885 te Asur İmparatorluğu yeniden kurulup genişliyor. Fırat geçilerek Kargamış zaptediliyor. Kargamış zenginliği ve kültürünün yüksekliği ile, tahribatın önüne geçmek üzere müstevlilere görmedikleri bir çok hediyeler veriyor. Bunlar arasında, altın, gümüş eşya ve mücevherat, fildişi tezyinat ve heykelcikler, zarif tezyinatlı bardaklar, sürahiler, kıral sarayına mahsus arabalar, taçlar, ince işlenmiş kumaşlar ve saire vardı. Kargamışın şarktan garba giden ticaret yolu üzerinde bulunması harikulâde zenginliğini ve kültür yüksekliğini meydana getirmişti.

Asur istilâsı karşısında küçük Eti devletinin müdafaası:

Bu sıralarda Suriyedeki bütün Eti devletleri, Bitadini, Gurgum, Samalla ve Hattina Asur istilâsına karşı birbirlerile birleşiyorlar, ve Salmanasarın gafletinden istifade ederek sınırı geçip tehlikeyi daha ilerden önlemek istiyorlar (M. E. 860). Fakat Asurluların sayıca çok üstün kuvvetleri karşısında duramıyorlar. Hama ve Toros Etileri azlıklarına bakmıyarak Karkar'da Asurilerle büyük bir muharebe yapıyorlar ve Asurileri mağlûp ederek ilerleyişlerine engel oluyorlar. Kargamış ve diğer şehirler de haraç vermemeğe başlıyor. Salmanasar bu isyanı bastırmak için bir sene uğraşmağa ve orada büyük bir ordu bulundurmağa mecbur oluyor. İkinci sene müttehit Eti isyanile bu hâkimiyet tekrar sarsılıyor. Suriye'de, Etiler, Amanus'un idaresi altına toplanarak Asur hegemon-

yasını deviriyorlar, istiklâllerini tekrar kazanıyorlar (M. E. 776). Bir müddet müstakil kaldıktan sonra 756 da Vannikler Suriyenin şimalini istilâ ediyorlar (1), Ve Asurılerle mütemadî mücadelelere başlıyorlar. Artık bu sonuncu Suriye hegemonyası mücadelesi Eti siyasî tarihini kapatıyor. Bununla beraber Eti bitiklerinde şehirlerin istiklâl ruhunun daima yaşadığı görülür. Askerî istilâlar bu ruhu giderememiştir. Askerî ve idarî baskı ile bu ruhun önüne geçilemiyeceğini anlıyan Asuriler en sonra Etilerin tehcirine kalkışıyorlar (2). Kargamış Etileri birleşerek Malatya

(1) *Sayce, Jour. Roy. As. Soc., Cilt XIV, S. 642/649*

(2) *Garstang, The Land of the Hittites, S. 387*

Eti siyasal tarihinin kapanışı:

Son bir defa daha, 720 de Tabal ve Kırallığını kuruyorlarsa da 718 de bir yandan Sargonun çok üstün kuvvetleri, öte yandan da yukardan yeni gelen Kimer'lerin istilâsı karşısında Eti sıyasal tarihî geçmişin ölmez ve şanlı hatıraları arasında görülüyor.

Bu devirden sonra Eti adı artık Suriyelilere verilen bir ad oldu. Çünkü Etiler Suriyenin yüksek sınıfını teşkil ediyorlardı; ve zaman geçtikçe bütün küçük aristokrasiler gibi kayboldular, fakat adları yaşadı. Bu ad doğunun diğer ırkları arasında kendilerine seçgin bir yer veren savaşlarında ve medeniyetlerinde daima beraber taşıdıkları ulusal bir addır: **Etiler.**

SOMER ÖLÇÜSÜ

HASAN FEHMİ TURGAL

ÜLKÜ'nün geçen sayısındaki yazımda yoş kalmış yerlerin aydınlanması gerektiğini tanıdk okuyuculardan aldığım sorgular anlatıyor. Dolayısile geçen Somar ölçüsüne ancak bir kaç söz dizisi verilmişti, aydınlanması istenelerin birincisi budur. Anadolu'da yer yer yaşayan Roma ve Bizans kokusu taşımayan bir çok eski ölçü, tartı sözlerinin toplanmasını kındıracak olan bu karşılığı seve seve, sevine sevine veriyorum. Alçak gönüllülük ederek adına derleme dediğimiz bir işimiz vardır. En azdan yedi sekiz bin yıllık bir varlığın bırakıntılarını elemek, toplamak, dermek pek büyük, pek verimli bir iştir.

Bir gün ustabaşı Bay Süleyman'dan Erzincan ağzını derleyordum. Kendisi her yönde özlük gösteren bir erdir. Sözün iyisini, kötüsünü bilir. Bana eskidenberi kendisini de oyalamış olan (Tandır) ın parçalarından sözler veriyordu. Sözlerin yorgularını birden kavrıyamıyordum, ancak "Türküm!„ sesi her sözden kulaklara akıyordu. Kendimi tutamıyarak Somerce demişim. Bay Süleyman birden toplanarak bizde bir Somar ölçüsü vardır, dedi. Bir somar 180 anlatıyormuş. Bütün düzlüklerin ölçüsü, bütün ağırlıkların tartımı onunla oranlanıyormuş. Somar'ın bir de on iki anlatan parçası varmış, ona kot derlermiş. Bu kot sözünü başka yerlerde de işitiyorduk. Biz bu buluntumuzu yerinden de pekitmekte gecikmedik, Erzincan'dan aldığımız beylik bilgiler bunları söhekleyordu.Selanik yüresinde de Kutla biçiminde bir kullanışı olduğu öğrenildi. Kutu sözünün bununla ilişikli olmasını ileri sürenler oldu.

On iki sağışının yaradılış tarihinde yeri büyüktür. Türkün on iki yıldan biriken bir devrimini biliyoruz. On iki üyük (Burc), günün, gecenin on ikişere üleşimi gibileri de var.

Bugün Somar'ın 12 anlatan okt'u ile 5 kottan doğan 180 lik Somar'ını duyuyoruz. Eski Türk öylüğünden (takvim) bilgi veren Tuslu Nasirüddin Zeyci İlhani'sinde bu sağış yüresinde değimli verimlerde bulunuyor. Bunları Profesör Bay Şerefeddin Ulusal Tetebbüler dergisinde göçürmüştü. Hıtay Türklerinin takvimlerinde beş (devri isna aşeriye) den mürekkeb bir devri sittni'leri olup sene ve günleri bununla sayarlarmış. Üç (Devri sittini) nin mecmuu 180 edermiş Hıtay öylüğünde (takvim) bir asrın 60 yıl olduğunu da biliyoruz.

Demek 12, 60, 180 sağışları Hıtay takvimini bugünkü Erzincan Somarile birleştirdiği gibi, Somar tabletleri üzerinden öğrenilen Somar riyaziyesindeki (60) vahidile de tanıştır-

maktadır. Bunu açıklatan eserler şöyle anlatmaktadır:

" Sumerlerin vücude getirdikleri terkim sistemi dikkatle mütalea olunursa bunun âşarî mahiyeti haiz olduktan başka altmış kaidesi üzerine de istinad ettirildiği görülür. Muhiti dairenin (360) kısmile ve bu kısımların her biri (60) cüz'e ve bu cüzlerin tekrar altmış cüz'e taksimi Sumerler tarafından tasavvur edilmiştir. Tadat ve terkimin kaidesini teşkil eden (60) adedi hendesî olarak dairenin altıda birine müsavi olan kavis ile irae olunuyordu. Altmış adedi Sumerlerde kesretin bir ifadesi olduğunu ve bu sebeble tadat ve terkimin esası kabul edildiğini söyliyenler de vardır.„

Her taşın altından değerli bir gömü gibi çıkan Amasyalı Bay Hüsameddin bizden çok önce bu gerçeği eşelemiştir. Bakınız tarihinde ne söylüyor:

"Somarın tomar kullanışile Türk takviminde on iki yıl eden bir boğuma tomar, somar denir, bir asır yapan altmış yıl bir yoğun teşkil eder... Bay Hüsameddin'in Zeyci İlhani'de (ven) diye geçen sözü yoğun diye bütünler.

,nrbuu8 .'niud .99cğm m m m mhrd

Sumercedeki altmış vahidinin Hıtay takviminde bir karın sayılan altmış yoğunu ile birleştiğini görüyoruz. Kökü on iki olan bu vahidin hem bugünkü Erzincan ölçüsünde hem de on iki hayvanla ölçülen Türk takviminde görülmesi uçsuz uzaklıklar içinden kopup gelen üç ölçünün biribirinden hiç ayırd edilmiyeceğini tatlı bir yakınlıkla sezmekteyiz.

Eski Türk takvimi üzerinde çalışanlardan Hüsameddin Paşa bu yolda uzun direbreşmeler yapmış derin hesaplarla değimli neticeler almıştır.

Eski zeyiçlere göre Türk takvimi sağışlanmağa başladığı yılda bugün kuzu (Hamel) üyüğünde (Burc) olan (itidali rebii) o çağlarda kova (delv) burcunda idi. Hüsameddin Paşa o günden bugüne değin kaç altmışlık (yoğun) geçtiğini sağışlamış yirmi bu kadar bin yılın geçtiğini görmüştür. Çok kutlu bir duşlama olarak Mengü Türk devleti olan Cümhuriyet bayramının ilk günü böyle bir (devri sittini) nin ta başına geliyormuş. Paşa bu didinmelerinden bir kitab bile meydana koymuştu. Bu kitab Tarih Derneğince, basılmasını umutlayarak yarlığanmış, Reşid Galib'e vermiştik. Ansızın ölümile kaldı.

İşte Erzincan ölçüsünün dolambaçlı ötküncü böyledir. Kot sözünü öğrendikten sonra, Türkçemizdeki kotarmak sözünün salt yemeğin kaplara aktarılması değil taksim anlattığını anlamakta güçlük çekmedik.

İleride başkaca, beş sorgunun daha kandırıcı karşılıklarını sunmaya çalışacağız.

GÖTE'NİN ROMANI

KADRİ

HASAN Ali Yücel'in Göte üzerine bitiği son kurunlarda bir takım Avrupa yazıcılarının, büyük adamların yaşayışını anlatırken kullandkları roman yolunda yazılmıştır. Denebilir ki az kişinin hayatı böyle yazılmak için Göte'ninki kadar elverişli idi. Dörtyüz yaprak içinde büyük ozanın başından geçenleri okurken, onun erginlik, us, görgü, angu ve sevgi acununu bir bahçe içinde geçiyormuş gibi görüyoruz. Anlıyoruz ki eren Göte'nin romanı, romanların en çok öğretici ve sürükleyici olanıdır.

Edebiyat tarihi yoldamına uygun bir araştırma mı, yoksa böyle bir roman mı bizi Göte üzerinde daha çok aydınlatabilir? Bunlardan birincisi, Göte'nin yaşama çağlarına yazılarına olan dokunağı yönünden bakacak; ötekinde ise, Yücel'in bitiğinde olduğu gibi, büyük adamın yazıları bir yana bırakılıp onun başından geçenler aranacaktır. Bu ikinci türlü yazılar ulusu daha çok çekmekle beraber, doğru olan şudur ki, bir artist araştırılırken her iki çeşit etütlerden vaz geçilemez.

Göte'nin yazıları yaşayışına sıkı sıkıya bağlıdır. Göte gündelik denemelerinin, yaşama başkalıklarının kendisine bellettiklerini yazmıştır. Dediğim birçok ozanlar için doğru ise de, böyle oluş, Şekspir bir yana, Göte'de her artistten daha bellidir. Şunu da söylemek gerektir ki, bize bir yazıcıyı tanıtacak olan yalnız onun romanını yazan, veya edebiyat tarihçisi ve münekkit değil, en çok ozanın kendi yazılarıdır. Bu yönden başlıca, - keşki dilimize ilkönce Göte'nin bitikleri çevrilseydi, diyenlerin sözü doğru görünüyorsa da, büyük artistin hayatının, onun en büyük eseri olduğunu da unutmamalıdır.

Bu öğenin yaşayışını okuduktan sonra adam şöyle bir ana varıyor: Sağlığı sürekli bir kuruluş olan Göte'nin yazılarında ve yaşayışında dağınıklığa değil, topluluğa giden bir yoldam vardır.

Büyük artist demek, güzellikleri kendine vergi bir görüşle gören ve anlatan adam demek değil midir? Yaradılışındakı gizliliğin yardımile, bütün realiteleri sevgiyle karşılamak, diriliğin her türlü realitesini yaşamak, Göte'nin objektif yoldamının özünü yapıyor; yazılarının büyük gücü, bizi realiteye dokundurmasındadır. Onun bitiklerini okurken biteviye dilimizin ucuna,-bütün bu yazılanları daha önceden biz niçin görmedik, sorgusu gelmiyor mu? Realite ile Göte arasında bir örtü bulunmadığını, yahut Bergson gibi dersek,

bu örtünün onda çok duru olduğunu görüyoruz. O, varlıkları ve olanları, o varlıklara ve olanlara başkarlanmış, onlara dönmüş gibi duymakta ve yaşamaktadır. Orta artist ancak bir türlü realiteyi anlayıp, bize onu anlatırken, geniş ve derin Göte realitelerin her türlüsünü, dışarıda olan ve içimizden geçen realiteleri gösteriyor. Bir kez, gördüklerimizin angu, büyücünün bize gösterdiklerinin realite olduğunu düşününüz; işte Göte de gözlerimizden durmadan örtüler kaldıran büyücüdür.

Çocukluk yılları Frankfurt'ta geçen ozanın onlatı yaşınadek pek belli bir başkalık göstermediği anlaşılıyor; babası güzelliğe yabancı değil; anası, genç ve duygulu. Göte'nin asıl benliği onaltı yaşında Laypzig Üniversitesinde ortaya çıkıyor. Kendisinde ilk görünen başkalıklar, güzele yakın deyişler yazabilmekle beraber bir takım aykırılıklardır. Bazan şımarıklığa giden bu aykırılıklar kendisinin toplantılara alınmamasını bile gerekleştiriyor. Bununla beraber güzel kızların Göte'nin yanında onun için saçsaça başbaşa geldikleri oluyor. Bunun bir genç erkeğin gönlüne çevresiz bir kurum vereceği bellidir. Başkalarından daha yüksek olduğunu anlamak, yanında olup bitenlerle bu anlayışın beslendiğini görmek, soradan en objektif bir adam olacak gencin şımarmasının önüne geçemiyor. Bununla beraber gençlerde görülen bu şımarıklık ve aykırılık - ki görenek bunun yıkılmasını ister - bir kabalık olmadıkça kırılmamalı, işlenmelidir. Ancak adam oğlunun çoğu için bu işleme düzeni, yaşama denemeleri üzerine alır. Laypzig'de oturduğu birkaç yıl içinde başından çok şey geçmiş, üzüntülerin ve eğlencelerin en uzak sınırlarına kadar gidip gelmiş olan Göte, iç ve dış yönlerinden güçlüdür. Çok kişi için yıkıcı olan bu deneyişler, onu yapmıştır. Erüdilerin yazdığı ve Hasan Ali'nin bitiğine almadığı, büyük ozanda varlığı ve yokluğu belirsiz kalmış frengi hastalığınadek varan deneyişler. Sevginin çocuklukta güçlükle korunulmuş bir (fücur) dan başlıyarak, adamı kendi ağacının kurdu yapan sıkıntıları... Kötü görüşlülüğe gitmek istemesek bile, Göte'nin Laypzig'den Frankfurt'a ne idüğü anlaşılmamış bir hastalıkla döndüğü gerçektir.

Hastalık Göte'nin ilk okutucusudur. Hasta olmak demek, adamın olagan durumundan uzaklaşması, ve bu uzaklaşma içinde (olabileceği) tanıması demektir. Bu denemelerin bir güç olabilmesi de kişinin hastalığa yenilmemesine bağlıdır. Göte hastalığını bir deneme, iyileşmesini de ikinci bir deneme yapmıştır. Hastalarına karşı anlaşılmaz sözler söyliyen ve darularının iç yüzünü bildirmiyen bir doktorun verdiği bir tozla iyi olduktan sonra, Göte bu tozun gizliliklerini ararken, usu, onu bilgiye ve yaratmıya götürmüştür.

Strasburg'da Herder'le karşılaşma Götenin hayatında bir duraktır. Herderle karşılaşmasaydı, Göte'nin olgunlaşması pek gecikecekti. Bir artistin ötekine açamıyacağı sanat gizliliklerini Göte'ye açan bu Her-

der'in bilgisi çoktu. Güçlükler içinden yetişmiş olması ona teknikçi bir anlayış vermişti. Herder en büyük artisti kurmaya yardım etti ve onunla eğlendi bile. Ancak kendisi Göte gibi bir öğe olamadı. Münakkidin alın yazısı da kendisini harcayarak başkasının olgunlaşmasına yardım etmek değil midir? Göte Herder'in alaylarına katlanıyor, ama ondan alınabilecek ne varsa yavaş yavaş alıyordu. Ulus deyişlerinin pınarlarını, Şekspir'i ve sanlı (hikmetini) Göte'ye, Herder'in verdiği anlaşılıyor. Ancak Herderle aylarca konuştuktan sonradır ki Göte kendisinin öğeliğine inanmış ve.. yürüyüşünü bile değiştirmiştir. (Göte'nin yaşayışında bu yürüyüş değiştirme sık sık olmuştur. Daha Laypzig Üniversitesine giderken bir arkadaşı ötekine yolladığı bir yazıda "Göte, arkasından dört fakülte gelen bir üniversite emini gibi ölçülü adımlarla yürüyor.„ demektir.)

Göte böylece kendi denemelerinden sonra, Herder'in düşünce ve denemeleriyle de anlayışlarını pekiştirmiş oluyordu. Ulus deyişlerini Herder'in tavsiyesi üzerine araştırmaya başlamış ve bu arada tiyatrolarda, kuklalarda, doktor Favst masalını görmüş ve dinlemiştir. Diyenler vardır, ki (Favst, Göte'ye Herder'in 1770 de ve sonraki yıllarda öğrettiklerinin yoğrulmasından doğmuştur. Götenin hiç bir bitiğinde Herder'in dokunağı, Favst'ta olduğu kertede adım adım arkasından gidilebilecek gibi belli ve derin değildir.)

Göte'nin sevgilerinde şövalyelikten bir iz aranmamalıdır. Buna karşı kadınları onu şövalyece sevmişlerdir. Sevgisinin geniş ve renkli oluşu, sevgililerine bunun bitmiyeceği duygusunu vermiş, ve bütün sevgilileri geçirdikleri günlerin güzelliği içinde ileriyi hiç düşünmemişlerdir. Yaşamayı ve yaratılışı iyi tanıyan Gote'nin ise, kendisi için artık bitenlerden ayrılmakta ve onlara bu ayrılışını mazur göstermekte şaşılacak bir çevikliği ve (sureti haktan görünme) gücü vardır. Ne kadar güzel ve kurumlu olursa olsun bir kadının, Göte'nin içindeki hudutsuz görünüşleri tanıması, romanesk bir yaşayış doldurmaya yeter gibi düşünülür.

Bilgide olduğu gibi sevgide de Göte, tabiat törülerini arayıp taramakta, ve başkalarının acıları karşısında "tabiatin vahşi kayitsizliğini„ takınmaktadır. Onu üzen, ağına düşmüş olan zavallı kuşların râm olmak istemeyişleri, kendisine karşı bir anlaşılmamazlık durumu tutmalarıdır. O ise anlamak için, önceden bildiklerinin yeni vakalarla pekişmesini görmek için, adamları ve hâdiseleri kovalıyacak, kendi sevklerinin kendisini nereyedek sürükliyebileceğini ölçecektir. Göte'ye bunun için kız-

mamalıdır. O başkalarına karşı ne ise, kendine karşı da odur. Onun içinde uçurumlar kenarında koşturmayı sevdiği bir çocuk vardır; ancak bu çocuğun arkasından düşünceli ve onu kendine gizli iplerle bağlamış bir adam ağır ağır gelmektedir.

Ozan ve düşünür Hasan Ali'nin Göte üzerine bitiği, edebiyatımızın, bir tek güzelliğe saplanmayıp bütün güzelliklerin gizliliklerini arıyan realist bir sevgide ne çok metafizik bulunabileceğini gösteren biricik eseridir.

NE ZAMAN, AH NE ZAMAN? (*)

BEHÇET KEMAL

Gambridge: 14.11.1934

Sen ara "Truva„yı, istediğin kadar öğ;
Bana neler söylüyor, şimdi, bilsen, "Boğazköy„!
Sen dal "Venüs„ün kırık kollarının yasına;
Yaslanmak istiyorum ben "Sipil kayası„ na!

Bir teneffüs etseler "Eti„ zamanlarını:
"Bayron„lar verecekler hayretten canlarını!
Kiklopların sırtına bile ağırdır bu yük:
Şu kırık taşlarında neler taşıyor "Höyük„!

O ruh denizden engin; o baş gökten yukarı..
Ne "Olemp„ ilâhları, ne "Biblos kadınları„!
Hepsi orda: Güzellik, erlik, kültür ve inan..
Uzaklara sıçrıyan birkaç kıvılcımından

Nur gördü Akdenizin uzak yakın adası...
Ne zaman yazılacak Boğazköy ilyadası?

(*) İngiltere kütüphanelerinde "Eti„ tarihlerine ait yeni ve değerli eserleri karıştırırken; atalarımız Eti'lerin medeniyet mürebbiliğine ve Anadolu'nun ilk ana medeniyetlere beşik olduğuna dair ilmî delillere, bitaraf itiraflara rasgeldiğim anlardan birinde ağzımdan çıkan bu ateşli suale gönlümden kopan bu mısraları bir samimî arzunun bir irticalî haykırışı diye neşredilmeğe gönderiyorum..

"Höyük„ ve "Boğazköy„: Eti medeniyetinin merkezleri.

"Sipil kayası„ , bir meşhur Eti eseri.

"Truva„ "Olemp„ ve "Biblos„: Bizce maalesef bunlardan evel bilinen şeyler! Birçok Avrupa şairlerinin ana medeniyet ve mitoloji diye bayıldıkları şeyler...

GÖNÜLLÜ SANAT

BEHÇET KEMAL

MÜNAKAŞASI bıkkınlık veren "sanat, sanat içindir„ , "sanat, ahlak içindir, şeklindeki nazariyelere hiç dokunmıyacağım; fırkamızın umdeleri kadar esaslı ve isabetli, kısa ve güzel bir düsturu anıp geçeceğim:

Sanat, cemiyet içindir!

Bizim gibi inkılâb memleketlerinde; sanat, ne olursa olsun, inkılâbın emrine girmeyi bir gönül zevki, bir vicdan borcu, bir yaşama çaresi bilmelidir. Zaten büyük sanat, böyle zamanlarda, halka vereceği en büyük heyecanı, halktan dinliyeceği en büyük ilhamı, başka hangi kaynaktan alabilir ki! Fakat inkılâb emrine girerken:

Sanat, "gönüllü„ olmalıdır!

Bir ayrı mesleki, bir başka düşünüşü, bir yüksek görüşü olan herhangi bir insanı ele alınız... Kendi köşesinde ne yapıyor olursa olsun; bir gün yurdu onu sınırda istediği zaman, bir resmî kuruluşun kendini çağırmasından evel; hazırlanmış, gitmeye can atıyor olmazsa; yurdunu, ulusunu sevmiyor, hiç bir yüksek duygu taşımıyor demek değil midir? O sese böylece koşup da zevklerin en güzeli ve en ağır başlısı olan vicdan huzuruna ve gönül gururuna kavuşmuş olarak vazifesini yaparsa; köşesine döndüğü zaman, eyi düşünceleri, yüksek görüşleri ve ince duyguları yanında; hayat ve hakikatle yakından temasın verdiği bir erlik, bir kahramanlık, bir feylesofluk da kazanmış olmaz mı? Heyecanın yalnız rikkat ve güzellikten değil, hamaset ve hırçınlıktan da kaynağı olduğunu öğrenmez mi ..

İşte; sanat, bu genç insandır! inkılâb onu çağırıyor! O, bu sesi duymuyorsa, onun emrine koşmak gönlünden kopmuyorsa; şimdiden bir tarafı sakat, bir şeyleri eksik demektir; "gayri müsellah„ dır; tam yaşıyor sayılmaz ve yaratıcı olmaktan çok uzaktır.. Ve sanat, inkılâbın emrine girer ve bir gün vazifesini bitirip de tekrar kendi köşesine dönerse; bütün müstesna düşünceleri, yüksek görüşleri ve ince duyguları yanına, bir de, erliğin kahramanlığın, mürettipliğin ve rehberliğin verdiği olgunluk, yükseklik ve temizlik katarak dönmüş olacaktır ve işte; ancak o zaman, eserlerinin en güzelini yaratacak; işlerinin o zamana kadar muhal gördüklerini başaracaktır...

Kendini o saflarda kaybetmemesi, içini boşalmaması, hakir görülmemesi için; gönüllü olarak gelmiş olması, bazı harplere müstemlekelerden getirilmiş askerleri "tutulmuş„ görünmemesi mutlak ve biricik şarttır. Sanat, gönüllü olarak inkılâbın emrine girmelidir! Ve bu sırada bu bir "farzı kifaye„ değildir; her sanatkârın boynuna borçtur!

Bazı inkılâb hareketlerinin halka tam mal olması, halkın ruhuna tam sinmesi için; sanatın elinde parlaması, sanatın inbiğinden geçmesi lâzım.

dır.. Yeni duyguları halkın gönlüne, yeni görüşleri halkın gözü önüne sanat koyacak!

Kültür seferberliğindeyiz! "Sanat„ı bir eski "ekalliyet çocuğu„ veya "İstanbul Efendisi„ gibi "vazifeden muaf„ saymak, ilk defa, sanata karşı güvensizlik ve saygısızlık olur..

Sanatı yalnız verem olduğu için hassas olan ve bu marazi hassasiyetle bir takım eserler veren bir hasta gibi ancak sanatoryomunda, hem de tam bir tedaviye tâbi tutmadan alıkoymak ve bu suretle gittikçe yaklaşan mukadder ölümüne kadar karalıyacağı şeyleri kâr saymak gafletini ve hattâ hiyanetini artık yapmıyalım ve müdafaa etmiyelim! Sanat, bırakınız, hayata çıksın; eğer ciğerleri bu havaya müsait değilse: o, bu iklimin çocuğu değildir; bir an evel "rahmeti rahmâna kavuşsun„ da kendini de cemiyeti de kurtarsın...

Biz epik bir milletiz!

Bugün de Bozkırın ortasında düşmanların en çetini "tabiat„ ı yenmenin zevkini tadıyoruz. Sanata bugün de bu zorlu savaşın destanını yazmak düşüyor. Türk sanatının kaynakları, Türk tarihinin derinliklerinde ve Türk halkının ruhundadır.

Ödünç su ile değirmen çevirmeyi bırakalım!

Bu kaynaklara eğilmek, bu kaynaklardan süzülen eksirlere kanmak lâzımdır ve ondan sonra eser yaratmak mümkündür...

Avrupa sanatı, bütün baş döndürücü yüksekliğine ve genişliğine rağmen, bir gün, kaynak bakımından, bizimkine göre, çok fakir kalacaktır: Yunan ve Roma medeniyetlerinin ve onlardan sürüp gelen ilhamların doğurduğu şâheserlerin kaynağı olan o tarihî ve medenî kültürden bin kat daha zengin, olgun ve köklü bir kültür, kapılarını yavaş yavaş bize açıyor. Türk sanatı! Bu eşiğe basan ilk ayak, o tasa değen ilk dudak olmalısın!....

"Halka doğru", halkın ruhuna varış.. Halkı dinleyiş..

Bunlar, sanat için birer süs, birer hatır alma değil, birer hayati zarurettir!

Ziya Gökâlp'tan, Mehmed Emin.den; hattâ Akif Paşadan, hattâ Nedim'den beri duyulan bu ihtiyaç, bir sıtma nöbeti gibi, zaman zaman şairleri yoklamaktadır. Fakat hiç biri, henüz bunun hakikî manasını kavramış, hayatî ehemmiyetini anlamış görünmemektedir. Köyden bahsederken "yeşil, zümrüd, şen„ sıfatlarını kullanmak, kadından bahsederken "Firdevs, Süheylâ, Lâmia...„ yerine "Ayşe, Fatma, Zeynep„ adlarını koymak, erkekten bahsederne onu çoban, zeybek veya onbaşı olarak almak, millî sanat yapmış olmak için kâfi geliyor ve hattâ bir miyar sayılıyor... Şair, aşırma kültürlerden aldığı acemi bir meharetle kötü bir Venüs kanavası çiziyor ve yanına bir Türkmen güğümü koyuyor ve böylelikle bizim Ayşemizi ve zeynebimizi yazdığını sanıyor...

Doğacak ve yaşıyacak sanat bu değildir! Büyük sanat, güzel sanat: Gönüllü sanat, Türk tarihine ve Türk halkına dayanan sanat!

FELSEFE VE ULUSAL TEFEKKÜR

HİLMİ ZİYA

BUNDAN önceki bir makalede (1) felsefenin ilim karşısında duruşu ve usulü için hatıra gelen belli başlı sorgulara ilişmiştim. Şimdi de onun, herhangi bir millette doğan ve yalnız onu ifade eden düşünüş yolları ilişik ve ayrılıklarını araştıracağım.

Medeniyet ve kültürü keskin çizgilerle ayıran Ziya Gökâlp bunların arasında felsefeye bir yer vermek istediği zaman, yalnız teknik ve dış biçim (forme extérieure) den başka bir şey gibi saymadığı medeniyete onu mal edememişti. Bundan dolayı "millî edebiyat„, "millî musiki„, v.s. nin yanında bir de "millî felsefe„ den bahsediyordu (2). Bu fikrin o zamandanberi birçok kafalar için hoş görülmediğini işaret etmek lâzımdır: Evrensel ve yayımlı (universel) usul ve sorguları olan ve bu sorguları kıtalar ve devirler arasında beraberce düşünülen felsefenin edebiyat ve musiki gibi tek bir milletin kültürüne bağlanması birçoklarınca doğru sayılmıyordu.

Ziya Gökâlpı bu düşünceye ulaştıran ana fikir — öyle görünüyor ki — şu olmalıdır: Şekil ve öz (contenu) biribirinden büsbütün ayrıdır. Aynı şekle birçok ayrı özler katılabilir. Yahut aynı öz başka başka şekillere girebilir: Medeniyet, milletler arasındaki şekil birliğidir. Millî kültür bu şekil birliğine giren öz ayrılığıdır. Musiki tekniğini medeniyetten, öz motiflerini halkın içinden almak üzere millîleştiği gibi, felsefe de usul ve sorgu (problème) lerini medeniyetten, mana ve özünü doğduğu memleketten alarak millîleşir. Böylece millî sanat ile millî felsefe arasında yapı itibarile hiç bir ayrılık kalmıyacaktır.

Halbuki hiç bir yerde şekil ile özü ayırmak kabil değildir. Realitede şekil özden ayrılamaz ve onun tarafından meydana getirilmiştir. (3) Biz onu ancak zihnimizde *hendese* veya *metafiziğin* şekilleri olarak, özden ayırırız. Büllurlaşma, maddenin doğurduğu şekildir. Hayat ve cemiyet şekilleri, hayat ve cemiyet özlerinin (yani hadiselerin) tekâmülünden doğan neticelerdir (4). Bu ma-

(1) Ülkü Mecmuası. Cild 3. Sayı 17. "Felsefe ve ilim„ adlı makale.

(2) Küçük Mecmua. Sene 1337. Sayı 6. "Felsefeye doğru„ makalesi.

(3) Ruhiyatta Gestalt fikri de bu nazariye taraftarlarının aynı meselede birçok kollara ayrılmalarına sebep oldu: İhsaslar, yani ruhu özden ayrı bir gestalt tasavvur edilemez .

(4) Claude Bernard, evelce bütün hayat şekillerinin fiziko - şimik va-

nada medeniyet kültürün şeklidir. Fakat ondan ayrı ve ayrılması mümkün olan bir şey değildir. O ancak bir veya birkaç milletin beraberce yaptıkları bir kültüre bağlıdır, ve onunla beraber düşünülebilir. Böylece artık (şekl)i bir yerden, (öz) ü diğer bir yerden alıp onları uzlaştırmak suretile bir felsefe yapmaktan bahsedilemez. Bu görüş bana her şeyden önce garplılaşmanın yalnız yüzünde kalarak derinliğine girmekten korkan, ve garp ile şark kültürleri arasında çok gevşek bağlarla bir uzlaştırma ypamak istiyen "tanzimat„ ruhunun bir artakalanı gibi görünüyor. (5)

***

Bu başlangıçtan sonra, davamızı yeniden ele alabiliriz: Devirler üstünde her zaman için konulması mümkün esaslı sorgularla işe girerek kendine mahsus usullerile onları çözmeğe çalışan "felsefe", hattâ geniş manasile kültürlerin üstünde bir şey değil midir? İlim gibi o da, şu veya bu cemiyetin içinde, onun emeklerile doğmuş olsa bile, gene bir kere doğduktan sonra artık objektif ve evrensel olmak karakterini kazanamaz mı? Meselâ — her türlü içtimaî şartların dışında — bir bilginin kıymeti yahut bir mekân-zaman problèmi yok mudur? Eğer böyle ise o halde beşerî ilmin yanında ancak beşerî bir felsefeden bahsedilebilir: Onu doğuran milletler her kim olursa olsun, ve sarfettikleri emekler ne kadar büyük olursa olsun yıldızların hareketini öğrenmek için, "ilmi nücum„ dan "heyet„e kadar insanların çektiği zahmetler, onların bugün artık şu veya bu kanunlara bağlı olduklarını düşünmemiz üzerinde tesir yapar mı?

Hakikatte, mukayeseli mantık ve felsefe tetkikleri gösteriyor ki (6) ayrı ayrı medeniyetlerde biribirinden habersiz olarak aynı problèmler üzerinde düşünülmüş ve aynı felsefe usulleri üzerinde çalışılmıştır. Felsefeyi gittikçe daha ziyade objektifleştiren ve ilimciliğe doğru götüren de bu, temeldeki beraberliktir.
Onun ileriye sürdüğü büyük sorgular ve onları çözmek için kullanılan usuller artık ilim gibi gittikçe daha çok mücerred, objektif ve küllî (evrensel) olmaktadır.

Öyle ise felsefeyi de ilim gibi, millî saymak doğru değildir. İlim ve felsefe araştırmalarını iten — şüphe yok ki — ulusların büyük hamleleri, gençleşme ve canlılaşma yolunda yaptıkları inkılaplardır. Fakat bu araştırma

kıaların karşılıklı tesir (interaction) suretindeki tekâmülünden doğduğunu göstermişti. İçtimaî hâdiseciliği de bu görüş içerisinde bazı (Marx)çılar gibi anlamalıdır.

(5) Tanzimattan sonra mektebin karşısında medrese, mahkemenin karşısında şer'iye mahkemesi, ilh... Bu ikiliğin cümhuriyet devrine kadar yaşadığını gösterir.

(6) Garp, Hind ve Çin medeniyetlerinin mantık ve felsefelerinin mukayesesi için şu eserlere bakınız:

Masson — Oursel: La Logique comparée (extrait de la Revue philos. 1918; La Philosophie comparée, 1931.

işindeki ulusal şevk ve heyecanlar ile bu araştırmanın ulaştığı beşerî ve mücerred mahsulleri birbirinden ayırmak lâzımdır. Bir kelime ile ulusal bir ilimden değil, ancak bir ulusun ilme yaptığı hizmetlerden; ulusal bir felsefeden değil, fakat bir ulusun felsefî araştırmalara kandığı ve objektif kıymeti noktasından devam eden şeylerden bahsedilebilir. Çünkü şayed böyle olmasa her şeyi bir cemaat sübjektivizmine bağlamış, ilim ve felsefede dayanılabilir hiç bir sağlam (valide) temel bırakmamış oluruz.

***

Böyle olmakla beraber beşerî felsefe karşısında bir ulusal felsefeden değil, fakat (ulusal tefekkür) den bahsetmek; ve onu ayrıca düşünmek de zaruridir. Ulusal tefekkür, yani bir buduna göre düşünüş yolları beşerî ve objektif felsefeden büsbütün başka bir şeydir.

Ampirizm karşısında rasyonalizm — şüphe yok ki — umumî ve zamanlar üstü bir meseledir. Fakat Fransız tefekkürünün mantıkî ve akılcı karakteri bu umumî meseleden ayrılmaz. O kendini felsefede olduğu kadar edebiyat ve ilimde de gösterir (7). Diğer cihetten bir Alman rasyonalisti, umumî yollarda birleştiği halde, artık mana ve ruh itibarile büsbütün başka bir şahsiyettir (8). İngiliz sanatındaki zengin müşahede kabiliyeti ile İngilterede tabiat ilimlerinin büyük inkişafı ve ingiliz Ampirizmi — elbette — ayni kökten yani İngiliz tefekküründen gelmektedirler. Nitekim Luther'den beri ferdin iç hayatı üzerine dikkatini çevirmiş olan mistik Alman dini ile Alman ilminin (mütebahhirane) ve derinleşici vasfı Alman felsefesinin açıkça sübjektivizmi ve idealizmi de yine ayni kaynaktan, Alman tefekküründen doğmaktadır. Bundan dolayı objektif ve beşerî bir felsefe karşısında, ondan ayrı olarak düşünülmesi lâzım gelen bir Alman, Fransız, İngiliz tefekkürlerini, hasılı bir (ulusal tefekkür) ü hesaba katmak gerektir. Felsefe mücerred olduğu halde ulusal tefekkür müşehhas, felsefe objektif olduğu halde ulusal tefekkür sübjektif dir. Garb uluslarından her biri, kendi karakterinin yarattığı tefekkürün ana hatlarını meydana çıkarmaya, terbiyelerinde o istikameti tutarak ihtilaflarında ona uygun bir yol bulmaya çalışıyorlar. İlim ve felsefe gibi zamanın ve yerin hususî ihtiyaçların dan önce, her zaman ve her yer için kaideler arayan bilgileri amelî ve hayatî bir hale getiren ancak onların ulusal tefekkür tarafından kullanılan

(7) Fransa'da diğer garp milletlerinden evel başlıyan siyasî merkeziyet sayesinde daha 12 inci asırda çok erkenden teşekkül eden ve Avrupanın en eski üniversitesi olan Sorbonne, ondan daha eski olan (Port Royal) sayesinre Fransa'da medrese ilmi ve rasyonalizm erkenden yerleşmişti. Montaigne, Rabelais, Boileau, klâsikler, Voltaire, ilh.. felsefe dışında bu rasyonalizmi hazırladılar. Descartes ve Karteziyenlerin felsefî rasyonalizmi o ananeyi tamamlıyor.

(8) Leibniz, kartezyen olduğu halde onda monade fikri aslî bir nevi mistisizmin hâkim olduğunu gösterir.

birer âlet haline getirilmeleridir. Ayni silah karşılıklı iki düşman ordunun işine yarayabildiği gibi, ayni mücerred kaide düsturları da başka başka ulusal tefekkürlerin müşehhas temeli üzerinde, başka başka vazifeler görebilir. Bunun pek çok misallerini, tarihe baş vurmaksızın, zamanımız vakalarından çıkarmak kabildir.

***

Şu halde millî tefekkür, millî kültürlerin şuurudur: bu geniş mananın içerisine - zarurî olarak - bir milletin zekâsından çıkmış ve onun husuşî karakterini kazanmış veya kazanmak yoluna koyulmuş olan bütün mahsulleri girer. Burada hemen bir sorgu hatıra gelir: Ulusal tefekkürlere nereden başlamalıdır? Bazıları ona son zaman tarihinde görülen ulusal inkılablarla başlamak lâzım geldiğine inanırlar. Çünkü ulus ancak bu inkılablardan sonra şuurlu bir hal almıştır. Ondan evelki bütün eserler başka ideallere maledilmelidir. Bir Alman tefekküründen bahsedebilmek için Alman ulusal şuurunun her şeyin üstünde görülmesi lâzımdır. Bu telakki birçok noktalardan hatalıdır: Birinci nokta şudur ki - uluslar, ulusal inkılablardan sonra birdenbire doğmuş değillerdir. Uzun bir tarihi perspekitivi olmıyan genc uluslar bir tarafa bırakılacak olursa, onların paganizm ve ümmet idealleri arkasından koştukları zaman bile içten içe teşekküle başladıklarını; uzun tarihî tecrübelerin neticesinde ulusal karakterlerinin doğduğunu unutmamalıdır. Daha 13 ve 14 üncü asırlarda yetişen İngiliz filosoflarında müşahedeci amprik karakterin kuvvetle belirdiği (9), orta zamanın alman mütefekkirlerinde mistisizmin farkedilir bir hale geldiğini (10) görüyoruz. Bu asrın mütefekkirlerinde bugün anladığımız manada bir *millî şuur* aramak doğru olmaz. Fakat onların, içlerinde yaşadıkları tarihî tecrübeleri en mükemmel ifade ettiklerini, doğmaya başlıyan millî karakteri - bilerek veya bilmiyerek - eserlerinde yaşattıklarını inkâr edemeyiz.

Diğer cihetten - millî tefekkür, tarihî bir perspektiv içerisinde görülmüş *müşahhas tefekkür* demektir. Onun esas karakteri mutlaka "ulusal„ vasfını taşıması değildir (11). Bazen

(9) Orta zaman felsefesinde İngiltere'de gördüğümüz Duns Scot ve Roger Bacon, ilh.. gibi feylesoflar skolastik felsefe içerisinde "ferdî amprizm„ çığırını açmak suretiyle ingilizlerin muasır amprist felsefelerine temel atmışlardı.

(10) Orta zamanda Almanya'da yetişen Paraceles, Eckhardt, Jacob Boehme, ilh.. gibi mistik feylesoflar süpjektivizme temel atmışlar; din sahasında Luther ve protestanlık bunu kuvvetlendirmiş olduğu gibi nihayet Alman idealizmi de bu suretle kemale gelmiştir.

(11) Hakikaten nasyonalizm kelimesi, yalnız başına, mücerred ve boş bir kalıbdan ibarettir.Muhtelif yerlerde o, büsbütün başka canlı manalar almıştır. Mesela bu kelime Amerikan Ploutocratie'sini ifade ettiği zaman küçük bir zenginler kütlesinin tahakkümü namına tekniğin zaferini temsil eder. Bazı yerlerde de bu kelime ulusal hakların tanılması klişesi al-

bu vasıftan uzak, veya onun zıttı gibi göründüğü halde, sırf müşahhas, orijinal ve bir kavmin dehasından doğmuş olmak itibariyle bir tefekküre "ulusal„ demek doğru olur (12). Bu ikinci nokta - çok defa - hesaba katılmadığı içindir ki, millî dehanın fikir mahsullerini ya kendi öz toprağından uzaklaştırmak, yahut da lüzumundan fazla fakirleştirmek gibi esaslı yanlışlıklara düşülmüştür.

Bir kere ulusal dehanın ayırt edici karakteri meydana çıkarıldımı, artık ilim ve felsefeleri onun hizmetinde kullanmak kolaylaşır. *Mücerred*'in rolü ancak *müşahhas*'ı izah etmesinde ve müşahhas hizmetinde kullanılmasındadır.

***

Mevzuumuzu daha hususî bir zemin üzerine getirelim. Beşerî felsefe karşısında bir Türk felsefesi yoktur. Fakat bir Türk tefekkürü vardır. Türk tefekkürünün karakteristiğini Türk ulusunun birçok tarihî devreler içerisinde vücuda getirdiği ilim, felsefe, tasavvuf ve sanat ve sıyasal eserlerinin içerisinde aramalıdır. Onun şahsiyetini henüz bulamadığı, çıraklık devresini geçirdiği, birçok yabancı tesirlerle karşılaştığı, zıd kuvvetler arasındaki çarpışmalara sahne olduğu zamanlardaki *tarihî tecrübeleri* bizce asıl mühim olan unsurlardır. Çünkü onun şahsiyetini tamamiyle bulması, millî dehasına uygun eserler meydana getirebilmesi ancak bu uzun denemeler ve patetik çarpışmaların neticesinde mümkün olabilmiştir.

Türk medeniyeti - bilinen zamanlardanberi - birbirine büsbütün zıd fikir tesirlerinin ortasında bulundu; Türk vatanı bu tesirlerin çarpışmalarına sahne oldu (13). Türk tefekkürünün bütün müşahhas ve orijinal karakteri de bu çarpışmaların içerisinden çıkmıştır, ve orada aranmalıdır.

---

tında en müfrit bir emperyalizmi temsil ediyor. Bu misaller bize nasyonalizm mücerred tabirinin reel muayyen bir şey ifade etmediği ve ancak ayrı ayrı tarihî perspektivleri olan "müşahhas„ ulusal teşekküllerden her birinde ayrı bir mana aldığını gösterir.

(12) Öyle içtimaî ülküler vardır ki, kelime olarak milliyetçiliğin zıddı gibi görünürler. Fakat onlar bir ulusun dehasından doğmuş ve onun en büyük hamlesini temsil etmiş oldukları için millî sayılmalıdırlar. (Rabbilâlemin) telakkisi ile insaniyetçiliğin fikrini getiren islamiyet, hakikatte yayıldığı yerlere yalnız Arab kültürünü ve milliyetini götürmeğe yaramıştır.

(13) Orta Asya'da (Pe - Lu) ve (Nan - lu) yani şimal yolu, cenub yolu kervan geçidleri vasıtasile Türkler Çin, İran, Hind ve Yunan medeniyetlerinin karşılaşmasına, çarpışmasına sahne oldukları gibi; islam devrinde Türk tasavvufu "meşrık„ ve "mağrıb„ cereyanlarının karşılaşmasından doğmuştur. Anadolu ve Rumeli'deki Türkler (Tanzimat, hattâ 3 üncü Ahmed devrinden zamanımıza kadar) islam ve Avrupa medeniyetleri arasındaki mücadeleye en esaslı sahne olmaktadırlar.

YENİ ŞEHİRLER DOĞAR KEN

SEMİH

Yol yapı kanunu demek ister ki:

ŞEHİRCİLİK denildiği vakit şehrin haricî şeklinin her bakımdan teşekkülü ve bilhassa bu teşekkülün kararlaştırılması, plânlaştırılması ve tatbik edilmesi anlaşılmaktadır. Bakalım burada şehircilikten bahsetmemizin zamanı geldiğini neler icap ettirmektedir.

Bugün bilhassa büyük değişmeler ve anlıyarak savaşmalar, inkılâplar zamanını yaşıyoruz. Her şeyi yeniden tetkik ediyorlar, her şeye yeniden değer biçiyorlar, nizamları yeniden kuruyorlar, müessesatı rasyonalize ediyorlar. Ve bütün bunların moda olduğu için değil ihtiyaç olduğu için yapıyorlar.

Eski şehir tanzimatçılığının iflas ettiği de günden güne belli olmaktadır.

Bir takım Parsellasiyonların keyfî şekilleri ve rasgelelikleri, inşaatın anarşisi şehir tesisatlarının eksikliği, şehirlerin manzarasının estetik yoksullukları, bunların hepsi iflâsın işaretleridirler, ve kusurları derinde aramak lâzım olduğunu gösterirler.

Yeni şehirciliğin maksadı, şehirde oturanların sıhhatlerini, vücut ve kafa rahatlıklarını bugünkü ilmî duruşlara göre azamî derecede temin eden bir çerçeve yapmaktır.

Geçmişte de programlı şehir yapılmak belki istenmiştir. Bunlarda bazan müdafaa, bazan gözüküş ve belki de muvasala düşünülmüştür. Bugün artık adamın düşünülmesi zamanıdır. Adamın sıhhati, ferahı ve rahatı, ruhî ve estetik ihtiyacatı aranmakta ve bunların yanında da her hususta iktısat yol göstermektedir. Bu günün şehri daha az enerji ile daha verimli olmak yürüyüşile yapılmaktadır.

Tekrar maksada dönelim. Şehrin içini inşaat sahaları ve yeşil sahalar olarak ikiye ayırırız. Ayrıca yol şebekesile, yani şehrin kan damarlarile de meşgul oluruz.

Şehrin yol şebekesini su yolları (kanallar ve ırmaklar), demiryolları, ve umumî sokaklar teşkil ederler. İnsan için kan ne demek ise, şehir için de hareket ve seyrüsefer o demektir. Yani yaşatıcı ve besleyici kuvvet, hayat demektir. İnsan vücudunun kan dolaşmasını yürek temin ettiği gibi, şehrin cevelan damarlarının kudretini de limanlar, garlar, istasyon ve pazar yerleri, yani şehrin bu kocaman kalp köşeleri temin etmektedirler.

Yeni şehircilik yalnız değişik maksatlı yol şebekesi tanıyor. Yollar sirkülasyon, toplama ve ikametgâh yollarıdırlar. Sirkülasyon yolları şoseler, şehirden dışarı çıkan yollar, şehir içinde büyük toplanmaları ha-

fifletici yollar, limanlara, garlara ve emsaline giden yollardır. Bunlar şehrin Şah damarlarıdırlar.

Toplama yolları ikametgâh yollarını sirkülasyon yollarına bağlıyan yollardır. İkametgâh yolları insanı evinden yol şebekesine ilk kılavuzlayan yollardır. Bunlar da şehrin ince kan damarlarıdırlar.

Sirkülasyon yolları seyrüseferin karışmadan akmasını temin etmelidir. ler. Bu da kâfi genişlik, az meyil ve iyi görüş açıklığı ile kabil olur. Genişliklerini dört araba izi dörder kişilik yaya kaldırımları, bisiklet yolcuları kısmını ve hattâ ağaç dikmeyi de düşünerek vermelidir, bu da en az 20-22 metredir. Tramvay olan yerlerde 30 metre olur. Bu yolların profillerini kestirirken muhtelif nakliye vasıtalarına mahsus kısımların ayrılmasından başka gidiş ve geliş istikametlerini de ayırmak lâzımdır. Bir çok memleketlerde artık yalnız bu şekil sirkülasyon yolları yapılmaktadırlar.

Toplama yolları daha dardır, ve ikametgâh yolları ancak kendi bulundukları yerin gelip geçmesini temin ettikleri icin 6-9 metreye kadar daralırlar. Kâfi aydınlık ve hava ihtiyacı bakımından karşılıklı evlerin yani yapı çizgilerinin arasını başka şartlar taayyün ettirirler. Bunlardan şehir ikametgâh kısımlarında bahsedeceğiz.

Sirkülasyon yolları şebekesinin düşünülmesi ve kararlaştırılması şehirciliğin ilk en mühim meselesidir. Yeni şehir plânı yapılırken sirkülasyon yollarının tayini için ilk evel mevcut şoseleri gösteririz ve ileriyi iyi görmeyi temin için fazla kıvrık yerlerinde istikamet tashihleri yaparız, % 6 dan fazla meyilleri de düzeltmek muvafık olur. Mühim noktalar arasında - sanayi mıntakaları ikametgâh mıntakaları ve saire - en kısa istikametleri tayine uğraşmalı ve icap ederse yeni sirkülasyon yolları açmalıdır.

Sirgülasyon yollarını yeni plânda tayin etmekle beraber aynı zamanda mevcut yolların vaziyetini de tesbit ederek yeni yolların inşası esnasında seyrüseferi eskilerde bulundurmağı temin etmeli ve bu suretle yol inşaatı programının esaslarını kurmalıdır.

Yol şebeke sisteminin ikinci mühim bir kolu da (Tramvay yolları - şimendifer yolları) demiryollarıdırlar. Bunların inşaları ve yer değiştirmeleri ağır masraflar açtığından plânların tertibinde sabit çizgiler gibi tutulmalıdırlar. Su yolları ise geçtiği yere en sağlam oturanlardır. Bunların son yerlerini topoğrafik vaziyetler bağlamışlardır. Şehirlerin yaşaması hemen sonsuz sayılabileceğine göre şehir ve imar plânlarınım yarım asır ilerisi düşünülerek yapılması lâzımdır. Buna göre de demiryolları, yolcu ve yük istasyonları ile kompozisyon istasyonları plânın yapılması zamanındaki yerlerinde kaldıkları halde, şehrin inkişafına kâfi gelmiyecekleri ve hattâ engel olabilecekleri de düşünülerek, hiç olmazsa onların yer değiştirme kolaylıkları araştırılmalı, ve son şekillerini de plânda göstermelidir.

Demiryolları ve sirkülasyon yollarının aynı satıh veya yükseklikte biribirleriyle buluşmaalrı caiz değildir, çünkü müteakiben ve daima birbirlerinin seyrüseferlerini ihlal ederler. Bu gibi buluşmaların alttan veya üstten olarak birbirinden ayrılması plânı yapanın mühim bir vazifesidir. Demiryolları işinde Belediyeler ve şehircilerden başkaları karar verdikleri için şehir plânı hazırlanırken bu makamlarla temasta bulunmak çok mühimdir.

Sirkülasyon şebekesinin üçüncü esas kolu da tamamile sabit telakki edilebilecek olan su yollarıdırlar. Burada plânı yapanın vazifesi istikametleri göstermek olmayıp su yollarına bağlı olarak çıkan meselelerin hallidir. Bunlar da liman, ticaret limanı, kış limanı meseleleri, sahil muhafazaları, tuğyan tedbirleri, sahil manzaralarının estetik itibariyle hal suretleri, deniz ve su sporları, plâj veya hamam hayatı cihetlerinin halli, mecra sularının uzaklaştırılması gibi şeyler olup kısmen yeşil sahalar ve inşaat sahaları çerçevesine kadar dayanmaktadırlar.

Sirkülasyon şebekesile uğraşırken bugünden kavranması mümkün olmayan bir ilerleme yapacağı beklenen hava yolları ihtiyaçlarını da unutmamalıdır. Bunun için şehre yakın elverişli bir hava istasyonu ve bunu bağlıyan yol da plânda bulunmalıdır.

İstasyon ve garlar önündeki meydanlar, mühim sirkülasyon yollarının buluştukları yerlerdeki sirkülasyon meydanları ve hattâ bunlar sırasına girecek pazar meydanları da sirkülasyon meselelerine dahildirler. Bunlardan ayrıca Detay projeleri hazırlanmalıdır.

Şehir sahaları kullanılışlarına göre ayrı ayrı kısımlara ayrılırlar, umumiyet itibariyle inşaat sahaları ve yeşil sahalardırlar. Yeşil sahalar da tekrar nihaî ve muvakkat mahiyetteki yeşil sahalara ayrılırlar. Birinciye parklar gezinti yerleri, talim sahaları, açık hava, spor sahaları korular, mezarlıklar ve saire girerler. Nihaî mahiyette olmıyanlar da şehir civarı bahçeleri ve ziraat sahalarıdırlar.

Yeşil saha plânlarını hazırlarken evvela inşaata yaramaz yerler hesaba katılırlar; (mesela metrûk tuğla harmanları) ondan sonra da eski mezarlıklarla inşaatta kullanıldıkları vakit güzelliklerini kaybedebilecek olan tabiî güzelliklere malik yerlerden istifade edilmelidir. Bu gibi elverişli yerler kâfi derecede bulunamadığı vakit Belediye ve sair millî emlak arazisinden birbiriyle münasebeti olan büyücek parçalar bu kısımlara tahsis edilirler. Yeşil sahaların büyüklükleri hususunda kanun şehirlerin müstakbel nüfuslarına nazaran adam başına dört metre tayin etmekte olup bu da plânın yapılmasından hemen yirmi beş sene sonrasına kadar her nüfusa vasatî altı metre temin ediyor demek ise de, bu miktar bugünkü şehircilik noktasından tesbit edilen miktara nazaran son derece azdır. Her vaktki nüfus için adam başına otuz metre isabet etmesi lâzım geldiğinden, bunların mevkileri nüfusun artmasile büyüklükleri arttırılabilecek yerlerle münasebette ol-

malıdır.

Yeşil sahalar yeni şehircilikte artık tecrit edilmiş parklar değil, bilakis birbirine ulanan devamlı sahalardırlar. Şehri çerçeveleyen korular, ormanlar ve çayırlıklardan müteşekkil kuşaklar ve bunlardan başka şehir gezinti sahaları, meydanları ve spor sahaları, mezarlıklar ve saire biribirine park kuşaklarile bağlanırlar.

Yeşil sahalar şehrin en uzak noktasından bile beş nihayet on dakikada kavuşulabilecek kadar sık olmalıdırlar. Bu mesafe 500-1000 metre arasındadır. Buna diğer bir tabirle çocuk arabası mesafesi de denilmektedir.

Yeşil sahaların sıhhî, psikolojik ve estetik olmak üzere üç ehemmiyet ve tesirleri vardır. Yeşil sahalar şehri daha sıhhî, daha keyifli ve daha güzel bir hale getirirler. Her ne kadar en yeni ilmî tetkiklere göre parklar, gezinti sahaları ve emsali eskiden düşünüldüğü gibi şehrin havasını büyük bir sahada tasfiye ederek, şehrin kalbi gibi olmadıkları sabit olmuş ve olsa olsa ancak civarlarına böyle bir tesirleri olabileceği tayin edilmiş ise de bunlara bugün dahi büyük bir ehemmiyet vermekteyiz, çünkü diğer taraftan ruh tesirlerinin ehemmiyetine daha fazla kıymet verilmektedir. İnsanlar her vakit gördükleri şehir manzarasında bilmiyerek aradıkları değişikliği bulamazlar, birkaç adımda dolaştıkları parklar onlara istedikleri ruhu dinlenmeyi temin edemiyorlar. Dar fakat tertibinde ve yolların istikametinde değişiklikler olan uzun parklar da daha memnunen hattâ saatlerce dolaşmağı tercih etmektedirler. Park kuşakları 20-50 metre genişliğinde parklaştırılmış yollardır. İki tarafları münasip ağaçlarla çevrilmiş ve sık korucuklarla kuşatılmış olmalıdırlar ve bu suretle yanlarından geçen araba yollarının patırtısından, tozundan ve büyük değişikliği olmıyan sokak görünüşünden içerilerinde gezerek hava almak istiyenleri ayırmış olurlar. Bunların iç kısımlarında çimen ve çiçek, az masrafla yapılabilen bahçe yolları, gölgeli ve güneşli kısımlarla oturacak sıralar ve nekahatteki hastalar için istirahat parçaları kumlu oyun yerleri sırasiyle ve değişe değişe yerleştirilmelidir. Bu sayede buralarda hem küçükler hem büyükler aynı derecede memnunen vakit geçirebilecekleri gibi açık hava sporları ve turizm meraklıları da şehir civarındaki koruluk ve çayırlara ulaşmak için buralardan geçmeyi tercih edeceklerdir.

Muvakkat mahiyette olan yeşil sahalar yukarda söylenildiği gibi ziraat sahaları ve sebze bahçeleridirler. *Bunlarda dikkat edilecek en mühim şey vaktinden evel buralarda inşaatın başlamamasıdır. Onun için bu yerlerin ifrazı ve üzerlerinden inşaat yapılması her ne pahasına olursa olsun, menedilmelidir.* Ancak şehirlerin nüfusu tatbik edilmekte olan plânın vüsatine göre fazla artacak olursa, arsa fiatlarında spekülasyon ve ihtikârın önüne geçmek için de bu gibi yerlerden inşaat sahası ihtiyacını temin edebilecek gibi olan

ların bir yekparelik gösteren ve aynı zamanda da şehrin inşaat kısımlarile iltisakı olanların da nizamnamesini tesbit ederek inşaata müsaade vermeğe başlamalıdır.

Bu söylediklerimizle inşaat sahaları meselelerinin çerçevesine girişmiş oluyoruz. İnşaat sahaları da yine müteaddit cinslerdir. Bunlar sanayi mıntakası, ticaret mıntakası yahut "City,,, hükûmet mıntakası, Darülfünun mıntakası, hamamlar veya yüzme havuzları mıntakası ve diğer hususî kullanma şekilleri olabilecek şehir aksamının işgalinden hariç kalan ikamet mıntakalarıdır. Bu sonuncuda ayrıca apartımanlar (kiralık evler) mıntakaların a, pavyon inşaatı, aile evleri ve amele evleri mıntakalarına ayrılmaktadır. Muhtelif ikamet sahaları taksimatı bunlarla da bitmez, çünkü kenar mahalleler, fakir mahalleleri, bahçeli şehir kısımları (bağlar, sayfiyeler) ve emsali de buraya dahildirler.

Bu müteaddid inşaat, daha doğrusu ikamet sahaları şehir İmar plânında mıntaka taksimatı yapılmasını mecburî kılarlar. İşte bu mıntakalar - eğer yine emsal ile izah etmek istersek - sirkülasyon iskeletinin üzerindeki etler ve adelelerdir. Mahalleleri yerleştirmek ve mıntaka taksimatı tayin etmek şehir plânı yapmanın en muazzam meselesidir. Her bir ikamet grupu tipini başka başka ihtiyaçtaki adam kütleleri veya tabakalar icab ettirmektedir, bu adamlar da meslekleri, meşguliyetleri ve ihmal edilmiyecek bir sebeb olarak da, varidatları itibarile, muhtelif cesamette arsalardaki muhtelif büyüklükte ve taksimatta ve başka başka maksatlara hizmet eden binalarda otururlar. İşte bunun için Scharlottenburg profesörlerinden Bünz: "Evlerin plânı şehir plânının asıl zerresidir,, demiştir.

O halde şehir tanzim edenin mıntaka veya mahalle taksimatını yaparken, lâzım olan sahaları hakiki vaziyete ve beklenen inkişafa göre tayin edebilmesi için yukarda söylediğimiz ihtiyaçları ve o şehirde bulunan insan tabakalarını ve onların inkısamlarını köküne kadar bilmesi lâzımdır. *Bunlar düşünülmeden ve bilinmeden yapılan plân tatbikatında şehirlerin etrafında derhal dağnık yerleşmeler baş gösterir.* Bunun için her maksada göre şirin asgarî arsalar ve sahalar ayırmak prensipini kabul etmelidir.

Şirin asgarî arsa ölçülerini tayin için, işe evlerin plânları görüşünden başlamalıdır. Bu suretle bina inşaatı meselesine de girmiş oluyoruz. Burada tesbit edilmesi lâzım olan bir cihet vardır ki o da mevcud kanunumuz yapılırken, muktedir bir operatörün yaraya korkmıyan elile keskin neşterini vurmak için hazır bulunmamış olmasıdır. Bundan dolayı evin ve binanın heyeti umumiyesi yuğrulmadan ufak teferrüatına gidilmiş bulunuluyor.

Garbin münevverleri artık tamamile yeni umdelerin üstüne evini ve binasını kurmaktadır. Bunlar âdeta ihtilalci fakat yapıcılık sanatında ve ilminde istenilen değişikliklerdir. Değişikliği hıfzıssıhha görüşle-

rinin yüzde yüz kaim olması ortaya atmaktadır. İkametgâhların hepsinin ve her yerinin açık havadan aydınlatılır olması lâzımdır. *Işıklık denilen küf kokulu hava kuyuları yok olmalıdır*, pencere satıhlarının oda büyüklüğüne göre her iklimde en eyi nisbeti seçilmelidir. Arsaların çepeçevre bina edilmelerine arka binalara ve avluya uzanan bina kollarına müsade edilmemelidir. Yine bugün garbin bir çok yerlerinde avlular teselsül ettirilmekte ve birleştirilmekte ve icabına göre müşterek bahçe haline konmalarına, ağaçlanmalarına mal sahibleri mecbur tutulmaktadırlar. Kapalı sıra inşaatı (blok inşaatı) denilen bu tarzın ilerlemiş bir şekilde avlu inşaat hattının sokak inşaat hattına muvazi olanıdır. Bunun faydası da avlu cephelerindeki odalara gölge vuran avlu çıkıntılarının kaldırılmasıdır. Bahçe avluların kâfi havalanamaması yüzünden bu usulde bugünkü maksada göre tamam olmuş değildir. En iyi usul muvazi kapalı sıra (kuşak tarzı) inşaatıdır ki, bunda sokakların tahdid ettiği adaların yalnız karşılıklı birer tarafına bina yapılır, diğer iki tarafı açık bırakılır, kapalı avlular yoktur. İkamet mıntakalarının sokak genişlikleri, daha doğrusu bina cephe mesafeleri ancak en alt kattaki pencere sıralarının bile 23 derece meyilde daği güneş alabilecekleri kadar olmalıdır. İkamet sokaklarının istikametine gelince: eğer zorlıyan bir sebeb yoksa, bunların kabil olduğu kadar şimal - cenub istikametinde olması artık bugün değişmez bir kaide şekline girmiştir. Bu sayede evler öğleden evel ve sonra da güneş alabilirler. Bu cihetin çok derin sıhhî ve ruhî kıymetleri vardır. Bundan sonra şehirciliğin baş umdesi olan evlerin havalı ve güneşli olması meselesi tesadüfün bir lûtfü değil, bilgili plân yapmanın bir neticesi olacaktır.

İnşaat tarzı iki şekildedir. Kapalı sıra ve serbest binalar. Yeni şehircilikte kapalı sıra inşaatın hâkim olması lâzım iken, maalesef bizde vaziyet tam aksinedir. Unutmıyalım ki garbin ilim ve azim yayılmış olan yerlerinde bugün artık aile evlerini de kapalı sıra inşaatı olarak yapmaktadırlar. Bunlara, kapalı sıra aile evleri derler. Bunun serbest bina usulü (bahçe ortasında tek evler) karşısında hiç bir kusuru yok, veya ancak mevhum kusuru varsa, onlardan daha pek çok ve büyük faydaları ziyadesile vardır.

Bugünkü iktısadî ve içtimaî ihtiyaçların yanında serbest aile evi (yani köşk gibi dört tarafı bahçeli ev) umumun zararına yapılan israftır. Bunların yeri ve işi çiftçi ve bahçeciler mıntakasında, bahçe şehir mıntakasında ve sayfiye mıntakasındadır ve bu üç kısmın dış mıntakalar karakterinde olması da ihtiyactır. Buna nazaran bu yerlerde de şehir tesisatının nisbeten daha küçük mikyasta halledilmiş olması lâzımdır. Buralarda tediye kabiliyeti az olduğu için talepler de o nisbette az olacaktır. Buralarda kanalizasyon yerine lâğım çukurları veya münferit toplama kanalları olabilir ve bunlarda toplanan maddelerde bahçecilik için

ayrı bir kıymet temsil edebilirler(!) Bu kısımlarda araba nakliyatı için olan kaldırım ve kaplamalar programın en son merhalesine kalabilir veyahut pek iptidaî şekillerde önceden yapılır. Çok katlı evler, hattâ iki satıhlı evler bile nadir olacağından yüksek tazyikli su tesisatına ihtiyac yoktur, icabında müşterek kuyular, müşterek arteziyenler ve hattâ ev kuyuları da ihtiyacı örtebilirler. Buna mukabil ucuz şekilde yaya yolları mutlak yapılmalı ve elektrik tesisatı derhal meydana getirilmelidir.

Sanayi mıntakasının yerini o şehirde hâkim rüzgâr istikametile demiryolu ve su yollarile doğrudan doğruya irtibat meselesi tayin eder. Bu cihetin Ankara'da ne dereceye kadar temin edildiği düşünülmiye layik olmamakla beraber, memleketin birçok yerlerinde bu işin ne mıntakası ve ne de o mıntakanın yeri, bütün ehemmiyetine rağmen maalesef halledilmiş olmaktan çok uzaktır. Şehirlerin arazi (mıntaka) taksim plânını hazırlarken yukarda zikredilen inşaat sahaları ve yeşil sahalardan başka mevaddı iptidaiye ocaklarını da düşünmek ve yerlerini göstermek lâzımdır. Bu da zemin teşekkülünü tanımakla olur. Bu nevi şehir civarı ocakları, bilhassa kum ve çakıl çıkarılacak ocaklarla, kirec ocakları, toprak iane depoları ve tuğla harman ve fabrikalarının kil çıkaracakları ocaklardır. Şehir çöplerinin depo edileceği yer de bunlarla birlikte düşünülmelidir.

Yeni anlayış ve mana ile şehircilik ve şehir inşasını ihtiyacata tekabül eden şehir projesi bulunmadıkça, tasavvur etmek bile kabil değildir. Şehir projesinin temini için kabul edilebilecek ancak iki yol vardır: Birincisi şöhret sahibi ve tecrübeli şehir mütehassısını bu işe memur etmek, ikincisi de memleket fen adamları arasında veya milletler arasında şehir projesi müsabakası açmaktır.

Umumiyetle iki nevi şehir plânı vardır: Umumî şehir imar projesi yani esas proje, bir de detay projesi yani şehrin inşa ve binalaştırılması projesi. Umumî proje esasatı tesbit eder, ve bu cihetle şehrin bütün hayatının işlemesini kestirir. Aslında da şehir politikası ehemmiyetini haizdir. Şehrin sirkülasyon şebekesini, arazinin muhtelif şekillerde istimaller suretlerini, yeşil sahaların ve inşaat sahalarının taksimini ve nihayet azamî yükseklik işaretlerini ihtiva eder. Binalaştırma plânı da ayrı ayrı şehir kısımlarının, inşaat mıntakalarının, yeşil sahaların mufassal teşkil teferruatını tesbit eder. Yani ikamet sokakları şebekelerini, inşaat adalarını, parseller dahilinde inşaat şekli ve bunların hudud çizgilerini, umumî ve resmî binaların müstakbel yerlerini, meydanların parklaştırılmasını, sirkülasyon meydanlarile pazar yerlerinin tanzimini, bilumum ufkî ve yükseklik noktalarının koordinatlarını, mühim yolların arazi mi'ktarlarını, perspektif projeleri ve saireyi ihtiva eder.

İnşaat şekli projelerini ekseriya umumî proje ile beraber yapmazlar ve yahut umuma ilan etmezler, sadece umumî projeyi halka tebliğ eder-

ler. Bunun hem ehemmiyeti ve hem de tesirleri vardır. Şehirde yaşıyan bir varlık olduğundan daima büyümekte, değişmekte ve teşekkül etmektedir. Böyle birçok sebeblerden (bilhassa iktısadi sebebler dolayısiyle) şehrin teşekkülünü ancak umumî hatlar dahilinde tevcih edebiliriz. Teferruatta hakikî hayata uymamız, her zamanın ihtiyaçlarını takip etmemiz, daha doğrusu detay projesini bunlara göre işletmemiz lâzımdır. Şehir tesisatı yapılmıyan yerlerde toplu arazinin ifrazları hiç bir surette caiz değildir, ve *detay projeleri ikmal edilmiyen yerlerde inşaatın tamamiyle menedilmesi lâzımdır.* Bu mahallin ifraz memnuiyeti kaldırılmadan o mahalle ait inşaat tarzı projeleri ve parselasyonlarının umumî ilanı, zararlı arsa spekülasyonlarına meydan verdiği gibi, halkın temayül ve heyecanlarını da vaktinden evel harekete getirmiş olur. İnşaat şekli projelerini tedricî bir surette yapmanın diğer bir sebebi de şehircilik ilmî feri kısımlarında daima terakki ve tekâmül etmekte olduğundan, seneler, hattâ birkaç on yıllardan sonra inşa edilecek kısımların projelerini, o zamanlar için belki kıymeti azalmış olacak tarzlarda şimdiden yapmış olmamak düşüncesidir. O halde yukarda söylenenlerden sonra şehir inşaat projelerinin şehrin inkişaf ve terakki temayüllerine göre elastiki olması iktiza eder, ve bu da bugünün umumî proje ihzar usullerinde kabili tatbiktir, çünkü bu tarzda umumî noktai nazarların hususî görüş noktalarından ayrı olduğu kabul edilmiştir.

Şehir projesinin gayri kabil ihmal ve terk olan tamamlayıcı kısmı, daha doğrusu icrayı kuvveti olan fennî tarifnamesi de inşaat nizamnamesidir. Bu nizamname, projeyi yapanın plânlarda maktalarda ve perspektif resimlerde noksansız olarak ifade edemediği şeylerin ve yahut bilhassa nazarı dikkati celbetmek ve ehemmiyeti tesbit etmek istediği hususların tekmilinin bir araya toplanarak yazı ile tesbitidir.

Eğer tabir caizse, proje ve şehir plânları mevhum tasavvurlar şeklinden kurtulabilmek için ne sadece umumî ve nazarî kaidelere istinat etmeli ve ne de proje sahibinin şahsı temayüllerine tevem olmalıdır. Mesele ve vazifeyi ancak başka türlü anlaşılamaz şekilde katiyetle tayin eden esaslara istinat etmelidir ve bunun için de projeye başlamadan evvel büyük mikyasta ihzarî mesaiye ihtiyac vardır. Bu ihzarî mesainin neticesini müsabakayı ilan eden veya proje ihzarına memur eden makamın şehir mütehassısına haritalar, kartoğraflar, grafikler ve istatistik cedvelleri halinde vermesi lâzımdır. Bu malûmattan başka tanzim edilecek proje hakkında hususî ve fevkalâde talepleri de ihtiva eden bir proje programı verilmelidir. Bu programın tertibi için şehrin bilumum mühim meselelerini tanıyanlardan, büyük bir şehir projesi programının ihzarı için iş başına davet edilecek mütehassıs ve salâhiyet sahibi zevatın adedi o kadar çok olur ki, bunların

hep birden umumî içtimalarla müzakere intizamını temin etmek haleti ruhiye netayici tabiiyesi olarak mümkün değildir. Onun için bu muhtelif salâhiyetler tasavvurlarını, arzularını ve tekliflerini muhtıra olarak üç dört üyeden mürekkeb seçilecek bir encümene tevdi etmelidir. Bu encümen verilen muhtıralara göre lâzım gelen programı tertib eder. Bilhassa mimar ve mühendislerden ve onlarla birlikte sıhhat işleri, iktısatçı, pedagog, askerî, sanayi ve ticaret mütehassıslarından ve sair salâhiyettar kimselerden mürekkeb bir heyet çalışmalıdır.

Proje yapacakların tenviri için tabiat şeraiti, bilhassa havaî tesirat, coğrafî, jeolojik, civar teşekkülü malûmatı ile suların ve sahillerin vaziyetleri hakkındaki bilinmesi lâzım olan şeyler toplanarak işlenmeli, sirkülasyon ve münakalat ile iktısadî amiller ve halk kütlelerinin esası ve yeni teşekkülleri ve vaziyetleri hakkındaki malûmat ve esasatta toplanarak hazırlanmış bulunmalıdır.

Şehrin müstakbel iyilik ve güzelliğinin en mühim ve müessir cihetlerinden birisi de müsabaka projelerinin tetkik ve intihabıdır.

Projelerin mukadderatı ve dolayısile şehrin inkişafı jüri heyetinin teşekkülüne bağlıdır. Bu heyete ancak bugünün ihtiyacını ve yarının taleblerini anlamış ve hazmetmiş kimseleri intihab etmelidir. Jüri vazifesinin ve karar salâhiyetinin bugünün, yani mevcud vaziyetlerin teşekkülünde rol oynamış kimselere münhasır kalmamasına çok dikkat etmelidir. Bunun için bir iki maruf ecnebi mütehassısının jüri heyetine daveti çok faydalıdır.

Yeni şehirler doğarken şunu da kayıd ve işaret etmek isteriz ki: şehir projesinin yukarda yazılan evveliyat ile birlikte tedariki dahi matlûb mesut netice demek değildir. Yani eğer icab eden kanunlar, şehir inşaatının hukukî ve malî şeraiti ve fen heyetlerinin retormasiyonu temin edilmiyecek olursa, intihab edilen projedeki şeyler tahakkuk etmiş demek değildir.

ÖKONOMİK DEVRİDAİM III

S. AYDOSLU

Otarşi mi, denkleşme mi?

ŞİMDİYE kadar otarşi ve denkleşme hakkında söylediklerimizi iç ökonomiye de tatbik edebilir miyiz? Aynı ulusal kültürün ve aynı devlet nizamının tek başına hâkim olduğu bir memleketin iç ökonomisi dışarı ile olan münasebetlerine nisbetle esaslı bir hususiyet arzeder. Binaenaleyh bellibaşlı şu ihtimalleri sayabiliriz:

1 — Otarşi fikrinin ne iç ökonomi unsurlarında ve ne de dış ökonomi münasebetlerinde yer bulmadığı serbest bir ökonomi sistemi;

2 — Makul bir had dahilinde ortak bir ökonomi ile, bütün unsurları âzamî ölçüde birbirile denkleşmiş ve devridaim halinde bulunan bir iç ökonomi;

3 — Makul bir had dahilinde denkleşmiş ortak bir dış ökonomi ile, makul bir had dahilinde ortak olan ökonomi unsurlarının asgarî ve makul bir had dahilinde denkleşme halinde bulunması;

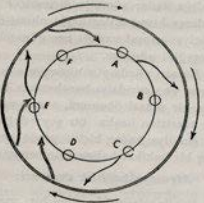
Bunlardan birincisinin değil daimî olarak tatbiki, hattâ uzun müddet bile devamına imkân olmadığını zannediyoruz. Bu, ulus ve devlet mefhumunun ortadan tamamen kalkması olurdu. Bu sistemde, ökonomi, insanın bir geçim vasıtası değil, kendi kendisinin gayesi olurdu. İnsan ise tam bir varlık değil, yarım ve tek cepheli, yani bir (ökonomi ile - insan (homo öconomico) oluverirdi, ki insanlığın ülküsü ve gayesi ise bu değildir. Bu şekil belki tabiata ve bilhassa insanın tabiatına tahakküm etmek istiyenlerin dileğidir. Nasıl, ki gerek iç ve gerekse dış ökonomide mutlak bir otarşi istemek de aynile tabiata mutlak surette tahakküm etmek istemekten başka bir şey değildir ve bir ütopyadır.

Bir taraftan makul bir had dahilinde ortak bir dış ökonomi ile, öbür taraftan bütün iç ökonomi unsurlarının azamî ölçüde birbirlerile denkleşmesi ihtimalini tetkik edelim:

Bir kere bu — imkânsız olmakla beraber — şimdiye kadar hiçbir memlekette tahakkuk etmiş değildir. Çünkü bütün ulusal ökonomilerde, kendi evinde oturan, yiyeceğinin, giyeceğinin bir kısmını ya tamamen veya kısmen kendi istihsal edenlerin sayısı, çok ehemmiyetli bir yekûn tutmaktadır. Her şeyi sanayileştirmek, insan varlığını her yönünden piyasa mevzuu haline getirmek, yani tam bir rasyonalizasyon yapmak; şimdiye kadar hâkim olan ökonomi prensiplerinin yöneldiği bir yoldur. Fakat henüz hedeften uzaktayız. Bugün, bu yolda şimdiye kadar gördüklerimizden daha fazla ve daha şümullü bir ısrarla yürüyen bazı uluslar olduğu gibi, yaşamakta olduğumuz cihan buhranının böyle müfrit bir düşünüş ve gi-

dişin felaketli bir neticesi olduğunu kabul ederek bu yolu esaslı bir surette terkeden ve geri dönen uluslar da vardır. Bununla beraber her iki hal tarzı da az çok makul bir had dahilindeki ortak bir dış ökonomi noktasında ittifak etmektedir.

Bu iki numaralı ihtimali bir şema üstünde gösterelim:

Dış daire ulusal ökonominin dışarı ile münasebetini,

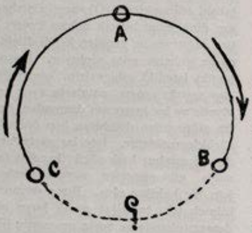
İçteki daire de ulusal ökonominin iç devridaimini göstersin,

İç ökonomi unsurlarından A (yiyecek), C (giyecek, ham veya mamul), E (hizmetler ve nakliyat) M dışarıya bir şey verdiği ve buna karşılık, D (levazım), E (hizmetler), F (envestisyon) nun da dışardan bazı şeyler aldığını ve denkleştiğini kabul edelim:

Bu vaziyette dışarı ile olan münasebetlerimiz denkleşmiş olduğundan bunu bir tarafa bırakıp, içerideki tam denkleşme devridaimini tetkik edelim: bütün iç ökonomi, insan varlığının ve geçiminin bütün unsurları harekete getirilmiştir. Ulusal varlığın canlı ve cansız, maddî ve manevî bütün eczası; ulusal ökonominin durmadan dönen ökonomi dolabı içine alınmış, durmadan dönmekte ve çalkanmaktadır. Durmadan dönen ve çalkalayan ökonomi dolabı, içine aldığı varlık ve kıymetleri bağlarından çözüp birer cüz'i ferd (A t o m) haline getirmekte ve bu atomlar bundan sonra sırf ökonomik gayeler için yeniden terkib ve tahşid edilmektedir. Ökonomi dolabının dinamizmi biricik hâkim kudrettir; dağıtıyor ve yeniden kendi dileğine ve gidişine göre topluyor. İnsan, bugün istediği gibi evirip çevirdiği, alıp sattığı cansız matalarla aynı seviyede ve bu fırtınanın durmadan, nefes aldırmadan döndüren hızı önünde sürüklenmektedir. İşte bu vaziyettedir, ki meşhur halk sözü "kendini fasulya gibi nimetten sayma„ herkes için bir hakikat olur. Buna dayanabilmek için teselliyi ancak koyu bir determinizmde ve derin uçurumlu bir fatalizmde bulabilecektir!

Bu vaziyete sırf ökonomi cephesinden bakınca, şu zaruret karşısında kalırız: emtia akışları devamlı ve arkası kesilmez olmalıdır. Gerçi bu zaruret az veya çok denkleşen her ökonomi hareketinde de aynı ölçüde vardır. Yalnız burada her şey denkleşmenin mevzuudur ve daimî surette harekette ve denkte bulunmalıdır. Ökonomik mülahaza, biricik hâkim kuvvet olduğundan her türlü içtimaî, manevî mülahazaların ihmal edilmesi ve her şeyde en küçük teferrüatına kadar keskin bir iş bölümü yapılması lazım gelecektir. Böyle bir iş bölümü; dolap ahenk ve intizamla döndüğü müddetçe, verimi artıracaktır. Buna şüp-

he yok. Ancak dolabın aynı ahenk ve aynı intizamla durmadan dönmesi şüphelidir. Ökonomik başarma her kolunda ve her telinde âzamî bir hassasiyet alacak, her yerinde nazikleşecek, her yönünden sayılamıyacak kadar tehlike ihtimalleri gösterecektir. Bunu tahlil için, yine bir şema üstünde yalnız kısmî bir ihtimali gösterelim:

A, B ye emtia veriyor ve fakat buna karşılık yalnız C den mal alıyor. B ile C arasındaki akış ise kesilmiştir. Eğer bu açıklık herhangi bir yoldan yine kavuşursa ne âlâ; yoksa bütün ulusal ökonomi devridaiminin akışı, bu en zaif ve tehlikeli noktasının kabiliyetine doğru aşağı düşer ve zayıflar. Bu netice ya serî veya tedricî olabilir. Mesele onda değildir. Bu meşum neticededir. Belki eyi ve müreffeh zamanlarda bu rahnenin tesirlerinin farkında olmayız bile, Osmanlı saltanatının son iki asırdaki hali gibi. Hattâ pek fena zamanlarda da bu tesirleri doğrudan doğruya hissetmeyebiliriz. Çünkü devlet, bazı acele, sıkı ve fakat muvakkat tedbirlerle bu tehlikenin derhal önüne geçmeye teşebbüs edebilir, amma bununla da rahnenin tesiri tamamen izale edilmiş olmayabilir. Buhranlar, daralma, zügürtleşme ergeç kendini gösterebilir.

Şimdi bu kısmî ihtimali; yüzde yüz varlığı ile ökonomi devridaim dolabı içinde dönen ve çalkanan bir ulusal varlığa kadar şümullendirirsek, böyle binlerce kısmî ihtimallerin ulusal ökonomi ve ulusal varlığı her gün tehdit edeceğini görürüz.

Esasen yüzde yüz nisbetinde denkleşme ve devridaim hareketinde bulunan bir ulusal ökonomi, ancak nazarî bir tecritten başka bir şey değildir. ve şimdiye kadar hiçbir yerde yaşanmış bir hakikat haline gelememiştir.

Piyasaya bağlılık derecesi:

Düşüncelerimizin bizi bir mesele karşısına götürdüğünü görüyoruz: Piyasaya (yani çarşıya) hangi nisbette bağlılık daha muvafıktır? Düşündüğümüze göre, % 100 çarşıdan yaşamak da, % 100 ondan uzak durmak da ulusal varlığa zararlıdır. Bunun biri ebedî istikrarsızlık, öteki de pek fazla yerinde saymaktır. Hiçbir ferd ve hiçbir ulus; darlaşmayı ve her hususta geri kalmayı gözüne almadıkça mutlak bir otarşi, her ulusun ideali olmalıdır. Daha düne kadar serbest bir mübadeleci olan İngiliz ökonomisti Wayner bile diyor, ki:"Beynelmilel malî ve ökonomik bağlılıkları artırmak istiyenlerden ziyade, bunları gevşetmek istiyenlere daha ziyade teveccühkârım. Fikirler, bilgiler, güzel sanatlar, misafirperverlik, seyahatler... bunlar tabiatları dolayısile beynelmilel

münasebete mevzu olabilecek şeylerdir. Fakat makul ve bilfiil mümkün oldukça, bize lazım olan şeyleri kendi memleketimizden tedarik etmeliyiz (6).

Dışarı ile olan münasebetlerimizde böyle nisbî bir otarşiyi prensip itibarile muvafık bulduktan sonra, bunun mantıkan bütün konsekanslarına kadar düşünmek gerektir. O halde — dışarı ile olan münasebetlerimizdekinin aynı mahiyette olmamak ve aynı ruhu taşımamakla beraber — ulusal ökonomi içinde de yer yer ve derece derece nisbî otarşiler kabul etmek mantıkî ve hattâ faideli olur, sanıyoruz.

Fikirlerimizi eyi izah için bir misal üstünde düşünelim:

Evi, tarlası, bağı, davarı olan ve böylece yiyeceğinin, giyeceğinin ya tamamını veya büyük bir kısmını temin eden eski Ankaralı mı; yoksa bütün ihtiyaçlarile çarşıya bağlı olan memur ve fabrika işçisi gibi yeni Ankaralı mı ökonomik buhrana karşı daha mukavemetlidir? Buhrana mukavemet bakımından herhalde nisbetsiz derecede kuvvetli olan eski Ankaralı, ökonomik istihsal kabiliyeti cihetinden şüphe yok, ki iş bölümile çalışan yeni Ankaralıdan bir az geri kalsa bile, her iki bakımın ortası itibarile o, daha çok müsait bir vaziyettedir. Eski Ankaralı yarı şehirli ve yarı köylüdür. Yeni Ankara'lı ise şehirlidir. Biz iki kutuptan birisini yani ya tam bir otarşi halinde bir köylüyü veya tam bir denkleşme içindeki şehirliyi değil, pek güzel bu kutuplar arasındaki güzel yaşama imkânlarını tercih ederiz. Eski Ankaralı böyle bir örnektir.

Yanlış anlaşılmaması için ilave edelim: Gerçi eski Ankaralı umum nüfusumuzun yüzde yirmisine yakın bir kısmını temsil eden bir tiptir. Maksadımız bu tipi bütün ulusal hayata olduğu gibi teşmil etmek istemek de değildir. Bilakis, onun ökonomik buhranlara mukavemet bakımından haiz olduğu elastikiyeti kaydederken, istihsal kabiliyeti itibarile geriliğini inkâr edemeyiz. Ekseriya şehirde bir dükkânı olduğu için, bağını ve tarlasını ırgatlara işleten; çiftçi midir, tüccar mıdır anlaşılamıyan; hem kendi ihtiyacı ve hem de piyasa hareketleri için çalışan bu tip, her cephede yarım iş başarmakla beraber, bilhassa köylüyü çeşitli bağlarla kıskıvrak bağlamak yolunu bilen mahut muhtekirler zümresinin en vazıh örneğidir. Yalnız bu tip de ilanihaye böyle kalacak değildir. Ökonomi tarihinde bu tipi her memlekette görüyoruz, bugün ise bir çok memleketlerde gözden kaybolmuştur. İş bölümü ve merkezileşme, hulasa sırf rantabilite esasile hareket eden bir rasyonalizasyon, bunları çalışma ve yaşama tarzlarını değiştirmeye zorlamıştır. Bunlar; o zamana kadar sağ ayaklarını çiftçilikte, sol ayaklarını ticaret veya sanayide tutarken, bu yeni ve rantabiliteci rasyonalizasyon karşısında, ya sağ yanları üstünde toplanarak köye dönmüşlerdir, ve yahut da — ki çoğu böyledir — solu tercih ederek tam şe-

(6) *J. M. Keynes'in: Nationale sellet genügsamkeit„ başlığıla Schmoller's "Jahrbücher„ de çıkan makalesinden.*

kirli olmuşlardır.

Bu, doğru mu olmuştur, yanlış mı? Orası ayrı bir bahis. Ancak bunun böyle olmasından ilerisi için bazı kanuniyetler ve önünden kaçılamaz zaruretler ve kaideler çıkarmaktan da çekiniriz. Evelce müdahaleyi bir ökonomik faktür olarak kabul ettiğimizi söylemiştik. O halde, (illet ve netice) münasebetleri ile, sırf rantabilite endişesile hareket eden bir piyasacı ökonomi sisteminin, böyle bir netice verdiğine işaret etmemiz kâfidir. Eğer sade ökonomi değil de, bir ulusal ökonomi düşüncesile, bir başarma esasile hareket edilse idi, belki de manzara başka türlü olurdu. Eski Ankaralı tipi belki, yine şeklini değiştirirdi, amma, yıkıp sürükleyici bir fırtına içinde köksüz ve bağsız bir zerre değil; ulusal varlık içinde köklü, başarma ve ilerlemesi istikrarlı, kafası ihtikâr kurdunun yiyemediği gerçek bir sahada işliyen bir varlık haline gelebilirdi.

***

Büyük şehirler ile küçük köyler ulusal bünye için hemen aynı derecede mahzurludur. Bir kalkınma plânı, bir yandan lüzumundan fazla büyük şehirlerin peyda olmasına ve ahalimizin şehirlileşmesine meydan vermezken, bir yandan da köylerde yaşama ve başarma imkânlarını artırmak, ve böylece köylü bir halk kütlesi ile ulusal bünyemizi sağlamlaştırmak ve sıhhatlileştirmek suretile ulusal maksat ve gayeye daha ziyade uymuş olur. (7)

Herhalde şehirlileşmek, ulusal bünyeyi zayıflatan bir harekettir. Çoğu, aylık veya haftalığını alınca, bunu evvelden takarrür etmiş yerlerine yatırmaktan başka bir şey yapmayan ve ekseriya dört duvar içinde yaşayan şehirli; düşünmesinde hayalî, nazarî, fırsatcı; tabiatın kendisinden uzak, onun diline yabancı, sun'î, beceriksiz, çelimsiz, dar bir mahlûktur. Şehirlinin ayakları gerçek ve doğru bir zemin üstünde değil, fırsat ve tesadüf gibi bir hulya üstünde yürümektedir.

Buna karşılık köylü; bütün maddî ve manevî varlığile her gün ana tabiatla haşır neşir olan, selim akıllı, gerçekci, kesdirme ve amelî düşünücü, her türlü fiilî kabiliyeti taşıyan daha sıhhatli bir varlıktır. Köylü hüviyetini kaybetmiyen bir ulusun 40—50 sene içinde, ileri cihanın akılca ön safında yer tuttuğuna, amelî düşünmesile, muasır medeniyetin bütün unsurlarını kendine uygun bir şekle koyarak mal etmeyi bildiğine komşumuz Bulgaristan eyi bir misaldir.

Şehirlileşmenin; nüfusun fizyolojik evsafını da nasıl tahrib ettiğini, bir ökonomi âliminin yazdığı şu parça eyi anlatmaktadır:

" ... işçinin hakikî ücreti, yani bununla alabildiği emtia mikdarı; 1800 tarihindenberi iki misli artmıştır. Bu, son asırdaki yüksek sermayeciliğin (Hochkapitalismus) büyük bir eseridir. Çünkü yüksek sermayeciliktir, ki Avrupa toprakları içinde iki misli insanı yaşatabilmek, iki misli refah temin edebilmek imkânını anlamış ve

(7) Bu maksatla, İstat. U. Müdürlüğünün çıkardığı şu broşürleri de tavsiye ederiz:

1) Nüfusun kemmiyet ve keyfiyet itibarile inkişafı,

2) Maddî ve içtimaî vaziyet...

bunu hakikat kılmıştır... Yalnız bu emtia tezayüdü için tediye ettiğimiz fiyat unutulmaktadır. Bir kere son iki asır içinde insanlığın ökonomi tarzını ve yaşama şartlarını temelinden değiştirmek mecburiyetinde kaldık. Köylerin sükûnetli muhitinden şehirlerin taş kışlaları içine (apartımanlar) göçerken, kıymetli gücümüzün büyük bir kısmını, bu meskenlerin tenvir ve teçhizine harcadık. Bu devasâ şehirler içinde insanları toplıyabilecek istihsal metotları aradık ve bulduk. Derken yüz binlerce insanın, muvasala işlerine, hayatın tanzimine, hukukî işlerin görülmesine, sıhhat ve tedavi işlerine, ilâçları hazırlamaya... ilâh tahsisi lâzım geldi. Bugün 100 bin nüfusu geçen belediyelerin beher nüfusa isabet eden idare masrafı — köyde 24 mark olmasına mukabil — 150 marktır. Köylünün sade ve tatmin edici çalışması yerine, götürü işçiliğin ince ve sıkıştırıcı şeklini koyduk ve bunun arkasından da yeni bir ihtiyaçla karşılaştık. Eğlence, distaksiyon ve sarhoşluk... kendi ihtiyacını kendi istihsal etmenin ruhî kıymetlerinden ve tabiatın dinlendirici kuvvetinden vazgeçmeye ve bunun yerine, bir toptan istihsal şeklinde sinema ve varyeteyi koymağa mecbur olduk. 25 yetişmiş insana bir sinema sandalyası düşmektedir.

Bir kundura fabrikasında çalışan yüz işçinin, geçen asrın yüz el işçisinden on veya yirmi defa fazla istihsal edebildiğine inanmak bir çocukluk olur. İlk önce bu yüz kişinin işine şunları ilave etmek gerektir: bu yüz kişinin çalışabilmesi için iktiza eden kömür, maden ve makineleri istihsal ve imal edenlerin işi, fabrika binalarını yapanların işi, bunlara lâzım yolların, kanalizasyonun inşa masrafları, idare masrafları...

Bundan sonra, sanayi işçisinin gıda ihtiyacını, muvasala ihtiyacını, tedavi ihtiyacını, ve hukukî işlerini de hesaba katınca, yirminci asır adamının kuru kuru böbürlenmesi ve azameti, herhalde kendisine korkunç görünse gerektir.

— Şüphesiz, köylü dedelerimizden daha ziyade et, tereyağı, cenup meyvaları, tütün, baharat ve münebbih istihlâk ediyoruz. Fakat fizik hasılaları itibarile, biz bunlarla, siyah ekmek, patates, bulgur, yarma, fasaliyat ve sebzeler istihlâk eden ecdadımızdan daha fazla bir netice elde etmekte değiliz. Belki daha fazla gıdaî maddeler, kaloriler ve para kıymetlerile ancak onlarınki kadar fizyolojik neticelere erişebiliyoruz.

Bugün Alman halkının üçte ikisi şehirlidir. Bunların da büyük bir kısmı sanayide çalışır, yani oturak bir yaşayışa mahkûmdur ve köylüdeki âhenkli adale işinden mahrumdur. Bu gıda ihtiyacının istikametini değiştiriyor. İştiha geriliyor ve münebbihlerle arttırılmağa lüzum görülüyor. Hazım cihazlarının kabiliyeti azalıyor: Fasliyat, bulgur, siyah ekmek, havuç ve patates gibi hacimli toprak mahsullerinin hakkından gelinemiyor. Bunların yerine, şeker, şekerli maddeler, yani komprime halinde karbon (Wohlenhydrat) ihtiyacı artıyor. Binbir şekilde sui istimale uğrıyan insan vücudü, kompri-

me halinde azot istiyor ve bundan dolayı da et sarfiyatı artıyor. Bu, toprak mahsullerinin hulâsasını, bir hayvan vücudünden geçirmek suretile, insan tarafından istihlâk edilebilir bir hale getirmek demektir. Fakat bundan sonra görüyoruz ki, insanın hazım cihazı bu çeşit yiyecekle olamıyor; bağırsakların hareketi (yani peristaltik) yavaşlıyor. Bunu tekrar harekete getirmek için de vücud, meyva gibi maddeleri bolca istiyor. Bugün gördüğümüz et, şeker, cenup meyvası iptilâsı, bir şikemperverlikten ileri gelen bir şey değildir. "*Bugünkü şehirli yiyeceği, bir hastanın perhiz yemeğidir*.„ Hazım cihazının bozukluğuna ve kâfi derecede zorlanmıyan dişlerin ıstırabına son yoktur. Noksan kalan adele hareketini, sporla telâfiye uğraşılıyor.

Bunların hepsinden ziyade, şehirli, uyku kifayetsizliği, çalışma ve didişme ve hattâ yemek yemek aceleliği yüzünden bir yandan sükûnetsizlik, bir yandan da kuvet istihlâk sebebiledir, ki daha fazla gıdaya muhtaç oluyor. Şehirli yemeklerinin hazırlanması da birçok gıdaî maddelerin israfını mucip olmaktadır. İngilterede yapılan bir hesaba göre, kanalizasyon suları içinde hazmedilmemiş olarak akan yağlı maddeler miktarının senede iki milyar mark miktarında olması da buna delildir.

Şehirli, günlük hayatının büyük bir kısmını kapalı yerlerde geçirir. İstihlâk maddelerimizin en mühimmi olan hava bile en fena şekilde ciğerlerinden geçmektedir. Hattâ, çalışma yerlerine gidiş ve gelişde teneffüs edilen hava da taze değildir. Bu yol, pis hava içinde, şehir sokaklarında veya nakil vasıtaları içinde çalkanarak alınır. Yarabbi, sen insanı yevmiye 1,5 ilâ 2 saat yeraltı şimendiferinde yol almak için mi yarattın?!... (8)

---

(8) Bu yazıları matbaaya verirken, İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Dr. Kessler'in (İktısat ve Ticaret) mecmuasında çıkan bir yazısında şu satırlara rasladık: "..Mülksüz ve kökleri sökülmüş bir büyük şehir insanları kolayca radikal olabilirler.... Garbın bütün tecrübeleri, sanayiin mümkün mertebe ademi merkeziyete götürmek, büyük şehirlerin teşekkülüne karşı mücadele... etmek neticesine sevkediyor.„

Tarihin başladığı günden bugüne değin:

MUSİKİ'NİN TARİH VE EDEBİYATI

AZİZ ÇORLU

GARB musikisini anlıyabilmek için musiki tarihini ve edebiyatını bilmek lâzımdır. Bunun için eski tarihler. den başlıyarak, yaşadığımız zamana kadar musikinin geçirdiği muhtelif safhaları, terakkiyi, musiki dâhilerini ve eserlerini ayrı ayrı tetkik ve tetebbu eylemek lâzım geldiğine şüphe yoktur.

Klasiklerin devrine kadar musiki muhtelif safhattan geçiyor ve tedricen tekâmüle doğru yürüyor. Ayni zamanda telli ve telsiz sazlar icat oluyor ve bunlar en mükemmel şek. lini alıyor. En mühim rolü oynıyan keman 1520 tarihinde katî şeklini alıyor. Nihayet musik münhaasıran âletler vasıtasile ifade edilmeğe başlıyor, ve bundan sonra da büyük klasiklerin biribirlerini muzafferane takib ettiklerini görüyoruz.

Musiki edebiyatında öyle fevkalbeşer şahsiyetler var ki bunları tanımak elzemdir.

Şarkı söylemek insana lakırdı etmek kadar tabiîdir. Kuvvetle tahmin edebiliriz ki dünyaya gelen ilk in. sanlar şarkıyı icad edenlerdir. İnsanlarda bazı tabiî sada mevcudtur. Birisini çağırdığımız ve yahut memnun veya ıstırab duyduğumuz zaman çıkardığımız sesin notası yazılabilir. Binaenaleyh pek tabiî olarak düşünebiliriz ki ilk insanlar şarkı söylemişlerdir. Sonradan en iptidai şekilde bir saz keşfetmişlerdir. Her yerde insanlar ilk saz âleti olarak kamış. tan flüt imal ederek bununla sada çıkarmağa çalışmışlardır.

Bidayette musiki diğer güzel sanatlara nazaran daha zahmetle, daha yavaş inkişaf ettiğni tarihte görüyoruz.

Çünkü diğer sanatlar insanlara daha elzemdi. Musikinin başlangıcı hakkında kâfi derecede elde vesaik mevcud değildir. O tarihlerde kâat icad edilmediğinden deri veya taş üzerine yazılmış vesikalardan anlaşıldığına nazaran eski *Mısırlıalr* ve *Asuriler* musikiye çok meraklı olup birçok çalgı âletlerine mâlik imişler. Gayet zinetli 3 ve 22 telli *arpları Lyre'leri*, 3 ve 4 telli *tamborah'ları* ve *gitarları*, küçük *davulları*, küçük *çanları*, *flütleri*, *krotaları simbaları* varmış. Fakat bu sazlardan ne dereceye kadar istifade edebildikleri ve musikilerinin nasıl bir musiki olduğu malûm değildir. Bu hususta bilinen tahminlerden ibarettir.

En eski tarihlerde eski mısırlıların, Musevilerin bir notaya benziyen hiç bir şeyleri mevcud değildir. Kuvvetle tahmin edebliriz ki eski tarih. lerde şarkı ağızdan ağıza öğreniliyordu. Şimdi bile Arabların okudukları şarkılar ve ekseriyetle alaturka

musiki böyledir.

Tevrata nazaran eski Musevîlerin âyinlerinde muski pek büyük bir rol oynarmış. Musiki âletleri de eski Mısırlıların sazlarının aynı imiş. Yahudi tarihçi Yasef'e bakılırsa Musevîlerin Salomon namını verdikleri Hazreti Süleyman büyük mabedin açma toplantısına 200,000 gümüşten *trompet* ve 40,000 başka cins saz âletleri altından imal ettirmiş ve Hazreti Davudun âyinlerini bu sazların refakatile okumuş.

Muharebelerde Yahudiler trompet kullanırmış. Çok gariptir: Eski Yunanlılar *resme, şiire mimarlığa, heykeltraşlığa* son derece meraklı olup bu güzel sanatlar pek ziyade terakki ettiği halde musiki gayet iptidaî bir şekilde kalmıştı. Ne armoni, ne melodi biliyorlardı. Musikiyi şiirden ayıramazlardı. Şiir okunurken, müzik çalınır, ve aynı zamanda kızlar raks ederlerdi. Hayret edilecek bir cihet varsa o da Yunanlıların flütleri, trompetleri arpları, lyre'leri olduğu halde armoniyi keşfedip iki sedayı aynı zamanda yani (şarkı ve musikiyi) beraber kullanamamalarıdır. Bu tip musikiye *Homophonie* denir.

Meşhur Pitagor, Platon, Aristot gibi büyük filozofların eserlerinden Yunan musikisi hakkında bazı malûmat elde edilebildi. Musikide *yarim toni, toni* bildiklerini ve üç sistemleri olduğu, yani üç oktav kabul ettiklerini yazıyorlar. Bu üç oktav insanların seslerinin çıkabileceği huduttur. Yunanlılar notayı alfabelerinden alınmış harfler vasıtasile ifade ederlermiş.

Avrupada eski tarihlerden kalma vesaiki toplıyan ilim adamları Yunanlılardan kalma bu yazılardan istifade edemediler. İlk hurufatla nota yazan Hindliler olduğu rivayet edilmektedir. Fakat bugünkü Hindlilerin yadigâr olarak hiç bir vesika muhafaza etmek hatırlarına gelmemiş. Eski *İraniler* sesleri yazmak için 9 çizgi ve her çizgiye başka renk vermişler.

Bugünkü notaya onlar daha yaklaşmış oluyorlar.

Çinliler notayı yazıları gibi garib resimlerle hâlâ ifade etmektedirler.

Japonlar da çinliler gibi notayı yazmışlar ise de medeniyeti kabul ederek büyük bir devlet olan bugünkü Japonya bunu terketmiştir.

Eski Romalılar Yunanlıları taklid ederek musikiyi alfabelerinin ilk 15 harfile yazmışlardır. Esasen Latin musikisi Yunanlıların musikisinden alınmış olduğundan hemen hemen farkedilmez. Romalıların en ziyade sevdikleri çalgı flüt ve trompet idi. Fakat Neron ve ondan evel gelen imparatorlar şarkı söylerken aynı zamanında Lyr çalarlarmış.

Eski Türklerin musikisi hakkında bir fikir edinmek mümkün değildir. Çünkü elde notaya benzer bir vesaik yoktur. Ancak osmanlı hanedanının zamanına aid malûmat mevcuddur.

Ülküde bu zamanın musikisi hakkında ayrıca bir yazı yazacağım.

Muhakkak olan bir şey varsa o da Türklerin şarkıları alaturka musikile alakası olmamasıdı.r Anadolu

halk şarkıları tarzındadır.

Yüz elli sene evel okunan bir Anadolu halk şarkısını misal olarak kaydediyorum.

A kız saçın örmezler.
Seni de bana vermezler.
Eğil bir yol öpeyim
Karanlıktır görmezler.
Haydindi, Haydindi
Durma burdan gidindi

Merdimenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Ben yarimi görünce
Ne el tutar ne ayak
Haydindi, Haydindi
Durma burdan gidindi

Bu tarihlerin sonlarında musiki için mühim bir inkılâb hazırlanıyordu.

Bu inkılâb bütün eski sistemleri, âdetleri devirmek suretile musiki ilmine yeni ve büyük bir yol açacaktır. Bu da hıristiyanlığın zuhurudur.

BAYAN ETHA RİHTER'İN ABAK SERGİSİ

Ankara Halkevi salonunda Güzel Sanatlar Bölümünün öncülüğü ile 7 Birincikânun Cuma günü Bayan Etha Rihter bir abak (heykel) sergisi açtı ve bir hafta süren bu sergi münasebetile, kocası Yüksek Ziraat Enstitüsü Anatomi Profesörü Dr. Rihter'in dikkate değer bir söylevini dinlelik. Güzel epiler bakımından ehemmiyetli gördüğümüz bu söylevi okuyucularımıza sunuyoruz:

Tanınmış bir İngiliz filozofu ve yazıcısı olan Oskar Wilde güzel sanatlar üzerine şu sözleri söylemişti: "Güzel sanat bir dış yüz, dıştan görünüş olmakla beraber bir de remizdir. Symobl'dür.„ Bizim sanat dediğimiz şey en eski çağlardanberi insan cinsine has bir kudrettir. Schiller ise insan için şöyle söylemiştir: "Ey insan! Maharet bakımından bir böcek, sana ustalık edebilir. Sen bilgini sana üstünlük veren dimağın ile anlatabilirsin. Onun için sanat yalnız dimağ kuvvetine ve sana özlem bir iştr. „

Bir sanat eserini yaratan insan elidir. İnsan bir sanat eserini tabiatten örnek alarak yaratır. Şaşmayan hoca tabiattir. Goethe tabiat için şu syzleri söylemiştir: "Tabiat ne çekirdek ve ne de kabuktur.. O her ikisi birdendir.„

Hakiki bir sanat eserinde bir iç bir de dış yüz vardır. Eserin değerini artıran ve ona ruh veren özlemi iç manasının dış yüzünde aydınlanmasıdır. Yahut biyoloji bilgisi dili ile anlatmak istersek, biçim gösteren form ile, işi anlatan fonction arasında hakikî bir münasebetin, bir tenasübün bulunmasıdır.

"Bir sanat eserinde düşünce, değer ve mana gibi iç yüzle, eserin biçimini gösteren dış yüz arasında bir harmoni bir ahenk olmalıdır.„

Bir şeyin manası deyince ne anlarız? Bir mana nasıl meydana çıkar

Her bilgide olduğu gibi mana da bir mukayeseden, karşılıklı bir ölçüden çıkar.

(Tertium Comparations) iki şeyi ölçmek, mukayese etmek için bir üçüncü şeyle nisbet etmek gerektir. Bunu anlamak için şu örneği ele alalım: Bir noktadan ayrılmış iki hat veya çizginin sonu yoktur. Bunları ne kadar uzatsak birleşmesine ve ölçülmesine imkân yoktur. Nisbetlemek, ölçebilmek için bir üçüncü çizgi ile birleştirmek gerektir. Böyle iki çizgi bir üçüncü ile birleşince meydana bir üç köşe, bir müselles çıkar. Böyle olunca tümlenir, ölçüye gelir. Artık bunda bir düşünce bir fikir ve mana vardır. Matematikte bildiğimiz üç köşe (müselles)in bütün hendese bilgisine şamil bir mana.

sı vardır. Bunu sembolik prensiplere uydurursak bu üç köşe aynı zamanda Symbol olmuş olur, daha geniş, daha yaygın bir mana alır. Bizim sembolden anladığımız da budur.

Sembol bir fikirden doğmuş olan bir ülkünün aynaya aksettirilmiş bir resmi gibidir. Yani mücessem bir aynadır. Sembolde en önde giden düşünce, asıl olan fikrin ve mananın tebarüz ettirilmesidir. Sembol, timsal diyebileceğimiz Allegorie'de olduğu gibi herhangi bir şeyin tıpatıp karşılığı değildir. Sembolü tanımak ve bilmek esası üzerine kudulmuştur. remiz ile timsal bir manzaranın kart üzerine alınmasile bir ölüm işaretinin

Hebbei sembol ile allegori arasındaki münasebeti anlatmak için diyor ki:

" Bir sembol ile allegori yani put veya tabut yahut ölüm işareti şek linde yazılması arasındaki farka benzer.,, Öyle ise sembol bir şeye ruh, öüzlü bir düşünce, derin bir mana verir.

İnsan, kendi düşüncelerini böyle ruhlu ve yüksek manalı bir halde ülkülendirmek, idealize etmek için en eski çağlardanberi tabiî mevzuları yani hayvanı örnek olarak ele almıştır. Çünkü tabiatı kuran türlü unsurlar arasında kendisine ruh ve duygu anlattığından ötürü en yakın akraba olarak hayvanları görmüştür.

Geçmiş insanların bize bıraktıkları prehistorik en eski resimler ve heykeller hayvanlarm örnekleridir. Örnek olmak üzere Altamira'da prehistorik bir mağarada bulunmuş olan "sıçramakta olan bir erkek domoz,, şeklini gösterebilirim!

Bunun yanında Eta Rihter'in elinden çıkmış olan şu resim de o eski domuzun benzeridir. Eta Rihter yeni ozanın modern hayvan heykel ve resim yapıcısıdır. Kendi yaptığı domuz resmine aynı vaziyeti, aynı hareket halini vermesi acaba bir tesadüf izi midir? Eski uzadaki sanatkârla yeni sanatın bu karşılaşışı yalnız sanat düşüncesidir. Çünkü Eta Rihter bu resmi yaptığı zaman mağarada bulunan benzerinden haberi yoktu.

Hayvanın insan kültüründe oynadığı role gelince:

Burada mevsimler ve ayların hayvanlarla gösterildiği en eski resimleri hatırlamak kâfidir. Gök yüzünün yıldızları ve bunların bulunmaları gözden geçirilecek olursa yıldızlara ait 12 sembolik resimlerden 7 si hayvan nevilerine aittir. Bilindiği gibi en eski bilgi olan Astrologie (yıldızlar bilgisi) hep bu hayvan sembolleri üzerine kurulmuştur.

Birçok yıllar önce Bayan Etha Rihter'den kendi felsefe ve başlıca insan gövdesinin yapısına ait olan bilgilerinin, düşüncelerinin bir sembol ile gösterilmesi ve mücessem bir ifade vermesini dilemiştim. Bilgi ve sanatta birlik çalışmamızla, sembol olarak bir hayvan seçtik. Sonraları öğrendik ki bizim seçtiğimiz kaplumbağanın eski dünyanın cenub ve şark ülkelerinde büyük bir mana ve değeri varmış. Bugün bile eski kültür yurdu olan Çin'de bütün kanunlar tunctan yapılmış bir kaplumbağanın üzerinde neşir ve ilân edilmektedir.

Yunanlı, Hermos Demiurgos, Mısırlılardan alınan fikir üzerine eski mythologique sanatlar da bir kaplumbağanın sırtında olarak temsil edilmiştir. Hind Tanrısı *Vishnu* yer yüzünde ilk cesetlendiği zaman balık ve ikinci cesetlendiği zaman kaplumbağa şeklinde remzedilmiştir.

Bence, kaplumbağa sembolü, acunun iki kutbunu remzeder. Dayanıklılık, ve hareket. Acunun bu iki hassası insanlığın düşünce ve işlerini iki sözle bir araya toplar. Sabit, durgun olan yer *(mekân)* ile yürüyen, değişen, hareket sahibi olan uza *(zaman)*.

Architecture plastique'in bu sembolü hakikî bir sanat eseri olarak tanınamaz. Çünkü burada sanat bilginin yardımcısıdır. Burada lojik mana, iç yüz, bizim duygularımıza doğrudan doğruya tesir yapan dış yüzden, biçimden aşırı gitmiş, fazlaca tebarüz ettirilmiştir. Aralarında birlik, harmoni kalmamıştır.

Yaratıcı sanatkâr fikrini hiç bir zaman bu kadar açık bir mantıkla gösteremez. Hakikî bir sanatkâr sembol olarak yaptığı eserinde fikrini yalnız ilham eder. Kapalı olarak his ettirir. Mistik perdeyi kaldırmaktan sakınır. Çünkü bu perdenin arkasında tabiat, bütün eşyayı sırla dolu bir perde ile örterek hükmünü sürmektedir. Tabiati teşkil eden su, toprak, nebat, hayvan ve hayvan zincirinin en üst halkasını teşkil eden insan hep bu perdenin arkasında gizlenmiştir.

Acaba Etha Rihter sanat eserlerinde, bu eserleri görenlere böyle bir his ve duyguyu verebilmeğe muvaffak olmuş mudur? Hayvan ruhu ile insan ruhu arasındaki yakınlığı, insan ile hayvan akrabalığını anlatabilmiş midir? Bunu takdir etmek eserleri görenlerin duygularına bırakılmıştır. Eski zamanların büyük bir filozofu ve tabiatı tanımış olan Aristoteles hayvanların ruhunu anlatırken "hayvan ruhu bir çocuğun ruhuna benzer„ demişti.„

A Y I N P O L İ T İ K A S I

Barış isteği — Sar işi — Yugoslav - Macar davası — Fransız sıyasası — Afrika'nın Rolü — Uluslararası borçlar — Nobel barış mükâfatı.

Zeki mesud Alsan

Barış isteği:

HERYERDE savaştan konuşuluyor.. Gelecek günlerin karanlık ihtimallerle dolu olduğu söyleniyor.. Bu âdetâ son zamanların modası olmuştur. Eyi haberler vermek, genel sıyasanın barış yolunda işlediğini söylemek bir şey bilmemek sayılmaktadır. Buna karşı acun işlerinin karıştığını ilkbaharda veya daha sonra daha çok karışacağını, şu veya bu ulusun savaşa hazırlandığını yana yakıla anlatmak kulağı delik olmanın başlıca delili gibi görülmektedir. Her halde insanların nedense bir parça kararan ruhları da sıyasal vaziyetin güçlüklerini bir kat daha artırmaktadır.

Bununla beraber savaş kolay kolay meydan alamaz... Her ulus belki de harp ihtimallerine karşı hazırlanıyor.. Fakat genel bir savaşın ne demek olduğunu anlamış bulunan bu koşan adamları ondan çekiniyorlar.. Bugünkü durumda hiç bir ulus sevincle savaşa girişemez. Zor görmedikçe ve barışı korumak imkânını buldukça ateş ve ölüme koşamaz. Barış içinde yapılan her uzlaşma, savaşın getireceği hal çarelerinden bin kat daha eyidir. Bu bakımdan uluslararası barış isteği epeyce kuvvetlidir. Zorlu dakikalarda bu isteğin hayırlı ve güzel neticeler doğurduğunu gözümüzle görmekteyiz.

Geçen ayın başlangıcında toplanan Cenevre Uluslar Derneğinin başardığı işlere bakarsak barış isteğinin ileri için de umut verecek kertede olduğunu söylemekle mübalega etmiş olmayız. Son Cenevre toplantısı gerçekten ehemmiyetli idi. Yer yüzünün ve daha ziyade Avrupa'nın barışını doğrudan doğruya alâkalandıran iki mühim işe bu toplantıda karar verilecekti. Savaşların derin ve gerçek sebebleri olduğu gibi bazan da bunlar ilk bakışta ehemmiyetsiz görünen bahanelerle meydan alabilir. Uluslar benliklerine dokunan hâdiseleri, şereflerine leke kondurmak istiyen isnadları kolay kolay af edemezler. Onun için uluslararası sıyasası böyle anlarda daha nazikleşir.. Ve ruhların hırslaştığı bir zamanda vaziyeti kurtarmak için elbirliğile çalışmak lüzumu kendini gösterir. Cenevre'de bu çalışma yapılmış ve son günlerin başlıca korku uyandıran iki mühim davası kabil olduğu kadar kimseyi çileden çıkarmadan halledilmiştir.

Sar işi:

Sar işi son Cenevre kararile kökünden hallolunmuş değildir. Meselenin ancak bir yüzü bitmiştir. Belli olduğu üzere bu işin iki yüzü vardır. Bunlardan biri 13 ikincikânunda halkın vereceği reye göre Sar mıntakasının sıyasal statüsünün anlaşılmasıdır. Asıl mühim olan ve Avrupanın da mukadderatına büyük tesirler yapacağı şüphesiz bulunan temelli iş budur. Fakat bundan önce de gittikçe hırslanan fikirler ve ruhlar karşısında memleketin âsâyişini, düzenini korumak işi vardır ki orada hüküm süren idare şekline göre bu iş de oldukça zordur. Sar'da Cenevre Uluslar Derneğinin idaresi vaddır. Uluslar derneğinin kendi kuvveti olmadığı için lüzumunda âsâyişi korumak maksadile fazla kuvvete ihtiyaç görülürse bunun nereden alınacağı daha çoktan bir mesele haline girmişti. Bir aralık bu kuvveti ancak Fransa'nın verebileceği düşünülerek o yolda muameleler ve karadlar geçmişti. Fakat Almanlar meselenin hallinde doğrudan doğruya alâkası bulunan bir ulusun bu yolda işe karışmasına hiç de razı görünmemişlerdir. Bu yüzden son zamanlarda Almanya ile Fransa'nın arası çok açılmıştı, ve Almanların Fransız kuvvetlerinin korkusile toplanacak reyleri onay bulmamasından ve böylece de işin sürüncemede kalmasından her tarafta endişe ediliyordu. İş daha fazla çatallaşmadan çaresi bulundu, ve 13 ikincikânuna kadar sükûn ile bekliyebilmek imkânı doğdu.

Hiç şüphe yoktur ki Cenevre'de alınan karar önceden Fransa ile Almanya'nın uzlaşmasından ileri gelmiştir. Fransa gerçekten bir barışseverliği göstererek kendine önceden verilmiş saydığı haktan vazgeçmiş ve Sar'da lüzumunda âsâyişin korunması yükümünü uluslararası bir güce bırakmıştır. Bu güc İngiliz, İtalyan, İsveç ve Hollandalılardan meydana gelecek ve Uluslar Derneği namına hükûmet süren şimdiki Sar hükûmetinin emrinde bulunacaktır. Şu hale göre güç, dolayısile Cenevre Uluslar Derneğinin bir gücü olmaktadır. Uluslar Derneğinin böyle bir güce iye olması ötedenberi konuşulan ve düşünülen bir iştir. Fakat şimdiye kadar gerçekleşmiyen bir iş.. Şimdi Sar meselesi dolayısile bu bir realite olmuştur. Kim bilir, bu hâdise belki de ilerisi için canlı bir misal teşkil etmek itibarile Uluslar Derneği tarihinde mühim bir dönüm noktası olabilir. Uluslar uzlaşmaya meram edince olmıyan bir şey kalmıyor.. Elverir ki dilekler hep bir noktada, büyük nokta olan barış üzerinde toplansın!...

Yugoslav — Macar davası:

Bu, gerçekten bütün anlamile büyük bir davadır. Davanın esası bellidir. Yugoslavya büyük Kıralını kaybetmiş olmakla derin bir yas içindedir. Kıral yabancı topraklarda yabancı ellerle öldürülmüştür. Bu elleri hazırlıyan, silâhlıyan kuvvetler nedir?, nerelerde çalışıyorlar? Kimlerden teşvik ve yardım görüyorlar. Ne gibi maksadlar güdüyorlar.. Şim-

diye kadar yapılan tahkikat bunları az çok meydana koymuştur. Elde edilen neticelerden bazı Macar memurlarının işde alâkaları görülmüş ve bu yüzden Yugoslavya ile Macaristan arasında hırslı bir didişme başlamıştır. Uluslararası bir karar ile Macaristan'ın mesuliyetini meydana vurmak için Yugoslav Hükûmeti Uluslar Derneğine de müracaat etmiştir. Cenevre bu iş ile de uğraşmış ve çok nazik olan meseleyi barışı koruyacak şekilde ustalıklı bir karara bağlamıştır.

Dava yalnız Yugoslavya'nın değildir. Dramda Fransız Dış Bakanı da kurban gittiği için Fransa da bu işde Yugoslavya'nın yanında bulunuyordu. Bundan başka bir takım zorbaların böyle uluorta adam öldürerek sıyasal maksadlar kovalamaları uluslararası düzenini bozacak mahiyette görüldüğünden her ulusun bunun önüne geçmeğe çalışması çok tabiî idi. İşte davaya bu düşüncelerle başlanmış, bu düşüncelerle son verilmiştir. Davanın birinci yüzü çok nazikti. Bir defa Yugoslavya ile Macaristan'ın izzeti nefisleri, şerefleri bu işde angaje olmuş gibiydi. Zaten iki memleket halkı heyecan içinde bulunuyor, Macarlar Yugoslavya'dan, Yugoslavlar da Macaristan'dan çıkmağa mecbur tutularak sıyasal hava bozuluyordu. Bunu düzeltmek ve herhangi bir yerden çıkacak kıvılcımın yangın çıkarmasına meydan vermemek lâzımdı. İşin anahtarı daha ziyade büyük uluşların elinde bulunuyordu. Ne Yugoslavya, ne de Macaristan davalarında başlı başına kalmış olmadıklarından mesele bir kat daha güçleşmişti. Fakat yukarıda söylediğimiz gibi şimdilik barışı bozmamak isteği bütün bu güçlüklerin önüne geçmiş ve davayı her iki tarafı da çok incitmiyecek şekilde kesip bitirmiştir.

Meselenin Yugoslavya ile Macadistanı alâkalandıran alanında Uluslar Derneğinin konseyi ikisi ortası bir karar vermiştir. Macaristan doğrudan doğruya mesul tutulmamakla beraber, bazı Macar memurlarının ihmal ve mesuliyetleri kabul edilmiş ve onların cezalandırılarak neticenin bildirilmesi Macaristan'dan istenilmiştir. Bir daha böyle zorbalıklara ve suikasdlere meydan vermemek için de lâzımgelen uluslararası tedbirlerin bulunup alınması maksadile bir komisyon teşkil edilmiştir. Bu komisyon hazırlıyacağı projeyi Uluslar Derneğine verecektir. İtalya ile Fransa arasındaki münasebetleri ngünden güne eyileşmesi hiç şüphe yoktur ki, Uluslar Deerneğinin son kararları üzerinde çok tesirli olmuştur. Bir yandan Fransa, Yugoslavya'ya sükûn ve soğukkanlılık tavsiye ederken, diğer yandan İtalya da Macaristanı teskine çalışmış ve böylece davanın barış içinde bitmesine yardım etmiştir.

Fransız sıyasası:

Fransız sıyasasının bugün için gerçekten barış koruma amacına doğru yol aldığına şüphe yoktur. Fakat bu amaca götüren yollar bazan istikametlerini değiştiriyorlar. Fransa'da barışı korumak ülküsü hiç değişmemekle beraber, ona varmak için kullanılacak vasıtaların seçilmesinde

zaman zaman ayrı fikirler meydan almıştır. Bunlar toplu olarak iki cereyanda birleşirler. Biri Almanya ile de uzlaşarak barışı korumak, diğeri bunun kabil olmadığı düşüncesile Almanya'yı barışı bozmağa teşebbüs edemiyecek surette bir ittifak çenberile sarmak. Poincare, Bartou ikinci politikanın başlıca önderlerinden idiler. Briand genel savaştan sonra ilk olarak birinci politikayı gütmeğe başlamıştı. O zamanlar Almanya da buna yardım ediyordu. Almanya'da Nasyonal-Sosyalizm vaziyete hâkim olunca Fransızlar için birinci cereyanı kuvvetlendirmek biraz güçleşti. Sar meselesinin henüz kökünden hal edilip bitmemiş olması da güçlüğü artırıyordu. Bartu ikinci cereyanın başına geçti. Fransız ittifaklarını, dostluklarını kuvvetlendirmeğe çalıştı. Bir taraftan Rusya ile uzlaşırken diğer taraftan İtalya'yı da kazanmağa çalışıyordu. Fakat zaman geçtikçe görüldü ki bu politika silâhlı barış denilen gayet nazik ve eskiden denenmiş bir vaziyet doğurmaktadır. Almanya var kuvvetini silâhlanmağa vermişti. Her tarafta bir endişe, bir hazırlık görülüyordu. İşte böyle bir zamanda Bartu kaza kurşununa kurban giderek Fransız hariciyesinde değişiklik oldu. Bu hâdise dediğimiz gibi Fransız sıyasasının genel çizgilerinde büyük değişmelere sebeb olmuş değildir. Fakat o zamandanberi görülüyor ki kullanılacak vasıtalarda Laval daha çok bir yumuşaklık, bir uysallık göstermektedir. Sar'da âsâyişin korunması meselesinde Fransanın aldığı vaziyet bunun başlıca bir delilidir.

Fransa doğu andlaşmasına imkân bırakmak ve buna Almanya'nın da bir gün girmesini temin etmek maksadile çalışmalarından geri kalmamaktadır. Fransız — Rus anlaşması artık bugünkü genel sıyasanın en başlı unsurlarından biridir. Bunun bir ittifak haline kadar çıktığını bile söyliyenler vardır. Bununla beraber Fransa henüz Almanya ile uzlaşma umudlarını tamamile kesmiş görünmediğinden bu kadar ileri gitmiyeceğini iddia edenler de az değildir. Fransa ve Rusya doğu andlaşması için konuşmalar devam ettikçe başka uluslarla sıyasal andlaşmalara girişmiyeceklerine dair bir protokol imzalamışlardır. Bununla genel sıyasalarındaki görüş birliğini daha çok pekiştirmiş olduklarına şüphe yoktur.

Fransa'da hüküm sürüp yukarıda yazdığımız iki cereyandan hangisinin bundan sonra öne geçeceğini kati surette ancak 13 ikincikânundan sonra öğreneceğiz. Sar'ın mukaderatı, Fransız — Alman münasebatının mukadderatını da tesbit edecektir. Sar meselesi iki ulusu da az çok memnun edecek şekilde hallolunabilirse Avrupa ve dolayısile bütün acun biraz rahata kavuşacaktır. Genel barışı istiyen uluslar için bunun böyle olmasını istemek gayet tabiidir. Barış ancak hiç bir ulusu ihmal etmeden, el birliğile çalışıldığı takdirde devamlı ve feyizli olabilir. Eski muvazene politikasından, silâhlı barış vaziyetinden bütün insanlık için fayda ve umud yoktur. Yeni zamanlara, yeni

fikirler, yeni konsepsiyonlar gerektir.

Afrika'nın rolü:

Son zamanlarda İtalya ile Habeşistan arasında çıkan hâdise gözleri bir an için Afrika kıtası üzerine çevermiştir. Avrupa politikası hiç şüphe yok, yalnız Avrupa kıtasının verdiği unsurlarla beslenen bir varlık değildir. Asya'nın ve Afrika'nın göğsünde gizlenen nice âmiller vardır ki gizli veya açık Avrupa politikası üzerine tesir yapmakta ve onun gidişine şekil vermektedir. Şimdi Asyayı bırakalım da, Afrika'yı ele alalım.

Afrika'da, Afrikalı olanlarla olmıyanlar arasında bir kavga, bir dava bulunduğuna şüphe yoktur. Afrika siyahilerin kıtası gibi sayılmakta ise de biz kavganın bu yüzüne yani karalarla beyazlar arasındaki zıdlığa pek o kadar ehemmiyet vermiyoruz. Kavganın bu safhası henüz ehemmiyet kazanmamıştır. Belki bir gün bu da gelecek ve Afrika davaları daha karışık bir şekil alacaktır. Şimdiki halde ehemmiyetli olan iki dava şudur: Biri yerli ve müstakil hükûmetlerle müstemlekeci devletler arasındaki davalardır. Diğeri de Afrika'da geniş müstemlekelere sahib olanlarla henüz olmıyanlar ve tatmin edilmiyenler arasındaki dava... İtalya ile Habeşistan arasındaki hâdise bu iki davaya da temas etmektedir. Şu satırları yazdığımız sıralarda hâdise nin özü henüz eyice anlaşılmamıştı. Belki de hakikat kolay kolay anlaşılmıyacaktır da... Çünkü sıyasal hâdiseler için bir hakikat değil, bin hakikat vardır.. Bu meselede de meselâ alâkaları olan İtalya, Habeşistan, Fransa ve İngiltere için ayrı ayrı hakikatler ortaya çıkar..

Bu işde asıl büyük hakikat şudur ki: İtalya ötedenberi Habeşistan'a göz dikmiştir. İtalya da Afrika'da yayılmak, serpilmek arzusundadır. Şap denizi kıyısındaki Eritre müstemlekesile Hind denizi kıyısındaki Somail müstemlekesini Habeşistan üzerinden birleştirmek onun için tatlı ve geniş bir hülyadır. Habeşistan'ın diğer sınırları ötesinde de İngiliz, Fransız hâkimiyeti altında topraklar bulunduğuna göre bu devletler de işe alâka göstermektedirler. Onların İtalyanın emel ve hülyaları karşısında alacakları vaziyete pek güvenilmez. Sıyasanın bin türlü kombinezonları, pazarlıkları vardır. Habeşistanı ancak Habeşlilerin yurd ve istiklâl sevgisi koruyabilir. Şimdilik asıl mühim olan nokta budur. Nitekim çok zaman evel de Habeşistanı ancak Menelikin askerleri kurtarmıştı Yıllar geçmiş, fakat hakikat değişmemiştir. Sınır hâdisesi şöyle böyle halledilebilir. Fakat İalyan — Habeş muamması, Habeşlerin kendi kuvvetleri yabancı gözleri yurdlarından çevirmeğe kâfi gelinciye kadar devam edecektir.

Uluslararası borçlar:

İlkkânun ayının onbeşi birçok Avrupa uluşlarının Amerika'ya olan borc taksit'erinin ödeme tarihlerinden biridir. Bu bakımdan ilkkânun ayı içinde uluslararası borc işi yeniden canlanır, taksit tarihine doğru

Vaşington'dan birçok eliçiler biribirini kovalıyarak Amerika dış işleri bakanlığına notalar verirler. Bu notaların içinde yazılı şeyler hemen biribirinin benzeridir. Hepsi de malî ve ökonomik vaziyetin düzelmemesi dolayisile taksitlerin ödenemiyeceğini bildirir. Bu yıl da böyle oldu.. Fransa, İngiltere, Belçika, Çekoslovakya... Ve diğer birçok uluslar borclarını ödiyemiyeceklerini haber verdiler. Yalnız Fenlandiya bir istisna teşkil etti. O ödiyecekmiş.. ve ödedi.. Mutlu memleket. Herhalde ya borcu az, ya parası çok..

Çünkü bu zamanda her türlü borcların ödenmemesi veya ödenememesi âdet olmuş gibidir. Hattâ mümkün mertebe fazla borc yapıp sonradan *ödemeğe takatim yoktur, demek bir* çeşit politika sayılmaktadır. Artık ulus borcları için bir memleketi sıyasal veya süel vasıtalarla zorlamak imkânı kalmamıştır. Zaten alacaklı *için de borçluyu çok sıkmak ve borcunu* ödiyemiyecek bir hale sokmak fayda değil, zarar verir. En eyisi *mevcud imkânları göz önünde tutarak* uzlaşamktır. Avrupa ulusları Almanyadan tamirat borcu diye para alamadıkları gündenberi Amerika'ya da borc ödememeğe başlamışlardır. Amerika prensip üzerinde tepinmek*te ise de realitelere karşı da bir şey yapamamaktadır. Onun için taksit* tarihi geçer geçmez, her şey unutulmakta, ve alacaklı da, borclu da yarının daha iyi olacağını düşünerek avunmaktadır.

Nobel barış mükâfatı:

1934 yılı Nobel barış mükâfatı silâhsızlanma konferansının başkanı Henderson'a verilmiştir. Henderson İngiliz İşçi Fırkası üyelerinden olup bir aralık İngiliz Dış İşleri Bakanlığının başında da bulunmuştur. Silâhsızlanma konferansı uluslara çok bir şey kazandırmamışsa da reisine Nobel mükâfatını kazandırarak yine bir şeye yaramıştır. Henderson İngiliz Dış Bakanlığından düştükten sonra unutulup gidecek, ve adı çok anılmıyacaktı. Kim bilir, İşçi Fırkası ona arasıra Avrupa kapitallerini dolaşabilmek gücünü de veremiyecekti. Silâhsızlanma konferansı imdada yetişti. Henderson barış hacısı oldu. Para, seyahat, ün, mükâfat şimdi onun içindir. Ama uluslar bekliyedursun, ne acelesi var.. Henderson şimdi yeni bir gayretle işe koyulacak, yeni formüller, teklifler ortaya *atacak, yeniden Avrupa'nın dört bir* tarafını gezecek.. Süvarelerde, ziyafetlerde nutuklar söyliyecek.. Ve ne de olsa bir İngiliz centilmeni vicdanlılığile şu meşhur Nobel mükâfatına lâyık olduğunu bütün acuna göstermeğe çalışacak.. Dinamit ticaretinin doğurduğu servet bundan daha iyi nasıl harcanabilirdi?..

ATATÜRK ANKARADA

E. BEHNAN ŞAPOLYO

Birincikânunun yirmi yedisinde bü tün yurd, Atatürk'ün Ankaraya gelişinin on beşinci yıldönümünü kutl uladı. Arkadaşımız Enver Behnan Şapolyo'nun o günleri yaşatmak için anıkladığı "Atatürk Ankarada„ adındaki basılmak üzere olan bitiğinden aşağıdaki parçayı buraya alıyoruz:

GÜNEŞLİ ve güzel bir hava... Öğle geçmişti. Uzaklardan iki otomobil göründü. Bütün budun heyecanından titredi. Bir elektriğe tutulmuş gibi "Mustafa Kemal!„ diye haykırdı, bu haykırış, bu coşuş onun içindi. Alkış ve yaşa sesleri yeri ve göğü inletiyordu.

İki harab otomobil, tozu dumana katarak iledliyordu. Öndeki otomobilde bir güneş doğmuştu.. Kemal Atatürk... Yüzbinlerce insan onun uğruna yola dökülmüştü. (Birinci kânun 27) Türk tarihinin en unutulmaz bir Ertanı idi. Bu heyecan volkanının içinden nurdan parlak bir güneş doğmuştu. O nurlu ışık esir edilen Türk ulusunu yeniden canlandıracak, damarlarda taze bir kan dolaşacaktı.

Ankaralılar, buna bütün mevcudiyetlerile inanmışlar, kollarını ona açmışlardı. Ne büyük gündü. (70) bine yakın kalb, onun otomobili etrafında sevgiden bir çelenk örmüştü.

Bir ulus, tarihtetn silinirken, bağrından bir kurtarıcı nasıl doğuruyor, onu bugün görmek kabildi. Soysal vicdanın galeyan anlarını bugünü yaşıyanlar görmüşlerdir.

Bu yazdıklarımı yarın okuyacaklar, yeni Türkiye'nin ne suretle doğduğunu öğrensinler.. ve kendilerine bırakılan bu yurdun, ne müşkül anlar geçirdiğini ve ne gibi büyük galeyanlarla çırpındıklarını anlasınlar.. Kurtulmuş yurdun topraklarına aynı galeyanla sarılsınlar!.. Orta Anadoluda tarihin her devrinde temiz kalmış bu öz ruh, Atatürk'ün etrafına çözülmez bir çevre olmuştu.. Ne Atatürk Ankaralılardan, ve ne de Ankaralılar ondan kopmaz bir parça oldular... Atatürk esasen Osmanlılık ruhundan ayrı yaşamış, temiz kalmış insanları Anadolunun tam göbeğinde Türk oğlu Türk olarak bulmuştu.

Otomobiller ağır, ağır ilerliyorlardı. Birinci otomobilde Kemal Atatürk, karşısında General Ali Fuad, Ankara Vali vekili Yahya Galib, Mazhar Müfid ve Hakkı Behiç Baylar bulunuyorlardı. İkinci otomobilde heyeti temsiliyenin kâtibi Tahran Sefiri olan Bay Husrev, Vaşington Sefiri olan Bay Rüstem, Kocaeli Mebusu olan Süreyya, Sağlık ve Soysal Yardım Bakanı olan Doktor Bay Refik bulunuyordu.

Kemal Atatürk'ün sarı kalın kaşları, gökün enginliğini taşıyan mavi gözleri herkese ayrı, ayrı gülümsüyor, Ankaralıları içinden coşturuyordu. Atatürk Emniyet Abidesinin bulunduğu boş arazide istikbal heyeti ve devlet memurlarını bir arada görünce otomobilden indi. Hepsinin ayrı, ayrı ellerini sıktı. Bunların yanında sıra, sıra dizilmiş seymenleri görünce onları da selâmladı.. Seymenler hep bir ağızdan "Sağol!„ diye bağırdılar..

Şehrin ulema sınıfı da, İsmetpaşa Kız Enstitüsünün bulunduğu yerde bekliyorlardı. Atatürk onların ellerini sıktı, tekrar otomobiline bindi, otomobil yolunu değiştirerek, dekovil hattını takib ederek, istasyona geldi.

İstasyon caddesinde jandarma ve polisler bulunuyordu, burada büyük bir kalabalık ve seymenler dizilmişlerdi. Atatürk otomobilinden inerek, yaya yürüdü. Buradaki budunun coşmuş yaşa ve alkış tufanı her tarafı inletiyordu.

Atatürk tekrar otomobiline binerek, Taşhana doğru ilerledi. Burada mektebliler sıra ile dizilmişlerdi. Dünün çocukları, bugünün Gazi delikanlıları da "yaşa„ ve alkış tufanına etrafı garkettiler.

Otomobil, Halk Fırkası merkezi olan binanın önünden geçerek, hükûmet konağına geldi.. Kendilerine hazırlanan odaya oturdular...

Budun ve seymenler akın, akın hükûmet konağına doğru ilerliyorlardı... Seymenler, ellerinde som saplı ve teke pala dedikleri bıçakları havada çevire, çevire zeybek oyunları oynıyarak, hükûmet meydanına davul ve zurna seslerile geldiler...

Atatürk, hükûmet konağının penceresinden seymenlerin ulusal oyunlarını seyretti. Bu manzara pek heyecanlı idi. Atatürk yukarı kattan aşağı inerek, bir müddet de meyana irili ufaklı-yorulmadan oynıyan-zeybekleri seyretmişlerdir. Halk durmadan bu meydanı dolduruyordu. Şimdi park olan bu meydan o zamanlar, bu kadar geniş değildi.

Kemal Atatürkün elinde kalın bir baston başında, boz bir astragan kalpak, üzerlerinde kemerli boz bir pardesü ve koltuğunda bir çanta vardı.. Bu esnada medreseler müdürü Hoca Hasan Efendi, Kemal Atatürk'ün Ankara'ya gelişlerinin yurd ve budun iyin hayırlı olması için bir dua etti. Hasan Efendiden sonra Ankara Vali vekili Bay Yahya Galib, Ankara budununun Kemal Atatürk'e saygı ve sevgilerine ve ulusal savaşta kendilerile beraber olacaklarına dair bir kısa hitabede bulunduktan sonra, büyük misafire yurd namına sefa geldiniz diyerek sözüne son verdi.

Kemal Atatürk şimdiki Dahiliye Bakanlığı olan binaya girdi. Bu zamanlar burası Fırka Karargâhı idi. Burada General Ali Fuad ve Bay Halis ve Bay Mahmud'la bir müddet görüştükten sonra, Vilâyet konağında kendisine hazırlanan odaya gittiler. Bu zaman vilâyet memurları ve eşrafı gurub, gurub gelerek kendisine sonsuz saygılarını sundular.

Heyeti Temsiliye Karargâhı:

Kemal Atatürk, tarihin az kaydet-

tiği ihtirassız ve menfaatsiz budun galeyanını doya doya seyrettikten sonra bugünün akşamı kendisine hazırlanan Ziraat Mektebine gittiler.

Ziraat Mektebi Keçiören bağlarının eteğinde ve Çubuk Çayının önünde idi. Burası heyeti temsiliye karargâhı olarak hazırlanmıştı. Sonraları bu bina İstiklâl Harbı esnasında Büyük Erkânı Harbiye binası olarak kullanılmıştır. Bu binanın üst katı Kemal Atatürk'le Heyeti Temsiliye azalarına tahsis edilmişti.

27 birincikânun 1919 dan itibaren İstanbul hükûmetinin ve bütün acunun gözleri Ankara'ya dikilmişti.

Kemal Atatürk Ankara'ya geldikten sonra Ankara adını tanımıyan acunda bir tek ulus ve bir tek ferd kalmamıştı.

İşte Yüce Kemal Atatürk, Ankara'ya böyle büyük bir cüşeş ve galeyanla girdi. Bugünün hatırası, Türkün kalbinde ve tarihte büyük bir gün olarak sonsuz kalmağa lâyıktır. Ve bu büyük hatırayı anmak için, Ankara Halkevi bugünü ulusal bir gün olarak kabul etmiştir. 27 Birincikânunla Ankaralılar o coşkun günü hatırlarlar. Her yıl ilk tanış sevgilerini tekrarlamaktadırlar.

YURDİÇİNDE

KUBİLAY ABİDESİ NİN AÇILMASI

MENEMEN'de çıkan gerileme denemesini boğmak için bilerek, düşünerek, istiyerek ölenlerin adlarını âbide ilede ölmezliğe kavuşturmak işi Yüce Başkanlıktan Cümhuriyet Halk Fırkası Genel heyetine verilmişti.

Böyle bir âbideyi kurmak için 19.XII. 1933 tarihinde ulusal sanat evleri çağrıldı. Aralarında yapılan yarışmada Heykeltraş Ratib Âşirin eseri üstün görülerek onandı.

Abide başlıca iki parçadan ibarettir. Ana bölüğü "taş kısmı„ 17.7.934 tarihinde bitirildi. Bu bölük üst üste iki çok yüzlü kaideden ve onların üstüne biribirine yaslanmış, biribirini tutan 3.4 köşeli obelisk biçiminde direkten olmadır. Alt sahanlıktan başlıyarak 15,66 metre yüksekliğindedir.

3 direk bu yolda el birliği edip ölen üç kahramanın oranıdır. Alt kaide yüzlerinde de ölenlerin adları yazılıdır.

Tunç bölük direğin önüne düşen özekte sağ elinde kargı tutmuş çıplak bir Türk gencidir. 3,98 metre boyundadır.

Bu heykel kaygısız, inanla kazanılır bir güvenci gövdesinin bütün üyesinde belirten, okutan bir gençtir.

Tutumu "inandılar, dövüştüler, öldüler, bıraktıkları emanetin bekçisiyiz„ kısa sözündeki manayı câmidir. Bu kısa söz kaideyüzlerinden birinde yazılıdır.

Bu âbide 26 ilkkânun 1934 te Menemen'de Cümhuriyet Halk Fırkası Genel Kâtibi Bay Receb Peker tarafından aşağıdaki söylevle açılmıştır.

—ÖZ ARKADAŞLARIM,

BİZİM yaşayışımız için dünyalar değer kıymeti olan ve başkalarının gözile de üstün değerler ifade eden Türk inkılâbının korunması yolunda başını vermiş olan koca yiğit Kubilay'ın ve onun iki yüce arkadaşı bekçi Hasan ve Vefki'nin adlarını saygılarla anmak için burada toplanmış bulunuyoruz. İrtica, kör taassub Türk inkılâbını yok etmek için tâ baştanberi bütün vasıtalarını kullandı ve her çarpışta inkılâbın yakıcı ve yaşatıcı güneşi altında eridi, ve geriledi. Onların son döküntüleri ve artıkları sayabileceğimiz afyonla ve esrarla sarhoş edilmiş birkaç serseri, yurdun Akdeniz'e açılan Ege parçasında bu topraklar üzerinde Kubilay'ı boğazlamak cinayetini işlediler. Kubilaya kasdetmek onun bağatır şahsında bütün ulu varlığımıza kıymak demekti. Hâlâ, şurada ,burada inkılâp ilerlemelerini hoş görmemekte zarar tasav-

vur etmiyen ve yeni Türkiye'nin inkılâbsız yaşayabileceğini sanan beyinsizlere rastgeliriz. Onlar, kısa akıllarınca ulusumuzun eski düşkün iç hayatı sürerek yaşıyabileceğine inanırlar ve bunu söylerler. Bu yalan ve yanlış düşünce yalnız kendilerinde kalsa zararı belki az olur. Fakat buna başkalarını inandırmak vaziyetine geçince, teşebbüs bir cinayet olur. Bunun binbir belgesi vardır. Yeni Türkiye geçirdiğimiz kurtuluş savaşının zaferiyle, istiklâlin bütün şartlarını temin etmiş olarak dahi iç inkılâbın biri ötekine bağlı kurtarıcı zincirlenmesi, hayatımızda yer almadıkça Türkiye'nin kurtulmuş sayılmasına imkân yoktur. İç inkılâbları yapıp yerleştirmemiş Türkiye hangi sıyasal vaziyette olursa olsun yeniden düşmeğe ve mahvolmağa mahkûmdur.

Arkadaşlarım, önünde ayakta durduğumuz inkılâb kurbanı, yalnız Kubilay olarak Türk halk çocuklarından biri idi. Fakat o aynı zamanda omuzlarında cümhuriyet ordusu üniforması, kafasında inkılâb ışığı ile bir zabit ve bir muallim idi. Onun bu iki varlığı üzerinde de ayrıca durmak gerektir. Türk Cümhuriyet ordusu yer yüzünün bütün orduları içinde savaş değeri bakımından üstün bir varlıktır. Fakat, o, Türk topraklarını kurtarıcı olmak büyük vasfından başka Türk inkılâbının uyanık ve onurlu koruyucusu olmak vasfına da malik bulunuyor.

Yeni hiç bir rejim ve devlet sistemi yapılan inkılâbı kendi resmi ordusuna, milletin özü demek olan orduya emanet edememiştir, edemiyor. Her yeni rejim bu yükümünü ordu dışında bir takım milis kuvvetlere veriyor. Biz, her bakımdan ulusal varlığın onur ve haysiyetinin korunmasını yüce Türk ordusuna güvenerek vermişizdir. Cümhuriyet ordusu, geçirdiğimiz zorlu günlerde, dış düşmanlara ve içde yakalanan mürteci âsilere karşı benzersiz bağatırlık ve şeref imtihanları vermiştir.

İşte Türk inkılâbı bir yandan bu yüce kuvvete güvenirken, bir yandan da irfan hayatımızın yaşatıcı ışığına ve ulusun duygulu anlayışına dayanıyor.

Arkadaşlarım, size bu konuşmadan faydalanıb söylemek istediğim bir başka ve ince hakikat vardır. Soysal bünye bir fiyolojik bünye gibidir. En yüksek sağlık halindeki vücutlarda bile bazı zararlı mikroplar yaşar. Fakat, bünye toptan sıhhatli olunca sağlığı koruyan müsbet mücadele unsurları bu mikropların zararlarını büyütmesine meydan vermez.

Bir soysal bünye içinde yanlış düşünüşlü, kara görüşlü, bir avuç insan, büyük varlığın temiz ve ileri yaşayışındaki kuvveti bozamaz. Biz soysal varlığımıza, bu genel görüşle bakarız. Ve bu bakış bize, varlığımızın sağ — esen — içinde her fenalığı yok edecek kadar kuvvetli olduğunu gösterir.

Arkadaşlarım, yakın bir geçmişte bu topraklarda yıldırımlar çaktı, gökler yıkıldı, yerlerin sarsıntısı içinde, istilâ yangınının ateşleri bu ufukları bürüdü. Dört yıl önce gene bu topraklarda Kubilayı öldürdüler, o vakit susuyorlardı. Susmakla da

kalmıyorlardı. Bu geri zihniyet, kurtuluş için ayaklanan yurddaşları, susmağa teşvik ediyor ve düşmana teslim olmaları için fetvalar çıkarıyorlardı.

Arkadaşlar, bu kuvvetli yağmur altında Kubilayın manevî varlığı önünde, gösterdiğimiz bu toplu ve taşkın manzara, karagünlerin bir daha geri dönmiyeceğinin en kuvvetli teminatıdır. Yurdun her köşesinde fışkıran yeni, ileri hayat, aynı teminatın tamamlayıcı birer parçasıdır.

Değerli arkadaşlarım, biz bugün bir mezar başında yas içinde tasa ile diz çöküp ağlıyanlar gibi küskün, bedbin değil, biz Ege göklerine yükselen, bu yüce kaya ve tunç sütununun etekleri dibinde, büyük varlık için revan olan kanın inkılâb düşmanlarına karşı kinimizi ve ihtirasımızı besliyen kokusile mest olarak, başımız dik, gözlerimiz önde ve ileride ve ayakta duruyoruz.

Sonsuz olarak Kubilayın başı, Menemen topraklarına düştüğü zamanlar, bu eseri yapmak için Özalp'ın başkanlığı altında kurulup çalışanlara yardım teşvikleri yapan Cümhuriyet gazetesine, bu yolda övülecek teşebbüs alan Nadir Nadi'ye, eseri yapan Türk sanatkârı Ratib Âşir'e, ve işin başarılması için emek verenlere ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Kubilay için sızı duyanların şu anda bütün acılarile çarpan yüreğimle onun adını ve bağatırlığını uzun yüzyıllar yaşatacak olan eseri, bizim neslimizin ve yakın çocuklarımızla ve uzak torunlarımızın ibret gözlerine açıyorum.

KUBİLAY

FALİH RIFKI ATAY

KAYTAK bıçağı, onun kafasında hepimizin başını aradı. Kubilay bizim için ölmüştür. Ona diktiğimiz taş ve tunc parçasından ne çıkar? Kubilay gönüllerimizde yatıyor.

Menemen'de gençliğin değil, kara softalığın kafası koptu: Toprağın içinde çürüyüp giden odur. Menemen, Türkiye sınırları içinde, kaytaklığın son deprenişi idi: Onu bir daha dirilmemek üzere gömdük.

Türkiye sınırlarının biraz ötesine bakınız. Türk ve müslüman yığınları kendilerine *kurtuluş ve kültür* yollarını kapayan yobaz zorbalığı ile çekişiyor. Daha geçen gün Antakya gençlerinden birkaçının, şapka yüzünden, başları parçalanmıştır. Bugün Batı çevresinin dışında, en sağlam kölelik bağı, dolama sarıktr. Cübbeler ve hırkalar, büyük aydınlığa karşı, baykuş kanatları gibi gerilmiştir. Kararmış gönüller üstüne ilk ışık, bizim ülkemizden ve ülkümüzden sızıyor. Onun için, her yerde, din simsarlığı eden kaytaklar, bizim en kızıl yağılarımız olmuştur. Bunlar, Türkiye'ye dönüp ışıklanan genclikleri, camiler içinde, *kıble*'ye çevirip boğazlamaktadırlar.

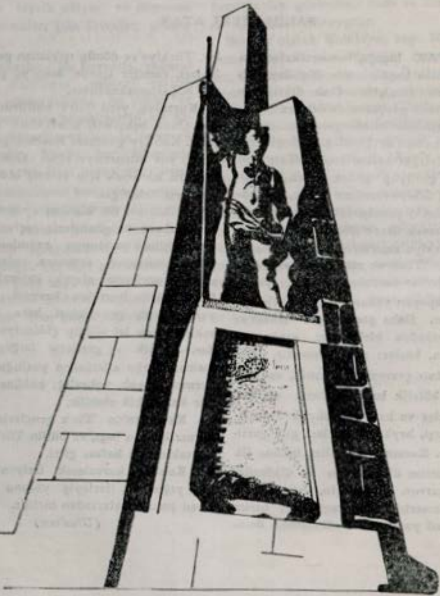
Kurtuluş, yeni Türk kültüründedir. Onun bekçileri, kılavuzları bizleriz. Kubilay gününde Atatürk gencliğine yas tutturmıyacağız: Ona, bu kültürü korumak için vermiş olduğu andı yenileteceğiz.

Bu kültür, ilk kuruluş aydınlığını kafaların ve gönüllerin içine salar. Düşünce ve duygu aydınlanmadıkça, kurtuluş, erilemez, ulaşılamaz bir görümsü olarak kalacaktır. Bu kültürün kurtuluş kavgası, her yerde bütün genclikleri kara kaytaklığın son izi silinip gidinciye kadar, gerilik ve gerilerle boğuşturmaktır. Doğu ellerinden yozluğu gidermek, ancak, yobazlığı köküne kadar kazımakla olabilir.

Menemen'de Türk gençlerinden yalnız birinin başı, ve bütün Türkiye kaytaklığının kafası gitti.

Kubilay, kurtulmak istiyen büyük yığınlara, ilerleyiş yolunu gösteren konak taşlarından biridir.

(Ulus'tan)

İnkılâbı koruma yolunda ölen Kubilay ve iki arkadaşı adına Menemende dikilen abide.

DÖRDÜNCÜ ULUSAL KURULTAY

KEMAL TURAN ÜNAL

DÖRDÜNCÜ Kurultay geçen ay başında seçimin yenilenmesi kararını verdikten sonra biraz daha çalıştı. Birincikânunun 23 ünde son toplantısını yaparak ulusal vazifesini beşinci Kurultaya bıraktı.

Dördüncü Kurultay 1931 mayısında fevkalade olarak toplanmıştı. Bu tarih, bir kaç yıl önce dünyayı saran ökonomik sıkıntının Türkiye sınırları içine genişçe yayıldığı günlere düşer.

Büyük kurtuluş savaşından sonra; başta o savaşın büyük başarıcıları, yürekte onun büyük hızı; ulusça ilerliyorduk. Önümüze çıkan ökonomik sıkıntı, bu ilerlemeyi durduramazdı. Her güçlüğü yenen Türk, ilerilik ve bayındırlık yolundan - ne olursa olsun - geri kalamazdı. Ancak yeni güçlüklere karşı yeni düzenler almak gerekti. Bu düzenlerin ulusça yeni seçileceklerin elinden çıkması iyi olurdu. İşte bu ana düşünce ile Dördüncü Kurultay normal zamanlardaki müddetinden yedi ay evel 1931 mayısında Ankara'da toplandı.

Ökonomik sıkıntı yurdumuzda da ürünlerin değerini düşürmüş, gelirleri azaltmış, vergileri ödeme kabiliyetini darlaştırmıştı. Büyük savaştanberi her yıl artan bütçenin gelir kaynaklarında zorluklar duyulmağa başlanmıştı.

Dördüncü Kurultay ilk iş olarak vergi kanunlarını düzeltti. Onları sıkıntı yıllarının kazancına, gelirine uydurdu. Büyük işleri aksatmadan, bütçede gideri, gelire göre kısdı ve denk bütçe ile çalışmak yolundan bu Kurultay da ayrılmadı. 1934 bütçesindeki genişlik; 1931 ve sonraki senelerde alınan sıkı tedbirlerin yalnız isabetini değil verimliliğini de gösterir. Dördüncü Kurultay, arazi, bina, hayvanlar, kazanç, muamele vergileri için yeni baştan kanunlar yaptı. Veraset vergisini değiştirdi. Gümrük tarife kanunlarını günün ihtiyaçlarile uygunlaştırdı.

Türk parasının korunması yolunda Üçüncü Kurultay'ca alınmış tedbirlerin ve bu yolda hükûmete verilen salahiyetlerin yürütülmesindeki iyiliklerden Dördüncü Kurultaya da bir övünme payı çıkar.

Yurdda ulusal işlere ve ulusal kurumlara, halkın inanını artıran her tedbire, Dördüncü Kurultay büyük yer vermiştir. Bankalarda küçük büyük tasarruflar bu son dört sene için. de durmaksızın artmıştır.

Bakır istikrazının iyi başarılmasını her zaman sevinçle anabiliriz. Doğu ülkelerinde yüz yıldanberi yerleşen dış borçlarile yaşayış ananesini Türkiye Cümhuriyeti; bir çok kötü ananelerle birlikte yurddan uzaklaştırmıştı. Ancak eski yılların bıraktığı büyük borcun ağır yükü var-

dı. Bunu ödemek gerekti. Yurdu korumak ve onarmak işleri de bir yana bırakılamazdı. Dördüncü Kurultay alacaklılarla yeniden yaptığı anlaşma ile hem borçların verilme yolunu bulmuş hem de yurdun ilerleme hızını durdurmamıştır.

Ötedenberi, her yıl aldığımız yabancı malların değeri dış illere sattığımız Türk mallarınınkinden çoktu ve bu ulusal varlığın yavaş yavaş elden çıkması demekti. Son iki sene içinde sattıklarımız aldıklarımızdan üstün olmuştur ve bu Türk ökonomisinde yeni bir çağın başladığını gösterir. Bu üstünlüğü sağlamlaştıracak ve onu zorlu tedbirlerle değil kendi özü ile, yaşatacak beş yıllık sanayi programı üzerine Dördüncü Kurultay bütün özenini vermiştir. Büyük sanayi kurumlarının yer yer yükseldiğini ve bir çoklarının değerli verimlerini görmekle özenlerinin ne kadar yerinde olduğunu Kurultay üyeleri ulusal vazifelerini tamamladıklarıı günde sevinçle görmüşlerdir.

Ökonomik bütünlük, yurdda ökonomik akışları yoluna koymakla olacaktı. Bunun için de demiryollarımızın, şoselerimizin, liman ve rıhtımlarımızın artması gerekti. Yabancı kapitalle kurulmuş olanların da, kurucuların kazançları yönünden değil, yurdun ökonomik ihtiyaçlarına göre çalışması lazımdı. Bu ana yol üzerindeki yürüyüşte Dördüncü Kurultayın tarihi dolgundur. İzmir — Kasaba, Mudanya — Bursa, Samsun — Bafra, Mersin — Adana demiryolları ile İzmir, İstanbul rıhtımları bu son üç yılda devletçe satın alınmıştır. Son yıllarda uzayan demiryollarının, yapılan şoselerin, köprülerin rakamları ise daha pek yakın günlerde kutluladığımız Cümhuriyetin 11 inci yıldönümünde yazıldı ve okundu.

Uluslar Derneği'ne girilmesi, Balkan Andlaşması'nın genişlemesi ve perkiştirilmesi, Dördüncü Kurultay zamanında dış sıyasamızın tuttuğu sağlam yolları gösterir. (Yurdda ve acunda barış) ı öz yürekle güden Türkiye Cümhuriyeti, uluslar arasındaki sayınlı yerini almıştır. Yabancı dillerde her gün övünçle anılan ve dostluğu aranılan kuvvetli, genç cümhuriyetin; gelecekteki yüceliğine şimdiden her yerde inanılmıştır.

Büyük kurtuluştan sonra kültür yolunda başlıyan ilerleme 1931 den sonra da hızından bir şey kaybetmemiştir. Her yıl yurdda okuyanlar çoğalmış, okullar hem sayı hem de verimlilik yolunda artmıştır. İstanbul Üniversitesile, Ankaradaki Yüksek Ziraat Enstitüleri bu artmanın en üste gelenleridir.

Dördüncü Kurultay, son yılında dilimizin özleşmesi heyecanını tatmış ve kanunlarda, konuşmalarda bu devrime büyük yer vermeğe özenle çalışmıştır.

Soyadı kanunile soysal ilerlemede yeni bir adım atmış ve eski çağlarda yaşamış olan Türk türesini yeniden diriltmiştir.

Dördüncü Kurultay, kılık kanununu kıvançla onaylamıştır. Bununla "din yönünden kılık başkalığının ötedenberi yaşatmakta olduğu ayrılığı ortadan kaldırmış ve yurdda birliği kurmuştur.„

Dördüncü Kurultaya büyük Türk tarihinde ayrı bir değer verecek şey; kadınlarımızın ulus işlerindeki yerlerini yüceltmesidir.

Bundan evelki kurultaylar kadınlarımıza; ailede, ökonomide, erkeklere denk bir yer vermişti. On beş yıl önceye göre bunlar da övüncle anılacak değerdedir. Ancak ulusların kadına sıyasal işlerde söz vermekten çekindiği bir devirde Türk kadınının bu yüceliğe erişmesini onaylayan bir Kurultay ne kadar sevinç duysa azdır. Erkeğinin yanında Türk kadını kanile, canile kurtuluş savaşına girdi, onun en kara günde kazandığı hakkı niçin kabul edilemezdi. Gelecek yılların ulusça ileriliğinde de onu bütün varlığile yanımızda bulmak az kazanç mıdır? Yalnız evde, pazarda, sanatta değil sıyasal işlerde de kadın zekâsı, kadın kalbi erkekle birlikte çalışacaktır. Açık olarak diyebiliriz ki, yurdun ilerlemesini düşünen, konuşan, karar veren Türk zekâsı, bu kararla iki kat artmıştır.

Dördüncü Kurultay son gününde başkanının dilile dedi ki:

" Başarıcılığımızın kaynağı Atatürk'tedir, onun açtığı verimli yollar üstünde yürümekle ülkeye yararlı olduğumuzu söyliyebilir ve bununla pek yerinde olarak övünebiliriz.,,

Atatürk'e inanmada ve onun yolunda gitmekle övünmede Dördüncü Kurultaya bütün ulus, yürekten, katılmıştır. Türk, başında Atatürk'ü ile daha çok şeyler başaracağını, daha büyük yüceliklere ereceğini bilir, ona güvenir ve onun yolunda yürür.

ASYA ADININ KAYNAĞI

AVNİ CANDAR

BİZİM Anadolu dediğimiz sevgili yurda ilim adamları "Küçük Asya„ derler. Fakat "Asya„ ismi, hiç bir sıfat dahil olmadığı halde, evvelâ bu memlekete, bu yarımadaya alem olmuş ve çok sonraları bütün kıtaya denmeğe başlamıştır.

Asia — Asis — Asie adının aslı hakkında eski Yunanlılarla Lidyalılar arasında ihtilâf vardı.

Yunanlılar bu ismin (Prométhée)nin karısı Asia'nin adından çıktığını iddia ederlerdi.

Lidyalılar ise, bu adın kendi memleketlerinde doğmuş olduğunu ileri sürerlerdi. Lidyalılara nazaran bu isim: Menés'in torunu ve Cotys (Kotis) in oğlu Asias'tan gelmektedir. Bu adam ismini hem bu arz parçasına, hem de Sardes'in büyük kabilelerinden veya familyalarından birisine vermiştir. (1)

Bu iki iddiadan Lidyalılarınki daha kuvvetli görünmektedir. Çünkü Hérodote'dan evel, beş asır evel Omiros, meşhur İliade ve Odyssée'nin lirik şairi bu ismi teganni etmiş (2) ve Caystre (Kayster = Küçük Menderes) sularile yıkanan Asias'ın çayırlarının türkülerini söylemişti. Strabon da, Asias çayırları ismi, Caystre Ovasının cenub kısmında ve Tmolus (3) dağlarile Messogis (4) dağları arasında kahraman Asias ile Cystrius'in mezarlarının bulunduğu meşhur bir mevkie veriliyordu (5) Ve ihtimal ki, Meonie adı verilmiş olan memleket daha evvelleri Asis tesmiye olunurdu (6), diyor.

İon lehçesile konuşan şair Scepcis'li (7) "Demethrius„ bu Asioneis'lere Esioneis (8) diyordu. Nihayet İsa'dan evel yedinci asırda hazin şiirlerile tanınmış olan ozan "Callinos„ Cimmer (Kimer) lerin istilâsından bahsederken, onların Sardes'i zaptetmiş olan Esioneis'lerle harbetmiş olduklarını söylüyordu.

Asya ismi Herodote'dan evel malûm olduğu gibi, her halde Homere-

(1) Hérodote, 4. Bitik.

(2) Homére, İliade II. ezgi. 461. Kanat:

Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋστρίου ἀμφιρέεθρα.

(3) Boz, Ayrıca, Geyik, Çatma dağlarının vücude getirdikleri gurup, Ödemiş ve Bayındır şimalinde.

(4) Tire cenubundaki Cevizli dağları ki, Aydın'la Tire arasındadır.

(5) Strabon, XIV. bitik, I. Kapı. 45. §.

(6) Strabon, XIII. bitik, 4. Kapi, 8. §.

Tire, Bayındır ile Torbalı arasındaki Küçük Menderes ovası.

(7) Bayramiç'in eski adı.

(8) — Ἀσιονεῖς yerine Ἡσιονεῖς.

den evel de malûmdu. Aksi takdirde bu ismi Homere'in de bilmemesi lâzımdı. Zaten İsa'dan evel onbirinci asırda Yunanlılar Anadoluya gelerek Meandre (1) ve Caystre nehirleri ağızlarında koloniler kurmağa teşebbüs etmezden evel bu isim vardı ve bu memleketi sadece bir sahilden ibaret sanan Yunanlılar geldikleri zaman ismi mevcud bulmuşlar, onlar da kullanmışlardı (2). Buna nazaran Asya isminin Yunanlılar tarafından konduuğ ihtimali tamamile ortadan kalkıyor, demektir.

Bu bapta en şayanı dikkat fikir ve malûmatı Vivien de Saint - Martin'de buluyoruz. Bu çok değerli coğrafyacı, Asie isminin, İsa'dan 1300 yıl evel Caystre sahillerine yerleşmiş olan Scythes (Skit) câmiasına mensub büyük bir kabile olan As (Ases) Türk ulusunun isminden gelmiş olmasını çok kuvvetli bir ihtimal olarak telakki ediyor (3).

Filhakika, Nogaylar gibi, Karadeniz şimalindeki büyük skityada ve Sarmatya'da yaşıyan bazı akvamın "As„ ismindeki büyük kabilenin torunları olduğu hakkında malûmat vardır (4)

(1) Büyük Menderes nehrinin eski adı.

(2) A Geographical and Historical description of Asia Minor, J. Cramer, Oxford, 1832, C. 2, tab. 1, S. 2.

(3) Histoire des découvertes géographiques, C. 2, S. 162.

(4) *Hammer, 5, 25, 425, XXIV — P. 47.*

Bay Hüseyin Namık, Kundur'ların Kaspolat boyundan "As„ adında bir uruğu zikreder (1).

Bu adın muahharan "Aş„ a tahavvül etmiş olması ihtimali de çok kuvvetlidir.

Ziya Gökâlp merhum, "Türk Medeniyet Tarihi„nde "Aş„ ili olarak bir isim zikreder ki, Salur ve Çavdar büyük Türkmen ulusları bu büyük ile bağlı imiş. İsme ilâve edilen "il„ câmianın büyüklüğüne delâlet eder.

As'lar hakkında (Esseb'i Seyyar) (2) da da hayli malûmat vardır (3).

Bu kabilenin adına Evliya Çelebi'de de rastlarız ve bu ulus veya il etrafındaki malûmata, daha birçok eserlerde tesadüf olunur.

Bu ilin bazı — aynı ismi taşıyan— parçaları o en eski zamanlardan başka, son zamanlarda da —yani Byzance inhitatı sıralarında — Anadolu'ya da gelmişlerdir. Buna dair izler vardır. Zonguldağın Ereğli kazasına bir köy halkı yerleşmiş ve bu köy (Aselli) adını almıştır. Şarkta tesadüf edilen üç "Aşkale„nin de bu isimden gelme olması ihtimal içindedir (4) Genc kazasında da bir "Aşkasar„ vardır ki, bu Aşhisarı demektir.

(1) Türk Dünyası.

(2) Yedi seyyare, efta komet adının aynıdır ve çok da dikkate değer,

(3) İsmi Arap yazısı ile (عاس) olarak zaptetmiştir.

(4) Türk kabilelerinin yerleştikleri yerlere isimlerini verdikleri hakkında, Türk sosyoloji tetkikleri: Sayı: 1, "Türklüğün kökleri ve yayılışı„ adındaki eserime bakınız.

Hèrodote'un dördüncü kitabında Scythe'ler hakkında gördüğümüz uzun malûmattan, birçok Skit ulus, Uruk, boylarının, ezcümle Alib, Alizon ve Messaget'lerin ne kadar geniş mikyasta çok eski zamanlarda Anadolu'ya yayılmış olduklarını artık bu gün kati manasile öğrendiğimiz için; bu "As„ kabilesinin ismini Caystre havalisine ve oradan da bütün Asya'ya vermiş olması ihtimalini biz herkesten kuvvetli buluruz. Ve aksi katı olarak sabit oluncıya kadar, bu kuvvetli mütaleanın hakikat olduğunu kabul edeceğiz. Promete'ler, falanlar efsanedir, muhayyel gibidir. Fakat "As„ isminde bir Türk kabilesi, ili vardır.

O halde var olan, hayal olandan daha ziyade doğrudur, demek ve onu kabul etmek lâzımdır, sanırım.

KÖY ÇOCUĞU

HIFZIRRAHMAN RAŞİD

Köy çocuğu, daha küçük yaşta iken hayatın sert emirlerile karşılaşır. Şehir çocuğunun korkup kaçtığı, kocaman boynuzlu öküzleri güder ve idare eder. Biraz büyüyünce arkasında yük te taşır. 13—14 yaşında sapan sürer ve ağır işlere girer. Bu sert hayat denebilir ki köy çocuğunu vaktinden evel büyük adam haline getirmiştir. Köy çocuğu, şehir mekteplerinde yaşdaşları gibi her şeyden ,arkadaşının ufak, tefek zararlarından şikâyet etmez. Şehir çocuğu gibi rondlardan ve çocukça oyunlardan hoşlanmaz. Sert oyunları sever.

Köy çocuğu, dağlarda ve tarlalarda bazen bir sürü peşinde yalnız bir hayat geçirdiği veya saatlerce sapan arkasında bir çizgi boyunca gidip geldiği için geveze şehir çocuğu yanında dilsiz denecek kadar az konuşur. Aynı yeknasak âhengi takip eden tabiat hâdiseleri, köylüyü ve çocuğunu birçok değişiklikler gören şehir çocuğuna nazaran muhafazakâr, olduğu yere ve vaziyete bağlı yapmıştır. Diğer taraftan bu vaziyet sadece ziraat devresinde kalan insan gruplarında görüldüğü gibi köylüyü, batıl itikatlara şehirliden daha çok inandırmıştır. Köy çocuğu, evin iktısadî birliğine koşulmuş olduğu için yuvaya ve otoriteye bağlıdır. Büyüklerin tesirlerini fazla duymıyanlarda olduğu gibi kalbinde şüpheler veya iddialar bulunmaz, düpedüz bir hayat yaşar. Grupundan ve başından ayrı düştü mü bocalar. Köylünün bütün emelleri toprağına gömülüdür. Bu his esas itibarile kuvvetli bir yurt bağıdır. Fakat köylünün ve çocuğunun yurt telakkisinin ve sevgisinin hudutları, bu derinliğine mukabil saha itibarile çok dardır. Görünen derelerden, tepelerden ilerisi yad illerden sayılır. Bu cihet, arazisi olmıyan ve gündelikçi geçinen köylülerde farklı bir derecededir. Fakat bu derece farkı, yine iptidaî bir vatan ve cemiyet telakkisinden ileri geçmez. Yakın yurdun bir bütünün cüzü olduğunu, millî vahdet ve şuurun haricinde bir yurdun maddî ve çıplak kalacağı fikri, köylüde zayıftır, ki kanaatimizce bu hissin takviyesi halk terbiyesinin üzerinde ısrar edeceği mühim bir noktadır. Köy çocuğunun lisan itibarile eşya hazinesi, kelime hazinesinden evel dolar. Mektepten evelki müşahede ve tecrübe hayatı, tabiatle başbaşa olmak, ona kelimeleri değil, eşyayı tanıtır. Ve şehir çocuğu gibi firarî binbir intiba ile değil, mahdut intibalarla basit ve sade muhiti ile temas eder. Bu temas köy çocuğunu vakitsiz tecritler yapmaktan korur. Diğer taraftan bu dar saha ile temas, köy çocuğunun lisa-

nında daha çok şive farkları gösterir. (İlâve edelim, ki yeni mektepte şiveyi düzeltmek için uğraşmak birinci iş değildir.)

Köylü ve köy çocuğu, oyunlarda, musikide ve sanat eserlerinde olduğu kadar hikâye ve masallarda, derslerin çok sevileni ve az sevileni gibi ayırmalarda umumiyetle şehir çocuğuna nazaran farklı kıymetler taşır. Bu farklar şüphe yok ki memlekete ve memleket mıntakalarına göre değişir. Bu değişmelerin en doğrusu, köy çocuğu pisikolojisinin ve köy mektebi işinin araştırılacağı lâboratuarda belli olur.

Maksatlı iş ve işi takip ve neticelendirmek hususunda, köy çocuğunun ısrarı umumiyetle daha kuvvetlidir. Fakat zekâları yoklamak hususunda yapılan birkaç tecrübe şehir çocuğunun lehine neticelenmiştir. Ancak hükmün isabetinde birleşilmiş değildir. Köy çocuğunun lisanı ifadede çektiği güçlük, işi daha esaslı tutmak gibi meziyetlerle telâfi edileceği gibi zekâ, esasında karşılaşılan meselenin hallile alâkadar olduğu için böyle umumî tecrübelerden çıkacak netice üzerinde daima münakaşa edilebilir.

Köy çocuğunun sıhhati — Tabiatin müsait şartlarına göre şehir çocuğundan daha eyi olmak istidadındadır. Fakat hakikatte böyle değildir. Yapılan tetkiklerde bunda, kan birliğile, hısım akrabadan evlenmelerin, erken evlenmelerin şehirlere nazaran fazla olması bir sebep olarak tesbit edilmektedir. Elimizde memleket bakımile mesahalar olmadığı için bize göre bir rakam veremiyoruz. Keza, çocukların küçükken ölmeleri de fazla görülen bir şeydir. Bu da bakımsızlık, doktor ve ilaç bulamamak ve tedavi için çok geç kalmak gibi vaziyetlerden ve zaruretlerden ileri gelmektedir. Bizde köy çocukları üzerinde henüz sıhhî muayeneler yapılmadığı için, kaçının hasta ve ne hastası olduğunu tesbit etmek mümkün değildir. Bu hususta çok geç, ancak askerî muayenelerden bir fikir edinilmektedir. Fakat köy çocuklarında umumiyetle zannedildiğinden fazla hastalık bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında Almanya'da bilhassa Şarkî Prusya köylerinde anneler için müracaat ve danışma yerleri, çocuk bakımı ve kursları, yardımcı hemşireler istasyonları, köy çocuk bahçeleri, köy çocuk obaları vücude getirilmektedir. Yine bu vaziyet dolayısiledir ki son senelerde köy muallliminin sıhhat işleri hakkında daha malûmatlı olması istenilmektedir. Köyün bu umumî ruhiyat bilgisine, köydeki otoritelerinin, yetişkinlerin, dinî hayatın, köy bayramlarının, köy düğünlerinin ve muhtelif âdetlerinin tesirlerini de ilâve etmek lâzımdır. Bilhassa köy gibi kapalı bir muhitte bu vaziyet şehre nazaran terbiye işini daha muayyen bir yolda yürütmek itibarile dikkate şayandır.

Bu umumî tahlilden sonra, köy terbiyesi işinde çalışacaklar için yapılacak olan ilk iş: ***muayyen bir köyü bütün hakikatile, muayyen bir köyün, hakikî dünyasını ve âlemini tanımak ve köye ruhumuzun bütün kapılarını açarak onu içimize almaktır.***

Bunu yapmadan mücerret bir hayal ile köy terbiyesine girişmek, yeni kurulan bir köy için dahı olsa müsbet bir başlangıç olamaz Esasen köy deyince, her tarafta aynı olan mücerret bir köy hatıra gelmemelidir. Belki köyden, köye fark vardır.

Bu noktadan dağ ve yayla köyü, ova köyü, sahil köyü, toplu ve dağınık köy, ziraat tarzı mütenevvi veya tek olan köy, araziye sahip veya ağa ve bey hesabına çalışan köy, şu veya bu çiftlikte amelelik eden köylülerin köyü, bir derece sanayileşmiş köy, büyük şehir civarı köy, toplu muhacir köyü, karışık muhacir köyü gibi tabiî ve içtimaî bünyelerinde bir takım hususiyetleri olan köylerin terbiye işlerinde de farklı tedbirler almak lâzımdır. Faraza bir tip köye tatbik olunan mektep zamanı ve mesai şekli diğer tip köy mektebine yaramaz olabilir. Bir köyde kolay yapılan diğerinde güçlükle yapılabilir. Onun için her şeyden evel köy mektebinin ve köy terbiyesinin temelini o köyün hususiyetlerine göre tanzim etmek, hiç olmazsa işe oradan başlamak zarureti vardır.

Pedagog B. Waşington muallim mektebinden çıkınca tayin olduğu mekteb müdürlüğüne başlamadan evel bir seyahate çıkıyor. Yakın muhiti, oranın tabiî, iktısadî ve içtimaî hayatını gözden geçiriyor. Köylülerin evinde kalıyor, sofralarına oturup azıklarını yiyor. Onların bütün iç hayatına nüfuz ediyor, daha sonra bu araştırmalarını terbiye edeceği insanların tarihine, buraya nereden ve nasıl geldiklerine kadar uzanıyor.

Waşington, yapacağı büyük iş için, bu tanışmalardan ve araştırmalardan aldığı derslerin kendisini, bir taraflı kalan kitablar dolusu mütalealardan daha kıymetli neticelere götürdüğünü bize söyliyor. Waşington, bu yoldan yürüyerek sadece muhitindeki mektebin çocuklarını yetiştirmekle kalmamış, belki eserini gözlerimizi kamaştıracak bir mükemmeliyette kat, kat tamamlamak suretile bütün bir neslin uyanması ve kalkınması işini de başarmıştır. (*)

(*) *Waşington'un hayatı ve eseri hakkında malûmat edinmek istiyenler dilimize çevrilen "Kölelikten kurtuluş ve iş terbiyesi„ adlı bitikleri bulsunlar.*

Yazan: Şuranyi ULPİKLOS *Macarcadan nakleden: Zahir FERİD*

HIRSIZ

HAYATIMDA hiç bir zaman o, Şubat akşamını unutamıyacağım. Ben o gün hırsız oldum. Herkes.... iyi dostlar... artist arkadaşlar... gazeteciler... güzel kadınlar, bütün bunların hepsi, mesud ve hiç bir eksiksiz yaşadığıma kani idiler. Maalesef işin iç yüzü böyle değildi. Borc gırtlağıma kadar çıkmıştı.

Aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen el'an bu hâdiseyi hatırladıkça sırtımın buz gibi olduğunu hissediyorum. Bir gün atelyeme muhteşem kürkler, pırlantalar içinde çok güzel bir kadın geldi. Bu kadın bütün dünyaca takdir edilen, Nevyor. k'un meşhur yıldızlarından Brigitta idi. Ben ise, parmaklarının her birinde bir servet kadar kıymetli yüzükler bulunan bu kadının yanında ne kadar zavallı idim. Bütün gün ağzıma bir lokma ekmek bile koyamamıştım. Konuşurken sesinin titremesini, kendisini atelyemde görmekten mütevellit saadetimden zannediyordu. Öyle ya, hakkı vardı. Şöhretli bir ressamın aç kalacağını nasıl tahmin edebilirdi. Yapacağım portresini pazarlık bile etmedi.. Onun böyle ehemmiyetsiz amsraflar üzerinde durmağa ihtiyacı yoktu... hemen işe başladık... iki saat kadar çalıştıktan sonra, işi bırakıp artistlerden, tenkitlerden tatlı, tatlı bahse daldık. Yüzümün fazla solgunluğu her halde güzel kadınıı nazarı dikkatini celbetmiş olacakki:

— Öyle zannediyorum ki, siz çok çalışıyorsunuz. Bakınız ne kadar yorgun olduğunuz halinizden belli, artık bugün daha fazla çalışmanız doğru değil. Akşam yemeğine bana geliniz. Yüzümün hatlarını da iyi etüd edebilmeniz için bir fırsat olur, bu suretle resmimi yaparken fazla yorulmaktan da kurtulmuş olursunuz, dedi.

Brigitta, kendisini uzun, uzun süzmekliğimin yalnız mesleğim dolayisile duyduğum alâkadan olmadığını anlamakta gecikmedi. Bundan sonra dostluğumuz çok çabuk ilerledi. Tanışalı henüz iki haftayı geçmediği halde o kadar samimi olmuştuk ki: kendisini yarım gün aramasam, derhal telefon ediyordu. Akşam yemeklerini daima beraber yemekliğimiz tabiî olmuştu.

Bu zengin akşam yemekleri açlık meselesini halletmişti. Fakat para cihetinden yine berbad bir vaziyette idim. Alacaklılarım, artık daha fazla bekliyemiyeceklerini ve eşyalarımı haciz ettireceklerini söyliyerek beni tehdid ediyorlardı. Terzim de dört beş kişi ile evime gelerek parasını ödiyememiş olduğum kostümlerimi alıp götüreceğini bildiriyordu. Çok fena bir vaziyette idim. Bütün

vaktimi Brigitta'nın resmine hasret. tiğim için başka hiç bir yerden on para kazanamıyordum. Bu vaziyet karşısında ne yapacağımı şaşırmıştım. Nihayet karar verdim. Brigitta'dan yaptığım resmin bedeline mahsuben avans istiyecektim. Bu çok çirkin olacaktı. Fakat bundan başka da hiç bir çare kalmamıştı.

Brigitta bitmek üzere olan resmini tetki kediyor, ben de arkasında duruyordum. Mahcub ve kekeliyerek söylemeğe başladım:

— Brigitta... günlerdenberi kendimle mücadele ediyorum... Size bir şey söyliyeceğim... Fakat...

Güzel kadın birden bana döndü. Dudaklarında gayet tatlı bir tebessüm vardı. Gözlerimin içine bakarak:

— Lâkırdını tamamlamana lüzum yok... Ne söylemek istediğini biliyorum... Ben de sana karşı alakasız değilim...

Brigitta bunları söylerken güzel başını göğsüme yaslamıştı. İstiyeceğim avans bu değildi. Böyle olmakla beraber yine sevinçle, gururla bu zarif kadını kollarımın arasına aldım.

Akşam sert, sert telefon çaldı. Açtım... Brigitta idi. Asabiyetle konuşuyordu.

— Affedersin güzelim... Çok asabiyim... Pırlanta pantantifimi kaybettim. Eğer atelyede filan düşmüşse, akşama yemeğe gelirken getirmeni rica ederim.

— Bir dakika müsaade et elmasım... etrafı bir araştırayım.

Telefonu kapattım. Hemen, uzun müddet beraberce yaslandığımız divana koştum. Pantantifi çok iyi hatırlıyordum. Ortası büyük bir pırlanta etrafı da yakutlarla işlemeli idi. Hattâ birkaç defa, ah bu gerdanlık benim olsaydı, bütün dertlerimden kurutlurdum diye düşünmüştüm de. Divanın üstünü biraz karıştırdıktan sonra aradığımı buldum. Derhal cebime attım. Bir dakika bile tereddüt etmeden telefonu tekrar açtım.

— Her tarafı aradığım halde bulamadım. Dedim.

Akşam yemeğinde Brigitta çok neşesizdi. Otomobilini de arattığını, orada da bulunmadığını, bu gerdanlığın Nevyorklu bir bangerin hediyesi olduğunu ve bir daha boynunda görmeyince nazarı dikkatini celbedeceğini, kıymetinin de sekiz bin dolar olduğunu anlattı.

Ertesi gün gerdanlığı Emniyet Sandığına terhin ettim. Buradan aldığım on bin pengö ile bütün işlerimi gördüm. Yalnız Brigitta'nın yüzüne bakamıyordum... Ne yüzle bakabilirdim... Artık âdi bir hırsızdım...

Halimdeki bu değişiklik Brigitta'nın gözünden kaçmadı. Bir gün dayanamıyarak sordu.

— Ne var? Hasta mısın? Yoksa artık benden bıktın mı

Resim bitti. Zarif bir çerçeve yaptırdım ve Brigitta'nın oteline gönderdim. Ertesi gün, sabahleyin, yani yıldızın seyahatinden bir gün evel adresime bir paket getirdiler. İçinden gümüş bir tabaka çıktı. Tabakanın içinde de otuz bin pengölük bir çek vardı. Derhal Emniyet Sandığına koştum. Gerdanlığı kurtardım. Oradan bir çiçekçi mağazasına uğradım. Şık bir gül buketi yaparak yıl-

dızın oteline göndermelerini tenbih ettim. Eve döndüm. Gerdanlığı divanın arkasına attım. Bunu öyle ustalıkla yaptım ki; kendi kendine düşmüş gibi görünüyordu. Öğleden sonra Brigitta veda etmek üzere gelmişti. Lakırdıyı döndürüp dolaştırıp gerdanlığa getirdim.

— Dur bakalım - dedim - bir kere daha eyice arıyalım... Belki burada bir tarafa düşmüştür.

Öteyi, beriyi biraz aradıktan sonra, divanı öne doğru çektim. Arkasından baktım. Birden sevinçle bağırdım.

— Buldum... Bir hissi kablelvuku bana bir defa daha aramamı söyledi.

Brigitta nefis gerdanlığı eline aldı. Biraz baktıktan sonra tekrar bana iade etti.

— Artık ümidimi kesmiştim... Benim bir hatıram olarak saklayınız... Nevyork'ta yenisini alırım.

Bütün vücudüm buz gibi dondu... hayır... hayatımda ilk ve son defa olarak yaptığım alçaklığı bana her zaman hatırlatacak olan bu gerdanlığı gözümün önünde bulunduramazdım. Şiddetle reddettim.

— Katiyen... Katiyen... Seni hayatımın sonuna kadar unutmamaklığım için bana böyle bir hatıra bırakmanıza lüzum yoktur. Rica ederim beni mazur görünüz, bir kadından böyle kıymetli bir hediyeyi hiç bir zaman kabul edemem.

Taşpınar : Afyon, 26 ıncı sayısı.

16 sayfalık mecmuanın tam 6 sayfasını "Edebiyat„ genel adı altında "Kap dağında Pazar„ yazısı kaplamış. Gerçi herkesin kalbinde bir arslan yatar, fakat herkes Anatol Frans olamıyacağı gibi, her zaman da bir Pengoenler adası yaratılamaz. İşte bunun için, bugünkü edebî varlığı tahlil etmek istiyen bu yazı, daha kısa olmak şartile, iki sayfa içinde bu işi daha ciddî ve ilmî bir şekilde yapabilirdi ve mezad malı satmak ister gibi bir pazar kurmağa da hiç lüzum ve mana kalmazdı.

İnkılâb edebiyatımız ne olmalıdır? İşte bizim tetkik ve tahlil edeceğimiz edebî cephe budur. Buna da bir tehzil yolundan varmağa imkân yoktur.

Memleket tetkikleri bölümünde "Şühudda Hamid„ oğullarına aid bir kitabe„ makalesi çok dikkate değer. Yalnız bu kabil tetkiklerde kitabelerin asıllarının da aynen kopye edilerek klişesinin konmasını çok isteriz. Diğer taraftan Türk tarihini şahıslar bakımından değil ulus yönünden tahlil için de bir parça emek sarfı icab eder.

"Dilimiz„ başlıklı makaleyi türkçe hocaları için münakaşaya değer bulduk.

"Deli Bekir„ hakkındaki tetkikin de halk edebiayt ve bilgimizin tarihi bakımından çok faydalı olduğunu söyliyebiliriz.

6 Ok: Eedirne 20 inci sayı —

Ökonomi hakkındaki makale bize lüzumu olan mahallî ülküleri vermesi bakımından çok değerlidir. Bu fikirlerin daha geniş ve daha açık bir dille halka hitab etmesini çok isteriz.

Tarih bölümünde "Edirne köprüleri„ yazısı çok kıymetlidir. Türklerin medeniyete yaptıkları bayındırlık yönündeki hizmetlerini canlandıran bu yazıların değerlerini herkes itiraf eder.

Halk saz şairleri tetkikinin ikinci makalesi devam ediyor. Bu yazıların folklor bakımından kıymetleri büyüktür. Bu yazıda halk şairlerimiz umumî ve felsefeleri bakımından tetkik edilmiştir. Fakat bu şairlerin asıl ve hakikî hüviyetlerile birer birer ve kendilerine mahsus olarak ayrı ayrı tetkik edilmelerini gönül daha ziyade isterdi. Bu sözlerimizle makaleyi kötü gördüğümüzü söylemek istemiyoruz. Bilakis tahlil çok eyidir. Fakat, halk şairlerimiz bu yazılarda tamamile abaklanamıyor. Tetkiklerin daha esaslı ve tüm olmasını istiyoruz.

Yeni Doğuş: Manisa, 11-12 inci sayı.—

Birinci makale köylerde umumî bir tetkikin zübdesidir. Bunda Ziraat Bankasının tahsil sisteminin kötülüğü anlatılıyor. Bu gibi görüşlerin dar bir çerçeve içinde kalmaması ve alâkadarlara da bu neşriyatın

gösterilmesi çok istenir. Çünkü eğer fenalık varsa, ıslah edilmesi elbet düşünülür.

Yeni Tokad: Sayı 30. —

Tütün hastalıkları, içki Türk gencine bir afettir, Endizler makaleleri mecmuanın asıl vazifesini yaptığını ve çok yükseğe değil, asıl halk tabakasına hitab etmesini bildiğini göstermektedir.

Aksu: Giresun: 27 inci sayı. —

İçinde bulunduğumuz ökonomi haftasiyle çok yakından bağlı "Küçük Hanımın çorabları„ yazısı ulusal ökonominin ne demek olduğunu ve her türlü düşüncenin üstüne çıkacağını göstermek bakımından çok değerlidir.

"Köylü ve köylerimiz„ başlıklı tetkik çok değerli, fakat çok kısadır. Bunda ayrılmış minimini bahisler birer yazı halinde daha etraflı bir tetkik olabilir. Bunları derin ve tahlilli araştırmalarla birer makale halinde görmeği çok isteriz.

İki uzun nazım, mecmuaya âdeta bir boşluk veriyor. Genclerimizin daktilo aşklarını mizah gazetelerine bırakmaları daha eyi olur, sanırız.

Ün: Isparta, say 7. —

C. H. F. oklarının içyüzü ve manalarını anlatan (Altı ok) başlıklı yazının beşincisi olan (Lâikiz) makalesi genel bakımdan çok değerlidir.

"Eğirdirli şair Şerifî ve oğlu„ hakkındaki tetkik de hem edebiyat tarihimiz, hem de folklor bakımından istenen yazılardandır.

"Eğirdir'de Dündarbey medresesi„ hakkındaki tetkik çok güzeldir. Adetâ bütün mecmualarımıza örnek olabilir.

"Aptallık„ makalesini soysal tetkikler bakımından çok ehemmiyetli gördük. Bu tetkikin çok daha esaslı olması da kabildi. Bu isim "Avdal„, "Eftalit„, "Abtele" olarak muhtelif devirlerde ve başka başka milletler tarihlerinde tesadüf ettiğimiz aynı isimdir ki, bu büyük bir türk kabilesinin adıdır ve bugün Afganistan'ı idare eden iki büyük kabileden birisi olan "Durrani„ ler de bu Abdal veya "Avdallar„ dır. Bu tetkiki ilerletmek ve sonuna kadar erdirmek işini Ünden diliyebilir miyiz? O halde Türk sosyolojisine çok değerli bir hizmet edilmiş olur.

MUASIR AVRUPA FELSEFESİ VE MUASIR AVRUPA İCTİMAİYATI — MUHARRİR

MUASIR Avrupa Felsefesi ve Muasır Avrupa İçtimaiyatı. Yazan: T. T. T. C. ve T. T. azasından M. Saffet

SESSİZ, hakikî ilim adamlarına yakışır bir vakarla çalışan arkadaşımızın, aynı yıl içinde iki değerli eserini elimizde gördük. Bunlar muasır ve ileri medeniyet mefhumlarını birer birer gözlerimizin, dimağımızın önüne açmakta ve bazılarımızın yaptığı gibi yalnız bir yöne saplanarak sadece tarihi ve inkılâbları göstermeğe çalışmamakta, bilakis her bakımdan bu medeniyeti meydana getiren unsurların çeşidlerini araştırıp içindeki hakikî değerleri ve hakikatleri göstermektedir.

Büyük Türk devriminin ana prensiplerini ve dayandığı temel fikirleri doğru bakımdan tüm öğrenmek, özünü kavramak ve sevmek için, bilhassa onsekizinci yüzyıldanberi Avrupa'nın geçirdiği dirilik, uyanıklık ve ilerleyiş safhalarını görmek ve anlamak gerektir.

Bizim inkılâbımızın ulusal ve insanî, geniş ve derin mahiyetine girebilmek için bu iki cildlik bitik âdeta bir kılavuz mahiyetindedir. Türk devriminin nasıl ve ne derece ileri soysal ve sıyasal medeniyet ruhunu ve görüşlerini ihtiva ettiğini ve Avrupadaki görünüşlerin birçok cihetlerini nasıl atlayıp geçtiğini duymak ve bu devrimin büyük yaratıcısına niçin taptığımızı ve ona karşı duyduğumuz derin sevgi ve minnetin manasını anlamak için bu iki kitabtaki tasvirleri, tahlil ve izahları okumak ve içmek lâzımdır.

Ulusal vicdan mefhumunun erişilmez derinliğini, kaynaklarını birinci cildin Kant, Fichte ve Hegel felsefe sistemleri bahsinde açık olarak görüyoruz ve bu vicdanın insan yaratılışında ne sağlam temellere dayandığını; ruhlara ve ülkülere kaynayış veren idealist felsefenin ne olduğunu vuzuhla seziyoruz.

Cümhuriyetimizin ana prensiplerinden olan demokrasinin, ilmî temeller üzerinde öteki soysal ve sıyasal rejimlerle karşılaştırıldığını ve ona yanlış mana vermek imkânlarının kaldırıldığını ikinci cildde açıkça görüyoruz.

Bundan başka, cemiyetlerin geçirdikleri tekâmül basamaklarını takib etmekle bugünkü Türk cemiyetinin eriştiği yüksek soysal basamağın ne demek olduğunu ve beşer tarihinin ne ileri bir yerine gelmiş bulunduğumuzu da yine ikinci cildde öğreniyoruz.

Bay Saffet çok değerli ve çok çalışmakla meydana getirdiği bu iki cildile, birkaç yıl önce çıkardığı "Türkiye'de Demokrasi İnkılâbı„ adlı bitiğindeki fikirleri tamamlamış ve soysal nazariyeleri en geniş manasile izah eylemiştir.

Büyük Türk devrimi yüksek bir

soysal ahlaka, ulusal bir idealizme dayanır. Gerek bu hakikati, gerek iki yüzyıllık Avrupa medeniyetinin de bu temele dayandığını bu iki kitab çok güzel izah etmektedir.

Bilgi çağında ve büyük Türk devrimi fikriyatına yaptığı bu hizmetinden ötürü Bay Saffet'e coşkun kutlar sunmağı borç bilirim.

A.

MUHARRİR

Yazan: Nahid Sırrı

NAHİD Sırrı, "Sönmeyen Ateş" ten sonra, tiyatro edebiyatı sahasında ikinci eserini "Muharrir„ le verdi. Bir piyesinden sonra gelen bu küçük komedi, müellifin, bu yeni sahada, gitgide daha fazla hakimiyet kazandığını bize ispat ediyor.

"Muharrir„ de, bir yazı adamile bir iş adamının karşılaşmasından doğan ve trajik olmaya pek istidadlı bir tuhaf vaka tasvir edilmiş fakat bu pek kısa eserin içinde vakanın, tip ve muhit tasvirlerile canlandırılması ihmal edilmemiştir. İş hayatile yazı hayatı, "Muharrir„ de panoramik bir süratle gözlerimizin önünden geçiyor.. Biri parayı, öteki sanatı her şeyden üstün tutan iki adamın karşılaşmasındaki psikolojik tahliller kuvvetlidir. Tipler eyi ve meharetle çizilmiştir. Ve en büyük muvaffakiyet de muhaverelerin çok canlı ve tabiî olmasındadır. Biz, Nahid Sırrı'nın bu muvaffakıyetine "Sönmeyen Ateş„ adındaki piyesi dolayısile de işaret etmiştik.

Muharrir'de gördüğümüz en mühim kusur, pek kısa ve pek hulâsa olmasıdır. Perde açılınca iş adamının kızile kâtibi arasında başlayan ve kısa bir kaç tiradıle bizi derhal alâkalandıran macera, maalesef, sonra olduğu gibi bırakılıyor ve bir daha bu mevzua dönülmiyor, madem ki bu mevzu işletilmiyecekti, şu halde ona başlayıp bizi meraka sokmakta da mana yoktu. İş adamının oğlu da vakaya karışınca iş adamı, oğlu, kızı, kâtibi ve muharrir arasında karışık bir maceranın geçmesini bekliyoruz, fakat birdenbire eser, kısalıveriyor, ve biz, ancak muharrirle iş adamı arasında geçen küçük bir sahneyle iktifa ediyoruz. Bir piyes olmaya çok müstait ve esasen de bu hissi verecek surette yazmaya başlamış olduğu mevzuunu böyle kesip tek perdeli bir komediye indirmekle Nahid Sırrı hata etmiştir. Çünkü eminiz ki, "Muharrir„ in mevzuu Nahid Sırrı'nın kabiliyetile birleşince bize daha geniş değerli bir sahne eseri kazandıracaktı.

Bununla beraber, biz, tahayyül ettiğimiz üç perdelik "Muharrir„ piyesinin fazla işlenmemiş güzelliklerini bu kısa hulâsasında da buluyoruz. Söylediğimiz gibi tipler kuvvetli, mevzu canlı ve sürükleyicidir.

Bize "Sönmeyen Ateş„ le "Muharrir„ i vermiş olan Nahid Sırrı'nın realist kaleminden bunlardan çok daha yükseklerini de bekliyebiliriz ve umudumuzda aldanmıyacağımızdan eminiz.

NAYIR

FRANSADA BİR KÖY TETKİKİ: ENVAL

RIDVAN A. İHSAN

(FRANSA'DA bulunan bir yurddaşımız orada bir köy tetkiki yapmıştır. Okuyucularımızdan aldığımız bitiklerde, köy yazılarımızla çok alâkalı olduklarını görüyoruz. Köy yazılarımız içinde yurd tetkikleri arasında arasıra da yabancı ellere ait bilgileri de koymakda fayda bulduğumuzdan ötürü bu yazıyı da okuyucularımıza sunuyoruz.)

DANS la vallée manasına gelen "ENVAL", Fransada Auvergne mıntakası dahilinde bulunan Puy-de- Dôme vilâyetinin merkezi Clermont - Ferrand'dan 18, tâbi olduğu Riom kazasından 5 kilometre mesafede ve deniz sathından 450 metre yükseklikte toplu evli bir dağ köyüdür. Pek eski olmıyan bu köyün adına kitablarda ancak 13 üncü asırdan sonra rastlanır. Köyün inkişafı Fransız İnkılâbı (1789) la başlar. Asıl köy 89 ev ve 293 nüfustan ibarettir. ENVAL'in hemen üzerinde 20 ve yan tarafında 100 metre mesafede ayrıayrı isimler taşıyan iki mahalle de hesaba katılırsa, köyün ev adedi 152 ye ve nüfusu da 548 e yükselir.

Avarız — Köy arazisinin şimal kısmını, esası granitten ibaret ve bazı noktalarında bazalt ve porfir kütleleri yükselen Dôme silsilesinin şark nihayet tepeleri, cenub kısmını ise jeolojik üçüncü devirde mevcut bir gölün, köyün içerisinden geçen, yağmurlu mevsimlerde ziyadesile taşan, vadisi rapitlerle dolu bir derenin ve diğer mıntakalardan inen suların getirdiği luhuklarla dolmasından hasıl olmuş silico - argileux bir ova teşkil eder. Köy birbirinden farklı bu iki mıntakanın birleştiği noktada bir kolu tepeye, diğer kolu da ovaya doğru olmak üzere kurulmuştur.

İklim — Köyün üzerinde bulunduğu Auvergne mıntakası, Fransa'nın teressübatı nesimiye ve suhunetin senevi tevezzüü noktasından birbirinden farklı olan iklim tiplerinden birini teşkil eder. Bu tip iklimin mümeyyiz vasfı; sert, teressübatı fazla ve umumiyetle hafif sisli olmasındadır. Ancak, köyün dağ ile ova arasında bulunması kendisine iki muhtelif mıntakanın iklimleri arasında mutavassıt bir intikal iklimi verir. Clermont - Ferrand Üniversite rasathanesine nazaran 1912 den 1931 e kadar 20 senelik bir müddet için aylık vasati suhunetler şöyle düşüyor:

II ci Kâ. 3°.4 , Şu. 4.2, Mart 6.8, Ni. 9.3, Ma. 14.2, Ha. 16.8, Tem. 18.8, Ağus. 18.4, Ey. 15.3, I ci Teş. 10.8, II ci Teş. 6.3, I ci Kâ. 3.9, senelik vasati 10°.7.

İlkbahar yağmurlu ve soğuk geçer. II ci Teşrinle Mart arasında vuku bulan don, Clermont'da senenin 87

gününü işgal eder. Mayıs ve Haziran aylarında geciken donlar bilhassa meyva ağaçlarını hasara uğratır. Kar şeklinde teressübat vasatî olarak senede on santimetredir. Bazan, yazın birdenbire bastıran susuzluk hububat ve patates randımanını çok düşürür. Clermont - Ferrand Üniversite rasathanesine nazaran 1912 - 1917 müddeti için muhtelif rüzgârların Fréquence'-sı (yani, yüz saat üzerinden rüzgârların estikleri vasatî saat miktarları) aşağıdaki tabloda veriliyor:

Şimal	Şi.-Şark	Şark	C.- Şark
14.5	12.8	3.3	7.8
Ce.	Ce.-Garb	Garb	Şi.-Garb
16.7	9.1	7.8	18.5
Sakin			
17.5			

Sık sık esen şiddetli rüzgârlar, birkaç dakika içerisinde, ağaçların meyvalarını yere sererler. Kışın donlar yapan şimali şarkî rüzgârlarına mukabil, yazın, cenubu garbinin sıcak ve rutubetli rüzgârları korkulu dolu getirir. Köylünün bel bağladığı üzüm bağları daima bu dolunun tehdidi altındadır. Bunun önüne geçmek için, dolu getirmesi muhtemel kara bulutlar köye yaklaştığı zaman, köyün muhtelif yerinden ve civarından, 1200 metreye kadar yükseldikten sonra büyük bir taraka ile patlıyan, istimalinde çok dikkat istiyen, hususî hava fişenkleri atılır. Çok defa muvaffakıyet hasıl olur. Bu fişenkler köyün belediyesi tarafından tedarik olunur.

Yine Clermont - Ferrand Üniversite rasathanesine göre: 1912 - 1930 (19 sene) müddeti için yağmurun vasatî olarak aylık irtifaı şöyle düşüyor:

II ci Kâ.	Şu.	Mart,	Ni.	Ma.
m.m				
24.4	25.1	43.6	57.0	73.1
Ha.	Tem.	Ağus.	Ey.	I ci teş.
83.7	68.1	63.9	57.2	57.1
II ci teş.	I ci kâ.	Senelik vasatî		
44.0	31.2	628.2.		

Ancak, köyün, üniversite rasathanesine nazaran, rakımının fazlalığı, senevi yağmur miktarının 700 m.m den aşağı olmamasını icab ettiriyor. Bununla beraber, köy ve rasathanenin yağmurlarının sene içerisindeki tevezzüü hemen hemen aynı nisbettedir.

Ahali — Evvelâ Keltler veya Golvalar, İberler, Kimriler, Romalılar bilhare milâdî 5 ci asırda Vizigotlar, Burgontlar ve Franklar tarafından istilâ olunan Anvergne'de, tabiatile, ırkî bir vahdet görülmez. Antropologlardan bazıları bu mıntakada esmer, küçük, kuvvetli bünyeli brakisefaller ve beyaz derili, açık kumral saçlı, uzun boylu dolikosefaller olmak üzere iki tip gösterirler. ENVAL'de ise hâkim olan tamamile brakisefal bir tiptir.

Köyün civarında, bir beygir tarafından çekilen yaylı dört tekerlekli ve üzerinde bir ailenin bütün eşyasını alabilecek bir oda bulunan arabalarile Çingenelere tesadüf olunur. Hayvan olarak bir beygir, bir köpek bazan da birkaç tavukları vardır. Köye, bilhassa sattıkları üzüm toplamağa mahsus sepetlerdir. Bunlardan bazıları, köyün çocuklarına küçük bir para mukabilinde sessiz filim göste-

rirler. Bu Çingeneler köyden her geçişlerinde, belediyeye kadar giderek Cornet anthropométrique d'identité'lerini imzalatmak mecburiyetindedirler.

Lisan — Köyde Fransızca ve Fransızcadan galat Patois konuşulur. Fransa'nın diğer mıntakalarında olduğu gibi Patois yavaş yavaş yerini asıl Fransızcaya bırakmaktadır. Her köylü gerek Fransızca ve gerek Patois'yı kullanabilir. Aksan tamamile cenub aksanıdır. Başlıca mümeyyiz vasıfları şantan olması, R harfinin üzerinde hususî bir aksanla ısrar edilmesi ve pek haklı olarak konuşurken Passé indéfini yerine Passé défini kullanılmasıdır.

İÇTİMAÎ VAZİYET

Köylünün tabiî meşgalesi bağcılıktır. Bağlar daimî bir ihtimam istediğinden köylünün çalışmadığı mevsim yok gibidir. Dış işlerinde kadınlar pek fazla çalışırlar. Çocuklarsa, on üç yaşından itibaren, ebeveynlerinin hemen her işine yardım ederler. Eskiden batıl itikatlara ifrat derecede inanan köylüler bilhassa son elli sene içerisinde çok değişmişlerdir. Köyde kumar ve hırsızlık yoktur. Köylünün içkisi şarabtır. Yemeklerde olsun, sair zamanlarda olsun suyun yerine çocuklar da dahil olmak üzere, herkes şarab içer. Köyde spor namına hiç bir şey bulunmaz. Genclerin yaptıkları yegâne şey, cuma günleri, yemeklerile, şarab mahzenlerine giderek, gece yarısına kadar şarab içmektir. Köylü bilhassa pazar günleri kahveye gider. Köyün üç kahvesi vardır; bunlardan ikisinde birer bilardo ve radyo bulunur.

Köyde bir belediye teşkilatı vardır. Köylü tarafından beş sene için intihab olunan on dört aza aralarından, gene beş sene için, bir reis ve reisin ölümü takdirinde kendisini istihlaf edecek reis vekilini seçerler. Belediye köyün kadastro ve sicil nüfus işlerine bakar; evlenmeleri, asker çağına basanları ve intihab etme hakkını kazananları tesbit eder; istihsal istatistiklerini tutar; köyün yolları, temizliği ve sairesile uğraşır.. Bütçesi 150.000 franktan iabret olan belediyenin 150 hektar arazisi vardır. Belediye, mekteb ve posta binaları kendisine aittir. Gerek bilvasıta ve gerek bilâvasıta bütün vergiler üzerinden bir hisse alır. Belediye nazarı dikkati celbedecek işler başardığı zaman hükûmet nakdî yardımda bulunur.

Belediyeden maada, köyde, teşekkül olarak bir Mutuelle bétail vardır. Hemen her köylü buna ortaktır. Ortaklarından biri hayvanını kaybettiği takdirde bu teşekkül kendisine bir başka hayvan temin eder.

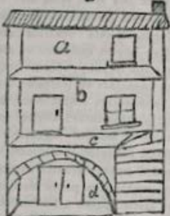
Köylünün bankaya borcu hiç denilecek derecededir. Köyde zengin yoktur; fakat her aile bütçe itibarile mesuddur.

Bir Auvergne köylüsüne göre ev: içinde yenilen ve uyunan bir melcedir. En fazla göze batan, evin sadeliği, daha doğrusu kabalığı, zevkten âri oluşudur. Umumiyetle, bir aile için üç ayrı binaya ihtiyaç vardır: Ev, ahır, şarab mahzeni. Toprak kâfi geldiği vakit, ev ortada, ahır ve şarab mahzeni de iki yanda olmak üzere üç bina bir sırada bulunur. Aksi

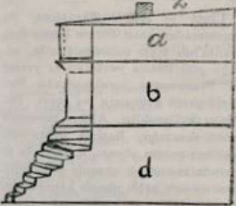
takdirde, ev ve ahır yanyana ve şarab mahzeni de bu binalardan, yerine göre, 50-100 metre uzakta inşa olunur.

Köyde tip bir ev, zemin kat da sayılırsa, iki katlıdır. İstisnasız bütün evlerin duvarları taş ve harçla örül-

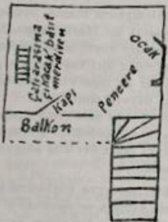
1

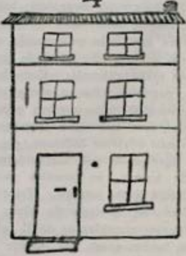
2

3

4

1 — Tip bir ev
a - Çatı arası; b - evin yegâne odası c - odanın önünde balkon, d - cuvaġe.
2 — Evin yandan görünüşü
3 — Birinci katın plânı
4 — Yeni tip bir ev

müştür. Methalinin üstü bir kemerle kapanmış zemin kat "cuvage" dır. Buraya üzüm toplamağa mahsus ve şarab için icab eden fıçılarla, patates, pancar nevinden şeyler konur. Her evin birinci katının önünde bulunan balkona haricten taş bir merdivenle çıkılır. Merdiven altında vücuda getirilmiş bir yer domuzun bulunduğu mahaldir. Bu kulübenin dar penceresinden hayvana yiyecek verilir. Balkonun üzeri yağmura karşı bir çatıyla örtülüdür. Balkonda bulunan bir kapıdan evin yegâne odasına girilir. Pek geniş olan bu odada, kapının yanında balkona bakan bir bazan iki pencere, sağ duvarın ortasında büyük bir ocak, ve bir köşede de köylünün zahire ambarı vazifesini gören tavan arasına çıkmak için basit bir merdiven bulunur. Bütün bir ailenin içinde yiyip içip yattığı oda budur. Evin içerisi, dışarısı gibi, badanasızdır. Umumiyetle odada, etrafında arkalıksız iskemleler bulunan, büyük bir masa vardır. Damlar âdi kiremitle kaplıdır. Bazan da bizim Marsilya kiremidi dediğimiz kiremitler kullanılır. Saçaklardan inen yağmur veya kar sularını köy dahilinden geçen dereye akıtmak için hususî mecralar bulunur. Halâlar ev bahçelerinin bir köşesindedir. Köy, bugün, civarında bulunan iki sanatoryom sayesinde pislikleri tarda mahsus mükemmel bir kanalizasyona maliktir. Pislikler, köy haricinde hususî olarak inşa edilmiş bir mahalde dezenfekte edilir.

Yeni yapılan evler eskilerden oldukça farklıdır. Yenilerde zemin kat, mutbak, yemek ve oturma odası olarak kullanılır. Birinci kata haricten değil dahilden bir merdivenle çıkılır. Umumiyetle iki penceresi olan yegâne odanın önünde balkon bulunmaz. Yine zahire ambarı vazifesini gören çatıarası, küçük iki pencereli, alçak tavanlı bir odaya tahvil olunmuştur. Bu tavanarası odasının önünde de balkon yoktur.

Köylü evinin inşası veya tamiri için, umumiyetle, haricten adam getirtir. Bununla beraber köyde de ev yapabilen birkaç kişi vardır.

Köylü, elbisesini kendi yapmaz. Bağlı olduğu iktısadî merkezî Riomdan hazır olarak satın alır.

Köyde 60 kadar dikiş, 7 radyo, 1 yazı makinası vardır. Gramafon yoktur.

Köylünün esas gıdası ettir. Öğle ve akşam olmak üzere günde iki defa et yenir. En fazla yenen domuz ve sığır etidir .Kümes hayvanatı ikinci derecede kalır. Hamur işleri ancak bayramlarda yenir. Yemeklerde kullanılan yağ, bakkaldan veya seyyar satıcılardan tedarik edilen tereyağıdır. Köyde bulunan küçük bir imalâthanenin çıkardığı ceviz ve kolza yağları yalnız salatada kullanılır.

Evlerde, teshin vasıtası olarak ekseriya ocak ve bazan da soba bulunur. Mahrukat kok kömürüdür. Odun kömürü hiç kullanılmaz. Tenvir vasıtası, 40 kilometre mesafede bir merkezden gelen elektriktir. Köyde her evde elektrik bulunur. Tediyat kilovat üzerinden yapılmaz. Sarfiyat iki kısma ayrılmıştır: Evlerinde beş elektrik lambası olanlar ayda 7; 7-10 lambası olanlar da 11 frank öderler.

Köyde doğum adedi senede 8, ölüm ise 6-7 dir. Küçük yaşta ölüm yüzde on nisbetindedir. 6 ile 16 yaş arasındaki çocuk miktarı 81 dir.

Erkekler için evlenme yaşı 23 dür. Yani askerden döndükten sonradır. Kızların evlenme yaşları pek mütehavvildir. Büyük harbtan evel bütün köylünün davet edildiği düğün, bugün pek sade olarak ve yalnız akraba ve yakın komşuları çağırmak suretile yapılır.

Köyde 80-90 arasında üç ihtiyar vardır.

Köyde temizlik meçhuldür. Öyle ki "Bir Auvregnat gibi kirli„ şeklinde darbımesel haline gelmiştir. Badana, birkaç bina haric, hiç bir yerde kullanılmaz. Sokaklar temiz değildir. Yıkanmak, pek nadir tesadüf edilen hâdiselerdendir. Köylünün birçoğu ancak pazardan pazara yüzlerini yıkarlar. Ayaklar pek seyrek yıkanır. Ömürlerinde bir kere olsun yıkanmamış kimseler vardır.

ÜLKÜ önümüzdeki 24 üncü sayısile ikinci çıkış yılını dolduruyor. İki çıkış yılında okuyucularımız arasında bulunanların 25 inci sayıdan başlıyacak olan üçüncü yılımızda da mecmualarından ayrılmıyacaklarına inanırız. Ancak abonelerini yeniliyecek veya satıcıdan almakta iken doğrudan abone yazılacak okuyucularımızın - ileride mecmua bulmak güçlüğüne uğramaması için - şimdiden bize isteklerini bildirmelerini dileriz.

ÜLKÜ birinci çıkış yılında seksen sayıfalık 12 sayıdan başka şu kitapları okuyucularına parasız vermiştir:

Kitabın adı	Yazan	Sayıfa
I İnkılâp çocukları	Yaşar Nabi	24
II Londra konferansı mektupları	Falih Rıfkı	64

İkinci çıkış yılında da şimdiye kadar ilâve olarak verilen kitaplar şunlardır:

	Sayıfa
I Halkevlerinin bir yılı	124
II Cümhuriyetin onuncu yıldönümü Ankara'da nasıl kutlulandı (Enver Behnan)	36

Üçüncü çıkış yılında da okuyucularımız yine ilâveler alacaklardır.

Ulus Matbaası